

પ્રકાશકનું નિવેદન

આ પુસ્તક “વિવિધ અંશમાળા”ના ૨૬ મા વર્ષના અંક ૭૭૬ રૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે.

આમાં જે સંતો અને એક લોકનું મગીને તથા અરિતો તથા તે પછી કેટલાંક ભગ્નો દેવાદિ અપાયું છે.

પ્રથમ અરિત મહાત્મા સરગુદાસજીનું છે. તેમના આજીવનકાળ સદા ગયા હોવા છતાં, તેમના જીવન સંબંધી પૂરી માહિતી મળી શકી નથી. પ્રાણકાનિયામી શ્રીયુગ ડાહ્યાભાઈ મોરારાજ પટેલને મહાત્મા સરગુદાસજી સુધે અંગત પરિચય થયેલો; તે સંબંધી તેમણે ‘સરગુદાસજી’ નામે લેખ લખ્યો હતો. તે લેખમાં આપનાં વિશેષ લક્ષણ મને તો ખાર, એમ વિચારી અમદાવાદમાં અમદાવાદને મહારાજ સરગુદાસજીના મોરારીધરના મંદિરમાં લાવરહેના મહારાજ જ દાવનદાસજીને એ વિષે વાત કરી. તેમને પોતાની સાચીરીમાં હતી તેટલી વિગત લખી આપી તે ઉપરાંત ઘણી વિગત મહાત્મા સરગુદાસજીની કથામાં લખા એક જદ જાનને પૂછીને ઉતારી લેવી હતી. એ રીતે મેંની કથાઓ સર્વ દાખલ કરાવવાની રીતે એકરૂપે અપાયું છે.

શ્રીકૃષ્ણ અરિત શ્રીકૃષ્ણજીનું છે. તેમને મેંડાંગ વાંકે ઉપર જા મેંડાંગ દોષ મેંડાંગ નાણાના અંદાજ મેંડાંગ મેંડાંગ અંદાજને તેમણે અમદાવાદમાં નિવસ કર્યો હતો. આજ પછી ક્રમ ૭૧૨ નો અંક હતો; અને અમદાવાદમાંથી પછી એ કથા વિષે વિષે જોડેલ

આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં ચાલુ વરસનો "વિવિધ મંથમાળા"નો પૃષ્ઠ-મેળ અને "વિવિધ મંથમાળા"નું ચાલુ વરસનું ધોરણ અપાયું છે.

તે પછી (૧) એક સંતનો અનુભવ, (૨) સંતો કે જીવન સે સંકલિત, (૩) યજ્ઞનામ્ જપ્યજોડરિમ, (૪) સાધુ કોણ કહેવાય? (૫) સંન્યાસીઓને દિંદમાતાનો હાકલ, (૬) દાનનો પલટાતો પ્રવાહ, (૭) ગામડે જન્મી, (૮) ગૃહસ્થોં કે સિયે સાધારણ નિયમ, (૯) ભગવાન કિસ પર પ્રસન્ન રહેતે હૈં, અને (૧૦) ગામડી ગીતા—એ લેખો અપાયા છે; એ તરફ વાચકજન્યોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે.

અતે આમાં આપેલાં ચરિત્રો છતાંદિ વાગકજન્યોને ભક્તિ, વિવેક, વૈરાગ્ય, દયા આદિ સાધનો દઢીભૂત કરવામાં અને પરમત્રેયના પથે વગવામાં ઉપયોગી થાય એવી ભાવનાપૂર્વક દરિ: ॐ સત્સત્ ॥

સંવત ૧૯૬૭,
મહા વદિ-૧૧ }

અવગુણસાગર
—મિશ્ર અખંદાનંદ

દારતકથી પુસ્તકો અપાય છે. ૩—“પ્રજ્ઞા”ના કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૦૦ થી ૨૧૦૦ સુધી ગણ્યથી ચાર પુસ્તકો દ્વારા અપાય છે. તેમાંનાં નીચળાં દોષ તે તે પુસ્તક માદક થતી વખતે અપાઈ, બાકીનાં નીચળે તેમ મોઢલાય છે. ૪—કાઈ ચાર પુસ્તકોની સંખ્યા ચારથી વધે તો તે વધારાનું પુસ્તક સાદા પૂંદાવાળું જ બંધાશે અથવા બીજા પાકા પૂંદા-વાળા પુસ્તકના ભેગું બંધાવશે. ૫—પ્રત્યેક વર્ષનું છેલ્લું પુસ્તક વી. પી. થી મોઢલીને ને પડીના વર્ષનું વાર્ષિક મૂલ્ય મંગાવી લેવાશે; પણ બનતા સુધી તે વિશે આગાહી થી ચેતવણી અપાઈ, જેઓ નવા વર્ષમા માદક રહેવાની ના લખશે, તેમને એ છેલ્લું પુસ્તક વી. પી. થી નહિ પણ સાદી રીતે મોઢલાશે. ૬—જેઓ પ્રથમથી ના નહિ લખતા વી. પી. આવે તે પાછું વાળશે તો તે છેલ્લા પુસ્તક ઉપરનો સર્વ દક ગ્રમારશે; પરંતુ જેમનું વી. પી. ગુણ્યથી કે એવા કાઈ દારણથી પાછું વળ્યું હશે, તેઓ પોતાનું વાર્ષિક મૂલ્ય મોઢલી આપીને પોતાનું નામ પાછું આગું કરાવી શકે છે; તથા વી. પી. પાછું વળવાથી દપાસ આદિ ખર્ચ રદ ગણું દોષ તે મોઢલીને પાછું વળેલું પુસ્તક પણ તેઓ મેળવી શકે છે. ૭—“વિરિધ મંથમાળા”નાં પુસ્તકો પુસ્તકો મોઢલી કરીને દપાસમા નંખાય છે; જ્યાં તે માદકને મળે નહિ તો તેને માટે આ સંસ્થા જવાબદાર નથી. દપાસખાના પર અમરજી કરવા જતા જેઓ તે પુસ્તક ન મેળવી શકે, તેઓ તે બાબતનો દપાસખાના સાધિનો પત્રવહેવાર એવા મોઢલી આપશે તો પાનતો વિચાર કરશે. ૮—ગેરવામે જન્ય નહિ તેટલા માટે દરેક પુસ્તક રજિસ્ટર્ડ પોસ્ટથી મેળવવું દોષ તેમજ તે ખર્ચના ખાર આના વધુ જોગવાયા. ૯—વાર્ષિક મૂલ્ય કમરમાં બરનારને તેજ વખતે ડાપેલી પાવતી અપાય છે તથા વી. પી. દ્વારા વાર્ષિક મૂલ્ય બરનારે લી. પી. ઉપર જે સરનામું, દપાસની વાવ વગેરે દોષ છે, તેનેજ પાવતી તરીકે જલગીરી રાખવાનું છે. ૧૦—નુંબનીના કાર્યકર્તાઓ “વિરિધ મંથમાળા”ના વાર્ષિક મૂલ્ય બરનારે તે બધાં પડીને, નવું સંખ્યે અમરજી કરવા દેવામાં સારું સમજાવતો છે.

દમ ન દે ધરકે માતે	૧૭૩
દમ ન આશક દિવાને દે...	૧૭૪
દમન કે મત મોલો લોકો	૧૭૪
સંત તુલસીદાસની સાખીઓ...	૧૭૫
સંત કબીરની સાખીઓ	૧૭૭
ગુરુ નાનકની સાખીઓ	૧૭૮
અન્ય સંતોની સાખીઓ	૧૮૧
કેલસીકે કૂનો	૧૮૦
સંતોના સાખ્યા	૧૮૨

શાસ્ત્રનાં જુદોમાં અપાયલા પ્રકીર્ણ લેખો

૧ એક સંતનો અનુભવ...	૧૦
૨ સંતો કે છવનસે સંકલિત	૨૫
૩ યજ્ઞના વ્યવસ્થાકરિત્ર	૩૧
૪ સાધુ કાજુ કહેવાય કે	૩૫
૫ સંન્યાસીઓને દિનમાતાની હાકલ...	૪૨
૬ દાનનો પસારનો પ્રવાહ	૪૫
૭ ગામકે વટને	૫૩
૮ ગૃહસ્થો કે સિધે સાધારણ નિયમ...	૫૬
૯ ભામતયાન કિમ્પર પ્રસન્ન રહેને દે ?	૬૦
૧૦ શ્રીમદ્ ભામતી ગીતા	૬૨

મારો અનુભવ

જેટલું જલદી બોલવામાં કહી શકાય છે એથી ઘણો વધુ સમય ખીને કહેવામાં થાય છે; પરંતુ શ્રીમાન ભગવદ્વાક્ય શ્રીજ્યદયા-
જી અને શ્રીમાન દનુમાનપ્રસાદ પોદાર, સંપાદક-‘કલ્યાણ’ ની
સંમુદાયી, આ પાત્રી કહે ચૂક્યાથ્રમ અને ત્યાગી અવસ્થામાં બાજન
અને ‘પી-ત’ નામને દાગ ને કમ અનુભવ મેળવ્યો છે તે લખું
કુ. જે બાજન તન દેવ ને આ વાગે, જૂથી ન જાય, યાદ રાખે અને
‘નય’ એના અભ્યાસ કરે. આ દાસે રાનના સમયે પોતાનું ભગન
ખમ કરી, આ લખવામાં પોતાનો એ અમૂલ્ય સમય ગાળ્યો છે.

દાયરથ માધુરકૃતના ખાનદાન અને સમ્રાજના વંશમાં સન
૧૮૮૦ ના એપ્રિલની ૧૧ મી તારીખે અને ઘેરો પૂર્ણિમાએ મુરા-
દાપાદમાં આ રાગીરનો જન્મ થયો હતો. આ વંશના પૂર્વજે બાદ-
માંદને ત્યાં કોઈ એક પ્રાનના દીવાન હતા. ત્રીસ વૈરાગ્ય થવાથી ગૃહ-
સ્થાપ્યમો ત્યાગ કરતી વખતે એવો વિચાર આવ્યો કે, બીજા કમ
મ મારાં ધણી સમ્મ સામી. બીજા વાત મુત મળવા દેહમ્મે એ હતી.

એવા વિચારમાં હતો અને ભગવાને એક સાધુને મારી પાસે
મોકલ્યા. મંત્રાગે કહ્યું: ‘બારીનાગપરુથી આવ્યો છું.’ મેં એમની
સાથે વાતચીત કરી ત્યારે એમણે મને કહ્યું કે, ‘મરી પાસે એ એવી
જાડીમુદી છે કે જેન રાગ મેવન કરવાથી જૂથ નિવડાય લાગતી નથી.
રાગ મવારના રાગના રાગા જેટલી કમ પર રાખી તેનો રસ ઉતારવો.
મેં પત્રો મમ ને અને બારીનાગપરુમા પેદા થાય છે.’ પછી એમણે કહ્યું:
‘મમ વાત કાને કીધ નહિ કીધ ને મેનું રજ નહિ મેનું.’

મરી સામે હું ધણે ખમી થયો અને મીજે દિનેજ નીજ
દ હાંદર મારી. પાને જે સામાન હતું તે અડદ દહ, તામર ફી,
દહીયા બાળી થયો. નાન નિવમ રુપી રાગ એજ મરી
ખાતરી મન રાખી અને મ મ નિવડાય લાગી નહિ; પરંતુ રુપી
પાડું રાગેર નહિ મનું હતું એન રાગની ૧૦ રાગી રી નરેલી
ને હ મનમાં ૧૦ વિવેક પડેલો હતો; એટલે કે રાગેર એ રી

ખોલવાનો ધબ્બો રિવાજ છે. એનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. જરૂર જણાય ત્યારે વાત કરવી અથવા તો જ્યારે માન્યતા કરવી હોય ત્યારે ખોલવું.

૩. એકાંત-સંબંધીઓ અથવા તો મિત્રો સાથે ઓછો મેળાપ રાખવો. ઘરમાં પણ અલગ ઓરડામાં બેસવું અને ધાર્મિક પુસ્તક અવશોભવું અથવા તો જાગૃતની અસત્યતા પર વિચાર કરવો.

૪. ઠાંધ પશુ દિવસ સમાચારપત્ર ન વાંચવું. દુનિયાભરની ખબરો જાણવાથી નકામી વાતોની રકુરણા મનમાં વધે છે. અન્ય સોરોતે એ વાનો સંબંધગાવવામાં કંઈક જૂઠું ખોલવું પડે છે, એ રીતે નકામો વખત ખર્ચાય છે. ધર્મગ્રંથો કરતાં જીવનનો અવશોભવામાં કશો વધો નથી.

૫. ઠાંધને પણ વગન આપનાં પહેલાં વિચાર કરવો અને તે ખરાબર પાળવું. દાખલા તરીકે તમે ઠાંધને સાંજના પાંચ વાગે અમુક રથો મળવાનું જણાવ્યું હોય તો અવરથ પાંચ વાગ્યા પહેલાં બે-ચાર મિનિટ અમાફકોજ ત્યાં પહોંચી જવું જોઈએ.

૬. રાતના સુતી વખતે એ વિચાર કરવો જોઈએ કે, આજે રાતરાથી અમારે સુધીમાં કેટલાં ક્યાં ક્યાં જૂઠું ખોલ્યું અને મેં ક્યાં ક્યાં પાપો કર્યાં? સુતી વખતે એ બારેણ હનિદાસ મનમાં આજી આજે જે ખરાબ કામો થયા પાયાં છે, તે બીજે દિવસે કરવામાં ન આવે એ મારે મનને યાદ સમજાવવું. આમ કરવાથી જૂઠું ખોલવામાંથી અને ખરાબ કર્મો કરવાથી મન બચકશે. આમ કરવામાં ચાર-છ દિવસ તો જાળસ જણાશે; પરંતુ પછીથી ટેવ પડી જતારથી ધબ્બો જ્યાંનું અનુભવાશે. દિવર કહેલાં સુખનો કરવાથી સાચું જોવાપણો મદ વંદા થશે જાણીથી પડશે.

૭. રૂઠું પૂર્વે સંચનનાવજીની કથા અવરથ વંચારવી જાય છે. જે રૂઠું વંચાવનાર તે જ જેણે ઉપવાસની રહેણું જોઈએ.

૮. એ એ ધીનારાજીનું સ્વરૂપ છે. જેઓ જાગૃતને સુધન માને છે, તેમણે વાંધી પડે એ સુધન સિદ્ધ કરવું પડે. સાચું જોવાથી જાગૃતને સુધ દાણ છે. જાર વસે સુધી સુધન જોવાથી જાગૃત સિદ્ધિ આપે છે. સાચું જોવાથી જાગૃત કરવા ના વાળે.

એટલું જ નહીં પણ છે, આ કળિયુગમાં આ સાધન કરવું ઘણું અપરં
 છે અને ધર્મ વિધો વેળા છતાં તે સંપૂર્ણ સિદ્ધ થતું નથી.

ભજન-આ સાધન બે પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે. એક તો માળા
 વડે જપ કરવાથી અને બીજું જપ કર્યા વગર જેને અંગપા-ગ્નપ
 ભવત્યથાનુવાદ કહે છે.

ભજન કરનારાઓ માટે જપ કરવાની માળા એ સૌથી પહેલું
 સાધન છે. મન ભારવાનો એ એક ઉપાય છે. જ્યાં સુધી માળા ફરતી
 રહેશે ત્યાં સુધી ભજન માત્ર રહેશે. ભજન કેટલી વાર કર્યું એની
 ગણતરી સુધ્ધા માળાથી જણાઈ આવશે. મેં સાંભળ્યું છે કે, આમ
 તોર પર લોકો સવારસાંજ દસ-વીસ માળાઓ પોતાના નિત્યનિયમ
 તરીકે ફેરવે છે. આ સંખ્યા ઘણી માયૂલી છે; કારણ કે જે ભજન
 કરવામાં આવે છે એમાં નીચે જણાવેલી વ્યક્તિએની પુણ્ય ભાગીદાર
 છે. (૧) શુર, (૨) માયાપ, (૩) જેની દક્રમતમાં આપણે વસીએ
 છીએ તે અને (૪) જેઓ આપણું અગત્ય વગેરેથી પોતાણુ કરે છે તે.

એક અરોરાજના ૨૮ હજારમાં ૨૧,૬૦૦ વખત માનવશરીર
 શ્રોત્રાદિચાસની ક્રિયા કરે છે એટલે પંડુ નદિ તો ૨૧,૬૦૦ વાર તો
 ભવવમાનનો જપ તો થવેજ પડે. જો આ વખત માળા ફેરવવાથી
 આ સંખ્યા પૂરી થાય છે અને દેવો જનાં મારા પારવા પ્રમાણે
 માર હજારમાં જો આ માળાનો જપ કરી સમાપ્ત. બે હજાર સવારના
 અને બે હજાર મ.રે-અગર જેને સમય અનુકૂળ હોય તે સમયે
 અને મૃદરથામીઓમાંના તો દરેકે એ સાધન કરવું જોઈએ.

બીજું સાધન બે છે કે, કાચમ માટે લાકમાં એક નાળી
 માળા રાખવી જોઈએ; જેથી દરતાં-ફરતાં-આવતાં પશુ ભજન થવા
 કરે. એવી કાંઈ ચરમાવાની વાદ નથી. આ તો માણસમાનનો પર્મ
 િ દરતાં-ફરતાં આવત ન રહે તો કદાચ પડે નથી, માત્ર સત્તર-
 સત્તર પશુ એટલું સાધન થાય તો થઈ છે.

પરતી જોડણી અનાવવાથી એમાં માળા નાખી, દરતરત
 તમાં લાક રાખી. કાચ માટે માળા ફેરવ્યા કરતી એ જીવું સાધન
 િ. આ સાધન પશુ પંડુ સાનું છે અને અનુકૂળતાવન તરીકે એને
 પશુ પ્રમાણે પ્રયોગ નહીં જોઈએ એવું છે.

(૨) જોંધં ઝોઢી કરવાનું સાધન એ છે કે, રાતના દસ વાગ્યા પછી દર મહિને એકેક દલાક વધુ ને વધુ જાગતા રહેવું. જેમકે પહેલે મહિને દસથી અગિયાર વાગતા સુધી વધુ જાગવું; બીજો મહિને બાર વાગ્યા સુધી, ત્રીજો મહિને એક વાગ્યા સુધી, ચોથે મહિને બે વાગ્યા સુધી, એ રીતે પાંચથી રાતના ચાર વાગ્યા સુધી જાગતા રહેવાની દેવ પાડવી અને પ્રાતઃકાળમાં ચાર વાગ્યાથી તે છ વાગ્યા સુધી એટલે બે દલાક સુધી. એટલી જોંધ લેવાથી તંદુરસ્તી ખરાબ નહિ થાય. અમર તે એટલું ન જાની શકે તો વધુમાં વધુ ચાર દલાકની જોંધ લેવી. મહિનાની શરૂઆત પૂનમથી કરવામાં સુગમતા પડશે. આમ ત્રીસ દલાક અવરુધ લાગતું થયુંજ જોંધએ.

પહેલી જોંધમાં નિંદરનું ઘેન વધુ પ્રમાણમાં હોય છે. એટલે જે વખતે જોંધ આવતી જણાય કે તરતજ જિભા ઘસીને ધીરે ધીરે ટુંદ-લયું જોંધએ. સાધનની શરૂઆત કરવામાં આવે ત્યારે પહેલાંવહેલું દેલાક દિવસો સુધી તો એવું થયું હાય છે કે, ત્યારે જોંધનો કેદ મગજ પર અસર કરે છે ત્યારે ગાંઠર આવે છે અને શરીર લમ્બીન પર પડાય છે અને થોડુંક વાગે છે પણ ખરું; પરંતુ એની દરકાર ન કરવી અને સાધન હોડવું નહિ.

(૩) રાતની વેળાએ પોતાના ઝોરડામાં બીજા દેહનું અસ્તિત્વ ન હોયું થરે. સુતેલા માણસને જોંધને શરીરમાં આગમ થર કરે છે અને જાગતાં નિદ્રા પડે છે.

(૪) રાતની વેળાએ આદીનક્રિયા પર બેમવાથી આરામ મળે, એટલે તો જોંધ વધુ જોર કરો અને એ કારણસર તે લીન અથવા દર્દના આસન પર બેસવું સારું છે. દોરડાનો લીંચો બનાવી એમાં એક મોઝ દાડો આડો રાખવો અને બપોરે વધારે જોંધ આવતી જણાય ત્યારે એના પર ડાબા રહીને દસથી પંદર મિનિટ સુધી જોંધ કરી જાય એ રીતે મુજબ રાતખર ઘણા મંદ પ્રકાર રાખે.

(૫) કોઈમ દલાક સુધી જીન રાખવું જોંધએ. કેમકે તેમની પરાયત એકધરા આલી રહેલા જાગતાં બોધરથી વિરુદ્ધ પડે.

(૬) જાગવાને નેમ નિર્દેશમાં જાગતી રાખવામાં આવે છે

દેરા, અહીંથી તમારું રથાનાન્તર થયું છે.' આ સાધન કરવા આ દાસને ત્રણ વર્ષ, છ માસ અને ત્રીસ દિવસો પછી ભગવાનનાં સાક્ષાત્ દર્શન થયાં હતાં.

અનન્ય ભક્તિનાં સાધનો

૧ અન્યાન્યા, ૨ પ્રેમ, ૩ સાચું જોણવું, ૪ સમદર્શિ-
ત્વ, ૫ વાસનારહિત થવું.

એની ક્રમવાર વ્યાખ્યા

૧. અન્યાન્યા—નામરમરથ એ વસ્તુ એવી છે કે, જે ચોવીસે કક્ષાક શ્વાસની સાથે સંકળાયેલ રહે છે. એના અવ્યાસથી રોગે-
નામમાંથી 'નારાયણ' રાખેલો મુર નીકળે છે. અન્યાન્ય સાધન તો આગળ પર કહેવાઈ ગયાં છે.

૨. ભગવદ્ગુણાનુવાદ સાંખ્યોને વિદ્યવ્યાયાથી અશ્રુધારા અવિરત-
પણે યાત્રી જતી દે. અને એજ રિથનિ રાનના એકાતવાસમાં એની ઉચ્ચ કોટિએ પહોંચે એજ એક પ્રેમનું સાધન છે. આ રીતે દિન-
પ્રતિદિન પ્રેમ વધેલો જશે. ભક્તિનું આ એક અનિવાર્ય અંગ છે. મીમાંસા આજ પ્રમાણે કરતી હતી.

૩ ભજનની સાથે સાચું જોણવું એ અનિવાર્ય છે; એ બિરાખનાં સાધનો લખાઈ ચૂક્યાં છે.

૪. સમદર્શી થવું. પાત્રી મુશ્કેલીથી આ સાધન સાધ્ય થય છે. મારામ વિશ્વને નારાયણરૂપ જાની હું નારાયણને નમરો કરું છું, એવો ભાવ હરખમાં દર કરી એક દાષ બેસી, દીનતાપૂર્વક નમ-
રો કરવા; જરૂરમાં સાધે પ્રેમ કરવો, કોઈનું દિલ લેણ પણ ન દુકાવવું, કેમકે કટુચળ ન મળેવું અને કોઈની સાથે પણ વેર ન જાણવું. આવાં સુધી જ આ સાધન અ.ચરતો રતો છું. સમય મોનો; અને જાનનો સાર ભાવ બે અઃ હામને કાંઈ પણ લગાવે! દે.૫ તે. ૬. કેવળ આ નમરોભાવમાં.

૫. ભક્તિના ભજન અને જાનના સર્વજ નામવ્યુત્તર એજ સાધનો આ ક્રમમાં કહ્યું છે. અને અ.ચરતો રહો છું.

૬. અન્યાન્યા અનન્યભક્તિ કાનિ કાલ દે. એવી અવગત.

દાણા નાખયા. એમને ખવડાવવાથી ઘણું પુણ્ય થાય છે. આમ દાન કરવાથી આ દાસને ઘણો ઘાસ થયો છે અને પૂરો અનુભવ થયો છે.

બીજા પ્રકારના અજ્ઞાનથી ભગવાને પ્રસન્ન થઈને આ પાપી જીવને 'સમદર્શીભાવ' નું દાન કર્યું છે. વાહ ! વાહ ! પ્રભુ, ધન્ય છે તારી કીર્તિને અને તને !

વિવિધ પ્રકારનાં નીચે લખેલાં સાધનોનો અનુભવ

(૧) મન-(૧) ધ્યાન કરતી વખતે મનને ફેરવી ફેરવીને ભગવાનનાં દર્શન માટે ઉત્સુક બનાવવું. ભગવાને જે સાધન ગીતામાં બતાવ્યું છે એજ આ સાધન છે. આ સાધનથી મનમાં ઘણી થોડી રુદ્રણા થાય છે; પરંતુ એ માટે ઘણા વખત સુધી આ સાધન કરવું જોઈએ.

(૨) સાચું બોલવાથી મનની ચલિનતા દૂર થાય છે અને મનથી આરીસો એકદમ નિર્મળ બની જઈ, એમાં ભગવાનના સ્વરૂપના સ્વરૂપ પ્રતિબિંબની ઝાંખી થાય છે.

(૩) વાસનારહિત બનવું. જેમ જેમ મનમાં વાસનાઓ ઉદ્ભવતી જાય તેમ તેમ એજ વખતે એનો નાશ કરતા જાયું. એક વખત મદાવગે પડી જવાથી વાસનાઓનું ઉદ્ભવપ્રમાણ ઘણું ઓછું થઈ; અને એથી મનની આવી રુદ્રણાઓ ધણી ઓછી થઈ અને એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન આદરવામાં ધણી સહાયતા મળે, પરંતુ આ સાધન એટલું સહેલું નથી. (૪) ભજન કરવાથી મનને શાંતિ મળે છે. (૫) પ્રેમથી જોઈતું મન વશ થાય છે એટલું બીજાં કંઈ અન્ય સાધનોથી નથી થતું. પ્રેમ વધે એ માટે તો નારાયણની કૃપાની ધણી જરૂર છે. એ માટે તો આ દાને ઘણા સમય સુધી પ્રેમના સંવર્ધન માટે પ્રભુની પ્રાર્થના કરી હતી, ત્યારેજ નારાયણે કહ્યું કે પાત્રું રાત્રે રહું. ત્યાં સુધી આત્મામાંથી અજુહારાઓની વેલ રેલાય નહિ, ત્યાં સુધી પ્રેમ વરો છે એમ કહેવાય નહિ. પ્રેમ દ્રવ્ય પશુ જન્મિતુ નેક મુખ્ય અંગ છે.

(૬) જિહ્વા-આધારી પ્રવચન દ્વિવ છે. મન વડે એટલે ૧૫૧ જાણુ છે. એનું સંવન એ રીતે સાધ્ય થ-૨૩ છે. ૩૪૫૦ ના...

બાદબલમાં ઇસાગિદ ધિરત લખે છે કે, 'અમર જો કોઇ ઇસમ તમને એક ગાલ પર તમારો લગાવે, તો તમે બીજો ગાલ ધરજો.' દાસ તો એમ કહે છે કે, એની સમક્ષ માથું નમાવીને પ્રાર્થના કરો કે, હે નારાયણ પ્યારે! તમારા પગનાં પગરખાં કાઢી આ મરતકને ખૂગ જૂડો, કે જેથી મારું કલ્યાણ થાય અને હું આપને ભૂલું નહિ.

પરંતુને ઊંચી નમરે કહી ન જોવી. એવે સમયે આપણી સમક્ષ મગમગ, હાડમાંસાદિબરિત એક કલ્પનાચિત્રને તત્કાળ દર્શવું. એવી રીતે મદારો પડવાથી પૃથ્વા ઉત્પન્ન થાય છે અને પરિણામ પશુ લામદાયક નીવડે છે.

(૫) નિયમ-જે કંઈ પણ કામ કરવામાં આવે તે નિયમથી થવું જોઈએ. કેટલાક દિવસ સુખી કરવું, પછી છોડી દેવું એવી કાંઈ લાભ નથી થતો. નિયમપૂર્વક ભજન વગેરે કરવાથી ધણે લાભ થયા કરે છે.

(૬) ભગવદ્દુષ્ટતામાં પ્રસન્નતા-ભગવાનની જેની દગ્ગા દોષ તેમ થવા દો. ભગવાન જો કરે છે તે સારુંજ કરે છે. આ વિચાર કરતા રહેવાથી શુદ્ધચેત્તી ચિંતા દૂર થઈ જાય છે.

(૭) ભગવાનની કૃપા-ગુલ્લસીદાસજી મદારાગતું વચન છે કે, જાપદ કૃપા રામજી દોઈ । તાપદ કૃપા પરહિ સય કોઈ ॥ આ દાસને આ વચનનો પૂરો અનુભવ ધર્મ ચૂક્યો છે.

(૮) પુરુષાર્થ-વસિષ્ઠમુનિએ યોગવાસિષ્ઠમાં પુરુષાર્થને પરમ દેવન ગણાવ્યું છે. આ દાસના અનુભવમાં એવું આવ્યું છે કે, પ્રારબ્ધ વિના રવાથ કંઈ રજા આવતું નથી; પરંતુ એથી એમ કહેવાની આશય નથી કે પુરુષાર્થ છોડી દેવામાં આવે. ના, હરગીજ નહિ પુરુષાર્થનો તો અવશ્ય ભજી કરવો જોઈએ; પરંતુ પ્રારબ્ધ પર એવું રજા છોડી દેવું જોઈએ. આ વસ્તુ સાંસારિક વિષયની પ્રાપ્તિ માટે છે. પરમાર્થમાં તો ભગવાનકૃપા કરતાં પુરુષાર્થજ સુખ્ય છે.

(૯) દેવજાપ-ત્યારે નામરૂપ એ સુખનું નાર પડતુંજ છે. તે પાત્ર ભગવાનનો દેવ રૂપ રીતે જો રહે એમ છે. એક દેવને પોતાના જાદેવ રૂપ રીતે અન્ય દેવતાઓનાં મહિર. વડને પણ તેમને જો, ન કરવ જોઈએ અને સ્નાનન પગની મરદ ને કાઢમ નાખવી ને એ

હે કે, પ્યારા નારાયણ અંતે પૂરી કરશે. આ દેહ દયાણુ ભગવાનનાં ચરણકમળોમાં અર્પણ થઇ ચૂક્યો છે, માટે દાસ બળીને જરૂર કૃપા કરશે.

ત્રીન દૂક કૌપીન કે અરુ માજી ચિન લીન ।

રણુવર જાકે ડર ઘસે, ફેન્દ્ર ચાપુરો કૌન ॥

(૧૭) તપ કરી કયા વરદાનની ઇચ્છા છે ? ન તો મોક્ષની ઇચ્છા, ન તો ઔદ મોક્ષના રાત્રીની મનીષા છે. નથી જ્ઞાન માગતો, નથી બક્ષિ, આ દાસ દેવજ નારાયણના ચતુર્ભુજ સ્વરૂપનો આશરે છે. દેવજ એટલું જ એ ઇચ્છે છે કે,

‘નુમ મુમે દેષા કરો । મેં તુમ્હે દેસા કરું’ ॥

બોલો “નારાયણ”

સ્વર્ગાશ્રમ-કૃપીકેશ,	}	સકુ કાષ્ઠનો શુભચિંતક,
વિત ૧૬ ૧૦, સંવત ૧૯૮૧		નારાયણદાસ પરમહંસ

સંતોં કે જીવન સે સંકલિત

(૧) સંત કી અમરિખિયતા

એક સંત નોકા મેં બેઠકર નદી પાર કર રહે છે. શામ કા વક્ત ધા. અખિરી નાવ થી, ઇસસે ઉસમેં બહુત બીડ થી. સંત એક કિનારે અપની મરતી મેં બેઠે છે. દો-ત્રીન મનચલે આદમિયેને સંત કા મળક જિજ્ઞાસા શુરુ કિયા. સંત અપની મોજ મેં યે, હનકા દિયર ધ્યાન કી નહીં ધા. હન લોગેને સંત કા ધ્યાન ખીંચને કે તિયે હનકે સમીપ બઠકર પહોંચે તો ઘોર મવાના ઓર ગાલિયાં બઠના આરંભ કિયા. જબ હંસપર બી સંત કી દિદિ નાસિકા કે અમરભાગ સે ન દેલી, તબ યે સંત કા ધીર-ધીર ધડલને લગે પાસ કી કુછ જલે અદમી બેઠે યે, હન્હોને હન બદમાશે કે રાતા આર સંત સે કહા:—

(૨) શિવાણી કે પત્ર

સંત તુકારામજી લોહજાત મેં થે. છત્રપતિ શિવાણીને અપને ખાસ આદમિયો કે સાથ બહુત-સી મથાલે, ઘોડે તથા બહુમૂલ્ય જ્વાહિરાત લેજે ઓર ઉનસે પૂના પધારને કે લિયે પ્રાર્થના કી; વિરજા-હૃદય તુકારામજી ને ઉનકી લેણી દુર્ધ ચીજોં કેા છુઆતક નહીં. ઉન્હોંને સમ ચીજોં લોટા દીં ઓર નો અખજોં મેં ઉનકો નીચે લિખા પત્ર લિખ લેજા:—

“મથાલ, છત્ર ઓર ઘોડોં કેા લેકર મેં કયા કરું? યહ સખ મેરે લિયે મુમ નહીં હે. હે પુણ્ડરીનાથ! અણ મુઝેઈસ પ્રપંચ મેં કયોં કાલને હો? માન ઓર દમ્મ કા દોઈ શી કામ મેરે લિયે શુકરી-વિધા હી હે. આપ દોડ કર આઈયે ઓરઈસસે મુઝે બચાઈયે.”

“મેરા ચિત જિયકો નહીં ચાહતા, વહી મુમ મુઝ કેા દિયા કરતે હો, કયોં મુઝે ઈતના તંગ કર રહે હો?”

“મેં સંસાર સે અવગ રહના ચાહતા હું, વિવચ કા સંગ ચાહતા હી નહીં. મેં ચાહતા હું—એકાન્ત મેં રહું ઓર કિસસે કુછ શી ન બોહું. મન ચાહતા હે કિ સખ વિવચોં કેા વમન કે સમાન ત્યાજ્ય સમજું, મેં તો યહ ચાહતા હું, પરન્તુ હે નાથ! કરને-ધરનેવાલે તો તુમહી હો.”

“મેં કયા ચાહતા હું સખ તુમહેં પતા હે! પરન્તુ જાનકર શી તુમ ટાત દેતે હો. યહ તો તુમહેં આદત હી પડ ગયી હે કિ જો શી તુમહેં ચાહતા હે, તુમ ઉસકે સામને એસી-એસી વીજોં લાકર રખને હો કિ જિયને વદ ઉનજોં ફૂગર તુમહેં જૂલ જાય. પરન્તુ હે નાથ! તુમને તો તુમહારે ચાહોં કેા જોર ને પડ: લિયા હે. દેખ તો સરી, તુમ દન્હેં દિસે છુગતે હે!”

(બગવાન ને ઈતના કહકર અબ તુકારામજી છત્રપતિ શિવાણી ને કાલે હ—)

“સીંદી ઓર સમ્પાદ દોનોં દી મેરે લિયે ને-તે હે ને હ

પિતર આકર અપને-અપને આસનોપર બેઠ ગયે. એકનાથજીને
બેઠે સદ્વિભાવ સે ઉતકા પૂજન કિયા ઔર લોજન પરોસકર
ઉંહેં જિભાયા. તીનોં પિતર તૃસ હોકર, આશીર્વાદ દેકર અન્ત-
ધોન હો ગયે. જળ પ્રાણલોં કેા મહ સળ હાલ માલૂમ હુઆ તળ
ઉંહેંને એકનાથજી કા મહત્વ સમજા ઔર અપની કરનીપર
પથ્થાસાપ કિયા। (“કથાલુ” માસિક ના એક અંકમાંથી)

યજ્ઞાનાં જપયજ્ઞોઽસ્મિ

(લેખક:-સ્વામી શ્રીરામાનંદજી સંન્યાસી)

મહામારુતનો ધોર મંથામ સમાપ્ત થઈ ગયો છે. વિજેતા પક્ષમાં
આનંદમંગલ વરતાઈ રહ્યાં છે. લગ્નવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજીએ મહા-
રાજ યુધિષ્ઠિરને રાજમિંદાસન ઉપર બેસવાની પ્રાર્થના કરી; તે
સાંભળીને મહારાજ યુધિષ્ઠિરે હૃદયનો શોક પ્રગટ કરતાં કહ્યું: “હે
શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર! મારી દલે રાજ્ય કરવાની ઇચ્છા નથી. આ રાજ્ય
મારે દેહસે અનર્થ થા મુકયો! અનેક બધાંબોળાં બાળકાના પિતા-
ઓ, મંગલ આદનારી બહેનોના બાહ્યો અને સતીસાધ્વી સ્ત્રીઓના
પનિમિત્રે આ મંથામમાં મરાવી નાખીને, ટુંજ લેમના પ્રકાશવાન
ધાના રીપોને ઓસવવાનું મુખ્ય કારણ બન્યો છું. એવી મહાધોર
દિમાનો કાર માગ આધા ઉપર છે. એટલા મારે હું દલે નિર્જન
વનમાં વર્ષ તપસ્યા કરીને આ દેવને મક્કી નાખીય હું રાજ્ય
કરવા નહિ, એવી મારી હિંચા છે.”

યુધિષ્ઠિરની આ વાત સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણજી દર્શને રહેવા લાગ્યા:
“હે યજ્ઞેન્દ્ર! દલે તો તમે મેરગાક વખતને મારે રાજ્યજી કરો.
આ બાંકરે મુદમા સજ્જા મેરા મેરા પ્રવચક-શાસ્ત્રી-માર્ગ મપા
છે. તો તમે રાજ્યકરતા તમારા દારમા નહિ રહો, ને સમાજને
અન્યવચ્ચ: દેશક વરે, વગેરે વગેરે પદે છે. તો હું મ નહિ
કરો છું અને તમે મેરા નહિ કરો. તે રજા. જાન ને

પિતર આકર અપને-અપને આસનોપર ઊઠ ગયે. એકનાથજીને
બટે ભક્તિભાવ સે ઉતકા પૂજન કિયા ઓર ભોજન પરોસકર
ઉંહે જિભાયા. તીનો પિતર તૃપ્ત હોકર, આશીર્વાદ દેકર અન્ત-
ધાન હો ગયે. જળ પ્રાણભોં કો ચહ સળ હાલ માલૂમ હુઆ તળ
ઉંહોને એકનાથજી કો મહત્વ સમજા ઓર અપની કરનીપર
પથ્રાતાપ કિયા ! (“ દૃશ્યાણુ ” માસિક ના એક અંકમાંથી)

યજ્ઞાનાં જપયજ્ઞોઽસ્મિ

(લેખક:-સ્વામી શ્રીરામાનંદજી સંન્યાસી)

મહાભારતનો ધોર સંગ્રામ સમાપ્ત થઈ ગયો છે. વિજેતા પક્ષમાં
આનંદમંગલ વરનાદ રસોં છે. લગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજીએ મહા-
રાજ યુધિષ્ઠિરને રાજમિલંકાસન ઉપર ગેસુવાની પ્રાર્થના કરી; તે
સાંભળીને મહારાજ યુધિષ્ઠિરે હસ્યનો સોક પ્રગટ કરતાં કહ્યું: “ હે
શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર ! મારી દલે રાજ્ય કરવાની ઇચ્છા નથી. આ રાજ્ય
માટે મેંદસો અનર્થ થા ચુક્યો ! અનેક ભક્ષાંભોળાં બાળકાના પિતા-
ઓ, મૃગજી આદનારી બહેનોના બાહ્યો અને સતીસાધ્વી સ્ત્રીઓના
પનિજીને આ મંમામમાં મરાવી નાખીને, દુર્જ તેમના પ્રકાશવાન
ધનના રીપોને ઓસવવાનું મુખ્ય કારણ બન્યો છું. એવી મહાપેર
દિશાનો કાર માગ આધા ઉપર છે. એટલા માટે હું દલે નિર્જન
વનમાં જઈ નવરથા કરીને આ દેવને મક્કી નાખીશ હું રાજ્ય
કરીશ નહિ. એવી મારી કહિયા છે.”

યુધિષ્ઠિરની આ વાત ભાંજલને શ્રીકૃષ્ણજી હસીને કહેવા લાગ્યા:
“ હે ધર્મરાજ ! દલે તો તમે મેંદલાક વખતને માટે રાજ્યજી કરો.
આ કારણેરુ મુદ્ધા, પશુ, ગેદા, ઘોડા, પ્રજાપતિ-સાસડે, -માર્ગ મવા
છે. તો તમે રાજ્યસભા નમારો દાદમ. નહિ રહો, તે સમયજી
અન્યથાક, દેશાક કરો. હજી એ વાતુ જરૂર છે, રાજ્યુમ નહિ: જ
રહો તે અને તમે રાજ્ય નહિ કરો, તે તમે જાન નહિ

હવે રામ-નામ લીજિયે; ઇસ ઉત્તમ 'સમ' કે અપને અંદર ભર જિયે, યહ પરિવાર, લોક, ધન, સૈન્ય કિસી કામ નહીં આવેગે. બતક કાલ સિર પર સવાર નહીં હોતા તણી તક આપ કા યહ લે છે. તુફા કહેતા છે-પ્યારે ! લખચોરાસી કે ચક્રર સે બચિયે !”

(૩) પિતરોં કા આગમન

સંત એકનાથજી કે પિતા કા શ્રાદ્ધ થા. ઘર મેં શ્રાદ્ધ છી રસોઈ મન રહી થી. હલવા પકને લગતા હે તબ ઉસ છી મુન્દર મુગન્ધ ફરતક ફેલ જાતી હે. અતએવ ઇનકે બી ઘર કે બાહરતક મુગન્ધ છા રહી થી. ઇસી સમય કુછ મહાર સપરિવાર ઉધર સે જ રહે થે. મુગન્ધ ઉનકે નાકોં મેં લી ગયી. મહાર કે એક બચેને કહા-‘મો ! દેસી મીઠી મહુક હો દેસે બઢિયા પકવાન બને હોંગો’ મોને ઉદાસ હોઠર કહા-‘બેટા ! હમ લોગોં કે નસીબ મેં ચે ચીજે’ કહાં રકખી હે’. હમ અભાગોં કે તો ઇસ છી ગન્ધ બી ફલમ હે.’ સંત એકનાથજીને ઉનછી યહ ખાત મુન લી. ઉનકા હૃદય દ્રવિત હો ગયા. ઉન્હોંને સોચા-‘સખ શરીર ભગવાન કે હી તો મન્દિર હે’—ઇન મહારોં કે દાસ બી તો ભગવાન હી સોચ લગાયેગે.’ ઉન્હોંને તુરત મહારોં કે ખુલાયા ખોર અપની પત્ની ગિરિજાબાઈ ચે કહા કિ યહ રસોઈ ઇનકોં કે દો. ગિરિજાબાઈ કા ભાવ ખોર બી મુન્દર થા, ઉન્હોંને કહા-‘અજ તો બહુત હે, ઇનકોં સખ ખાત-બચોં ખોર સિયોં રાહિત ખુલવા લીજીયે, સખકોં અચ્છી તરહ પરોસકર વિભાયા જાય. ભગવાન સર્વ જ હે’, સખ પ્રાણિયોં મેં હે’, આજ ભગવાનને રી ઇનકે દાસ યહ અજ આહા હે અતએવ આજ ઇન્હી’ કે તુમ દરકે ભગવાન છી સેવા કરની રાહિયે.’ સખકોં ખુલાયા ગયા. રાસ્ટે પર પતડેં રકખી ગયીં ખોર બટે આંદરસત્કાર કે સાથ સખ પકવાન બાહર લાઠર ઉનકોં સોજન કરાયા ગયા. કિસકી ગન્ધ બી રખી નાસીબ નહીં રોની, ઉન રીજે કે ભરપેર બાહર મહાર

તુલ્યવત્ સર્વ દાહને સુધસ છે. એમાં અધિકારી અનધિકારી, દેશ, દાગ, પાત્ર વગેરે દેશની અપેક્ષા નથી અને વળી જાગતાંમૃતાં, ખાતાંપીનાં, રહતાંદસતાં સર્વ અવસ્થામાં ચપ્પ શકે એવું કાર્ય છે.

સૌને સતોત્ર પમાડીને લાગવાન ફરીથી મુષિષ્ટિર તરફ દર્શાવે અને બધાં દરખોનો સારાંશ બતાવનાં તેમણે કહ્યું કે, “હે મુષિષ્ટિર! તમે રાજ્ય કરતા રહીને નામસ્મરણ કર્યા કરો તેથી તમને રાજ્યને સંમતોત્ર વ્યાપરો નહિ. મનુષ્ય ભલે સંસારમાં બધુંય કરે તેથી કંઈ દરકત નથી; પણ નામસ્મરણને ન છોડે-જાગવાનનું નામચિંતન કરનારો કદી પણ કુમાર્ગે ચડી નહિ. ઉલ્લેખ તે કુમાર્ગે ચડેલાને પણ મુમાર્ગે લાવવામાં ફગીજૂન ચર્મ શકે છે. નામથી નામીને સાક્ષાત્કાર થશે. તેનાં ચરિત્ર અને ઉપદેશ હૃદયંગમ થશે અને પછી તે ચરિત્ર તથા ઉપદેશ તેના છવનને સર્ગ જનાવવામાં પૂર્ણ સદાયક થઈ શકશે. બસ પછી જોઈએજ શું ?

“જન્મસાપ્તવાન્નૂનં સૌચવાર્ણવાયગાદનમ્ ।”

એટલા માટે બધાં સાત્ત્વો અને સતોના મન અનુસાર સર્વોત્તમ પદાર્થના વિચારમાં પુણ્યમાં આવે, તો સર્વ સંમતિથી એજ એક માત્ર ઉત્તર મળશે કે, નામસ્મરણાર્થક મનુની સાક્ષાત્ વાણી છે.

“વજ્રાત્ જવવમ્નોડરિમ્ ।” હતિ. (“ગીતાપર્મ”ના એક અંકમાંથી)

સાધુ કોણ કહેવાય ?

(લેખક:-રવામીશી સિવાનંદજી)

આગુના પદાં ઉપર દત્ત રેડરીવાળા બેડી રેડરી ઉપર પાંચાના મઠ નામે એક ધારૂ મોટી પાંચાની શિલા ઉપર બેસીને દેટલા સિદ્ધ મદા મ એ વાર્તાવાચ કરી રહ્યા હતા. તેઓમાં રોઈ મૂરુલા ખાલાના પદાંદત્ત લેખાણી, રોઈ મોટી વટવાળા, રોઈ વટન ન ગા-રિંગર, રોઈ કુંજવાળા અને રોઈ બહુરોટી હતા. સર્વ મનુષ્યવત્,

સંસારને બતાવશે કંઈક અને કરશે કંઈક. બે પગલું પ્રયોજન એ
 મે છે કે, ક્રિષ્ણમના લોક ચાર પદાર્થોમાંના ધર્મ અને મોક્ષનો ત્યાગ
 કરશે તથા અર્થ અને કામનેજ મદલ કરશે. તે હાથી ઉપરથીજ
 કૂદે દત્તો, અંદર તો તે કાળોજ હશે. એવી રીતે ક્રિષ્ણમના લોકો
 પણ ઉપર ઉપરથી સ્વયં રહેશે પણ અંદર વિચાર ધણાજ અપ-
 વિત્ત હશે. તે હાથીને આગળ આંખ નહોતી પણ બધાં કામ આંખ-
 વાળાના જેવાં કરતો હતો, તેમ ક્રિષ્ણમના માથેસો સામળીને બધું
 જાણવાનો પ્રયત્ન કરે, જોશે નહિ કે આ વાન સાચી છે કે જાડી,
 કામ મને તેનું જીવદુઃસુઝદું કહી દેશે તે ખરુંજ ખાતી લેશે. હા,
 કામ બમડશે ત્યારે પાછાથી કંઈક વિચાર કરશે. પણ કામ બગ-
 ટ્યા પછી તો "હિર પછતાયે હોન જા જમ ચિડિયા મુખ મધ જેત!"

તે પછી બગવાને બીમમેનને પૂછ્યું કે, "તમે શું જોયું તે કહો."

બીમમેને કહ્યું: "પ્રજો! મેં એક ગામની પાસેના નિર્જન
 મેદાનમાં જોયું કે, એક ગાયને વાજરદું અવતર્યું છે, પરંતુ તે વાજ-
 રદાને પાટનાં પાટનાં તે તેજ લોડી પણ પી રહી છે. મેં પોતાના
 વાજરદાનું લોડી પીતી હોમ એવી ગાય હરીય જોઈ નથી. આપ એ
 નવાજ જેવી ધરનાનું રહસ્ય કહો."

આ સામળીને શ્રીકૃષ્ણ મોક્ષા: "બાહ! એની મનમજ એ
 છે કે, ક્રિષ્ણમમાં મનુષ્ય પોતાના પુત્રપુત્રીઓનું વેચાણ કરીને તેમ-
 નાંજ દોડીમ મના બદલામા ધન પ્રાપ્ત કરી પોતાનું પેટ ભરશે."

પછી શ્રીકૃષ્ણના પૂછવાથી અણુને કહ્યું કે, "મહારાજ! હરતો
 હરતો નું એક ધણા મોટા જંગલના વિશાળ મેદાનમાં જ્યાં પદોરોડ
 ત્યાં નું એક મનુષ્યનું મઠડું જોયું; તે મઠડાને ચારે તરફથી પેડીને
 મોટા મોટા પક્ષીઓ તથા પશુઓ તેને ઘીરેલાઈને ખાઈ રહ્યાં છે.
 ૧૭. અ.શર્વની વન લો એ હતી કે, તે પક્ષીઓની પાંખો ઉપર
 અને ક્રિષ્ણના લેદમનો અમેશ દત્ત અને રેના પગુઓ પ્રમજ-
 ચિત્તે તે ધર્મશાસ્ત્રોના મોંઘે ભોંડી રહ્યાં હતા. અ. રિચિય પદ-
 ૧૮. રહસ્ય અને જાણવાની કૃપ. કરો."

તેમના જવાબ અ.પિતા "ક્રિષ્ણમમાં ધન કે મદન મોક્ષ

ઉપકાર કરે અને તેજ દુનિયાને નર્કનું સ્વર્ગ બનાવી શકે છે. "

આ સાંભળીને બીજા મહાત્મા બોલ્યા: "એકાન્તનિવાસ દરનારજ સાધુ કહેવાય છે એમ નથી. અધારી ગુફાઓમાં સાપ, વીછી, સિંહ, ઘિયાળ ઇત્યાદિ અને પશુપક્ષીઓ પણ રહે છે. કાળી, બીસ, આદિ જાતિના લોકો હંમેશાં જંગલમાંજ રહે છે અને તેઓ પોતાના વિશ્વાસ પ્રમાણે કાંઈ ને કાંઈ દેવતાના રૂપમાં ઈશ્વરનું આરાધન પણ કરેજ છે; પણ તે સાધુ કહેવાતા નથી. સાધુ તો બ્રમણ કરે અને નિઃસંકેપ રહે. જે એકજ જગ્યાએ રહે છે, તે સાહે ત્યાં રહે તો પણ તેને સંગદોષ લાગ્યા વગર રહેનો નથી. જુઓ—

મુનેરવિ ઘનસ્થસ્ય સ્થાનિ કર્મણિ પુર્યતઃ ।

હરપચન્તે ગ્રયઃ પક્ષા મિત્રોદાસીનશ્વયઃ ॥

"મનનશીલ અને આત્મચિંતનપરાયણ સાધુ જે પોતાના કામ-માન રત છે તે બીજાના કાંઈ કામમાં હાખસ કરેનો નથી; તેમાં પણ જળ્ય વતના પદાપાત્રી મળી આવે છે. કાંઈ તેને સારા કહે છે તો તેની સાથે તે મિત્રનાનો આવદાર કરે છે. કાંઈ તેને સારાય નથી કહેનો ખોરાય નથી કહેતો, તો તેની સાથે તે ઉદારીન આવધી વર્તે છે અને કાંઈ વગરકારણે તેની હાખા કરે છે તો તે તેનો શત્રુ બની જાય છે. મનસજ છે, સાધુએ કાંઈ પણ એક સ્થળે નિવાસ કરવો જોઈએ નહિ. સાધુજન અનુભવી દોષ છે. તે આદે ત્યાં જઈ શકે છે. તે ગરીબોની ઝૂંપડીમાં રહી શકે છે અને આગ-પડે રહેનારી રાજરાણીઓની પરિપૂર્ણ રાજગૃહોમાં પણ રહી શકે છે. તે આદે ના આમળ ને આમળ આપ્યા જાય-પાછા કરીને જુએ પણ નહિ. જોતી જાતી અપ્પાદન મરિ દોષ, તે ત્યાં જેવી આવશ્યકતા જણાય તેની પ્રતિ ત્યાં જરૂરે અવધા તે પ્રદેશમાં જામણ કરીને રહી શકે છે. ભગવત સંહિતામાં આદિ ગદાપુરુષોએ ત્યાં ત્યાં જામણ કરી-નય પંચક થઈને રહીથી રસાપના કરી હતી. આગકાન પણ નિરાવરિતા પાડીનેજ દુર્લભ ધનધોર જંગલો અને સમૃદ્ધ નગરોમાં રહી રહાને પોતાના ધર્મને પ્રચાર કરી રહ્યા છે. જે સંત છે તેજ શાસ્ત્રને, પ્રમાણ અને અન્ય-વસ્તુને નિષ્ઠા રહી રહે છે. કેનો તેને

ક્ષેત્ર તો તે તૈયાર કરી જ શકે છે. છેવટે જે સાચો દેવકાળોપયોગી અને લાભદાયક ઉપદેશ હશે તેને જગત માનશે. કેમકે—

અચ્ચાષ ઊંચ નદી સકતી, બનાવટ કે અસૂચો સે;
પુચખૂ આ નદી સકતી, કબી કાગજ કે ફૂલો સે.

અમારા ઉપર કરેલા કથનથી તે પ્રશ્નનો આજ વાર્તાવિક ઉત્તર જણાય છે. જે આપ લોકોની સમામાં આ પ્રકારે કરવામાં આવ્યો હતો કે, “સાધુ કોણ કહેવાય?”

આ સંવત્સર કથન પછી એક ત્રીજા મહાત્મા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા: “સાધુએ પરાપકારી તો અવશ્ય થવું જ જોઈએ. પણ જ્યારે સંસારનો લાભજ ક્યો તો પછી તેની તેને ચિંતા શા માટે? સંસાર તો કાપડો છે, તેને સંસારમરના ઉપદેશરૂપી સાજી ધોધને કદી પણ સંકેદ કરી શકશે નહિ. સંસારો લોકો જાણે છે તો બધુંય પણ તે જોવા હતાંય જોતા નથી. હજારો મહાપુરુષોએ એની બહાઈ કરવા, એને સન્માને ચડાવવા, ઉપદેશ આપી આપીને પોતાનાં જીવન સમાપ્ત કર્યાં, પણ એના ઉપર કશીય અસર થઈ નહિ. તેજ પાપાચાર, તેજ દુરાચાર, પ્રથમની જેમ ચાલી રહ્યા છે બધે વધવા તથા. દામના આદર્શ, કૃષ્ણની ગીતા, રાંકરતું વિજ્ઞાન, ધ્વજની રથા, મહાવીરની અદ્વિસા, ઈશુની ક્રમા અને મહામહાનો જ્ઞાનભાષ આજ કયાંય જોવામાં આવતાં નથી. જોવામાં આવે તો તે નામ માત્રનાજ એક મનુષ્ય આકાશમાં ફેટવો ઊડશે? એવીજ રીતે આ વિશાળ વિશ્વમાં એક આદમી કયાં કયાં ઉપદેશ આપતો હશે? બધા તો સાધુ સર્વ થકી નથી. બનુંદરિએ રાજ્ય ન ન મુજબ જોગી થવાને કારણે લોકોને સમજાવ્યું હતું કે—

“દે મનુષ્ય” તું કઈ વાતનું અજિમાન કરે છે? જો—પ્રથમ દરિયાદિ દ્વારકુદિ સાવંજીમ રાજ્યોએ આ જૂમંડને બનાવ્યું બર્ષાત મનુષ્યરત્ન રજાવિન કહ્યું. પાલી વધાનિ કત્યાદિ બગવાન રાજ્યોએ એનું પાલન કહ્યું. તે પાલી બસિ આદિ ધર્મોમા જુપાને એ એન લાખે પાલેની કીરી પોતને કળે કરી, નજીબાની પેરે ન પોતે બર્ષાત કીરી રીપું. બીજા પણ ધર્મવા દિવંદાની રાજ્યો સી

માટે સિદ્ધ સાધુના ‘દુષ્ટેન મો ગર્દમ્ભૌ’ વાળા સિદ્ધાંત કામમાં આવે છે. “લયમિતુ હોહિ ન પ્રીત” ની વાત સિદ્ધ મહાત્માને માટે વ્યર્થ નીવડે છે. એટલા માટે જેનામાં કરાગત છે તેજ સાધુ છે.

છઠ્ઠાએ ગુરુભક્તને સાધુ બતાવ્યો. ગુરુએ બતાવેલા અથવા આપેલા વેપ, દંડ, કેમંડલુ, ત્રિશુલ, માળા, ભરમ, આદિને જે વિધિ પ્રમાણે ધારણ કરીને એકનિશ્ચયી ગુરુમંત્રનો જપ કરતો રહે તે સાધુ છે કેમકે સાધુના કાયાધાર્યર અથવા દિગંબર આદિ વેપ પણ સાધુના સંસ્કૃત યજ્ઞ છે. જેમ મદિરા આદિની દુકાન ઉપર અથવા વેરણા આદિના નૃત્ય જે સર્વસાધારણને જોવા માટે યજ્ઞ રસા છે અને ત્યાં સાધુ જવા આવે તો તેનો વેપ તેને ત્યાં જતો અટકાવે, તેને અંતરાત્માની પ્રેરણા થશે કે, જે તું આ વેપ ધારણ કરીને ત્યાં જઈશ તો ભોક્ષા શું કહેશે? જે અંતર્યામીની પ્રેરણા અવગણીને તે ત્યાં ચાલ્યો ગયો તો ભોક્ષા કહેશે કે, જુઓ, સાધુ યજ્ઞને પણ અહીં આવવાનું મન થાય છે, ત્યારે આ વેપ નકામો શા માટે ધારણ કર્યા છે? આમ વેદશૂલા પણ કુમાર્ભગ્નનમાં બાધક થાય છે. અને તેથી ગુરુપ્રમાદસ્વરૂપ વેપજ્વાલ ધારણ કરનારોજ સાધુ છે.

સાતમાએ કહ્યું—જે પ્રત્યેક આત્મનિઃશ્વાસમા જનવાનના નામનો જપ કરતા હોય તેજ સાધુ છે. ‘યજ્ઞાન્તો યવયસોઽસ્મિ’ના સિદ્ધાંત નજીક ને આ મુખ્ય મળતો કર્યા છે. શાસ્ત્રોના યજ્ઞોનું પણ આદા-અપવર્જન આને છે. વળી જ ‘અગ્નિદ્ ભવન્તિ મૂનાનિ’ ‘યજ્ઞાદ્ ભવતિ વર્જન્યો’ આદિ સર્વ દંષ્ટ સંજ્ઞાવન યજ્ઞ વદ્ય ના પછી જનવાનના નામરમરણ-યજ્ઞથી તો શું નથી કઈ કાગડો તેથી દરીન જે દબેલા જન્મન કરતો રહે છે તેજ સાધુ છે.

આ પ્રત્યેક કેટલાક મહાત્માઓએ મહાસ્ત્રવન, બાગવત દર્યાદિ મહાત્મ વાનુવેષા સાધુઓના લક્ષણ અને સ્વરૂપ આદિનું ધારણ ઉત્તમકેશી પ્રવચનન કહ્યું.

૬ જે એક પરમદસ સંન્યાસી કહ્યું—મહાપુરુષ! આ જે શાસ્ત્ર કાવચો વાગે તે કોઈ કહ્યું કોઈ મળ્યું તે જાણ તેમના ગદ્યના સ્વરૂપનું વર્ણન છે ત્યાં વિશેષે જે કહ્યું આ પહેલે એ કહ્યું

કર્મનો ત્યાગ કરી શકે ખરો? શું સંસારક્રિતના કર્મનો ત્યાગ કરવાથી તમે સર્વ કર્મથી મુક્ત રહી શકો છો? શું ખાતુંપીતું, પહેરવું-ઘોડવું એ કર્મો તમને લાગેલાં નથી? છતાં જો ક્ષુદ્ર દેહ પર મમત્વ દોવાનાં કારણે-દેશ, ધર્મ અને સમાજકિનારો પરાપકારી કર્મનો ત્યાગ કરવામાંજ સંન્યાસની મહત્તા માનના હો, તો તે સંન્યાસ મુક્તિ આપે નથી, પરંતુ જગતના ઝગપી બની મહાપાપના ભોક્તા બનવા આપે ત્રિપા વેપજ સમગ્રવો. તમે વિચાર કરી જોશો તો તમને ખુદ્દુ સમગ્રનો કે, જેમ મરોચરમાં ઉત્પન્ન થયેલી પ્રથમ લહરી જળમાં લય પામે તે પહેલાં તેનો રોગ લાગ નથી લહરીને જન્મ આપ્યા પછીજ સર્વથા જળમાં સમાય છે; તેવી રીતે પૂર્વકર્મ સંસ્કારક્રમનો ભોક્તા સર્વથા નાશ પામે તે પહેલાં મનુષ્યના જાણવામાં ન આવે તેમ વર્તમાન કર્મને વક્ત્ર આપવારૂપ અધિકાર યથાવે છે, તેવા પૂર્વના મહિન સંસ્કારોને જૂની નાખી શાસ્ત્ર-આચાર પ્રમાણે નવા મુખ સંસ્કાર પાડવા પ્રયત્ન કરવો અર્થાત્ કટિબદ્ધ રહેવું તેનુંજ નામ પ્રત્યક્ષ અને તેવા પ્રયામનેજ સત્કર્મ અને માનવધર્મ તરીકે વ્યાખ્યાની શકાય અને તેજ પ્રયત્ન ફેરળ ઉભવિ અને મુક્તિનું પ્રથમ બાને બેઠ સાધન છે, પરંતુ ફેરળ ભોક્ત્રિતાર્થ કર્મના ત્યાગથી કિંવા અભિના બદ્ધિકારથીજ મોક્ષમાર્ગ મિદ્ધ ધર્મ શકેના નથી.

અવરજ એટલું વિચારવું જરૂરનું છે કે, ત્રિપાસક્તિને પૂરું કરવા જે સકામ કર્મો ધરણ કરવામાં આવે છે, તે તો પુનર્જન્મના માન્યજન બને તેજ અને તેમ દોષાથી યોગીપુરુષો દેહ કર્મનો સ્વછાન્ન પૂર્વક આદર કરતા નથી, પરંતુ સત્કર્મ કે જે તેની સન્મુખ જણાય તમ જગતના લાભ કિંવા દાનિનો વિચાર નહિ કરતા, ફેરળ ફરજ સમજી ત્યાગવારૂપે અવરજ ધારણ કરે છે. તેવી વેદબ્રાહ્મ યોગ્ય દાન યથેલી છે.

આવી રીતે કર્મન: પરિણામ વિષે નિષ્કલંકી ચિન્તા અને નવા કર્મના આરંભ આરંભે નિષ્કલંકી-આદર્શીજ યજ્ઞનો ત્યાગ કરવા ના વધારે છે. ત્યાં ચિન્તાના અભાવે અખંડ શુભ અને સંકલ્પના અભાવે પાપકારી આપોજ્ય પવર્ત રહે છે; તો પછી નિષ્કલંકી કર્મને જન્મ, કર્મ આ દેહ સ્ત્રી રીતે બની શકે.

કહું ? એકાદ તંત્રને સૌ કોઈ સહેલાઈથી તોડી શકે છે, પરંતુ તંત્રના સમૂહથી બનેલું દોરકું સિફતે પણ વશ કરે છે. માટે આત્મપરચ્છ રહેનારા હે યતિ-સંન્યાસીઓ ! શું તમે હિંદુમતિનું લગ્ન ખાઈ ગાણી બનતા નથી ? તે કાલુ કિટાડવાનો ફક્ત એકજ ઉપાય છે કે, બસ તમારી ગુફામાંથી યોગનિદ્રાનો ત્યાગ કરી બહાર આવો અને પડકાર કરીને અન્ય કોમી મનુષ્યોને ખુદ્દું સંભળાવો કે, વેદધર્મ અનાદિ કાગથી છે, તેના પર તરાપ મારનાર કે તેને નિર્મળ કરનાર છે કોણ ? કોઈ ઉત્પત્તિ થયું નથી અને થવાનું નથી. એટલું બોલી બતાવવાથીજ બસ નથી, પરંતુ હિંદુમતિને મિંદરૂપ બનાવવાની જવાબદારી પણ તમારે સિર રહેતી છે. તે જવાબદારી તમને કર્મ કરવા પ્રેરે છે અને તેમ છતાં જો કર્મનો ત્યાગ કરશો તો તમે જન્મમૂલિના બદ્ધે હિંદુમતિના પૂરા કામગીરી મજાણો કે જે કામ તમારી તપશર્મા કરનાં પાપનીજ વૃદ્ધિ કરવામાં વિશેષ સમર્થ બને છે તેમ ગોઝસ સમગ્રજો; કારણ કે ધર્મો રક્ષતિ રક્ષિતઃ ।

(“આર્ચપ્રશ્ન” તા. ૨૬-૫-૪૧ના અંકમાંથી)

દાનનો પલટાતો પ્રવાહ

(લેખક:-શ્રી. મજસાવ ધ. મેવાળી)

“ગોમેય” ધર્મના દાનરહસ્યો મારફત પુણ્ય કમાવા માટે માટે દલે દાન નથી કરવું. શત્રુ પાત્રી પરસ્કોકમાં મુંદર પદની પ્રાપ્તિ માટે પણ માટે દલે દાન નથી કરવું. તમારી રીતે બચવાવને રીઝવવા માટે તો દાન કરવાપે દાન નથી કરવું અને ગોટા દાનેષરી તરીકે જાણ અને એવળે અને વાદરાઈથી નવાજે એટલા માટે પણ નથી કરવું. બનેલે અનુભવી પરી દાનના આ બધા પ્રકારોખાથી મારી પડા ની રમ છે અને દાનની વધાર્થ દિગ્ધા અને સમગ્ર છે.

“જનવનમાન્યરી રૂપે : શું તો તેના ઉપરોમ માટે થોડું-પર આપને દલે તો આપનેજ થયું છે. એક માનવી તરીકે મારા ન. જન્મે, મારી દરેકે રી રજું છે. દાનને આ સરો અર્થ લાગ્યા

શેઠ દિક્ષના શાહુકાર હતા તેથી કે ધનિક હતા તેથી લોકો તેમને શાહુકાર કહેતા એ તો પ્રભુ જાણે! પણ લોકો તેમને ઇંજુ શાહુકારના નામથી ઓળખતા. નાના, મોટાં અને બહેલાં, અબજ સૌ તેમને 'ઇંજુ શાહુકાર' કહેતાં. મૂળે તો બહાજ્ઞ મરીખ. બાપના મૃત્યુ પછી માતાની મજૂરીથી નજીવું બચીને પરદેશ ગયેલા. ત્યાં મહેનત અને બાગ્યથી રળી શક્યા. ઠીક ઠીક રિયતિ પ્રાપ્ત થઇ ત્યારે વહાલું વનન યાદ આવ્યું. માતાએ મજૂરી કરી કંઈ આશાએ ઉઠેયોં હતો એ યાદ આવ્યું અને સાચી ધર્મપ્રીતિ તથા માનવપ્રીતિના પ્રના-રેજ જીવન જીવ્યા જેવું રચું હતું તે પણ યાદ આવ્યું. આ બધા ઉપરાંત પોતાની જાતકાજની મરોમી પરથી દુઃખીની દુનિયા યાદ આવી અને કંઈક કરી છૂટવાની વૃત્તિ જાગી.

દાનની આમતમાં લાંબા તકેવિતકેન કરતાં આંખ મીંચીને આપયું. તેમાંથી કોઇ પાત્ર નીકળ્યા આવશે તોય કદયાણુ થઇ જશે. આથી પ્રચલિત માન્યતાને લીધે આંખ મીંચીને તેમજે યથાસક્તિ દાન આપવું આણુ રાખ્યું. ઘરઆનમાં ધાર્મિક જાગૃતી તરફ તેમનું વલણ અને વૃત્તિ હતી. તેથી ધર્મકાર્યમાંજ તેમજે માનવસમાજની સારિ અને સુખ જોવાં અને ધર્મની સંરચામાં આપેલું જ દાનગમ્યાવ તેમ માન્યું. પોતે પૈતૃયવ હતા તેથી ગુમાસ્ટા દ્વારા પોતાના દાનનો ઉપયોગ કરાવ્યો. બ્રાહ્મણો, ગુમાસ્ટા અને જાગીર-સાધુઓને ધરવા; કૃષ્ણદિગ્ગજ કરાવ્યા, દેવ-મંત્રિને વસ્ત્ર-જૂથોની ભેટ કરી, અમરુદ બરામણ અને હવેલીઓમાં નમદ ભેટો પણ આપી. તે બીજા થઇયાય વારંવા ભેટો મોકલતા.

પણ એક દિવસ આંખ ખૂલી મહા! પોતાના દાનને પ્રતાપે તામસધિના કરતા મહાનુભાવોને ઓળખ્યા. મજૂરા ગયેલા ત્યાં ધર્મ-સાગામા પટેલાએક બીનારને મદદ કરતો તો રહી, પણ તેના સંચાલ-કામે તોરો બહાર કાઢ્યો અને રસ્તા પર તેનું મૃત્યુ થયું. મંદિરના અધિકારીને રો આ જ ન પડ્યોય. તેથી; પણ 'ધર્મના દ્રવ્યનો ઉપ-કાર એકા એક થાય' એવો દૃષ્ટો જવાબ મળ્યો.

આ ઉપરાંત એક બીજો પ્રસંગ પણ તેજ દિવસે જન્મ્યો. ખુદા કેવાનમ મંદિરની મહેને ધાસ નાખવામાં આવેલું. તેમાં બહારની

ખિરસામાં છૂટા પૈસા અને થેલીમાં ખાનાનું રાખી જે કોઈ બાળક મળે તેને વહેંચવાનું ચાલુ રાખ્યું. રોજના બેચાર રૂપિયાના પૈસા આ રીતે વહેંચ્યા આપે. આ રીતે બાળકોમાં ખૂબ પ્રિય મર્ષ પડેલા હોવાથી બાળકો તેમની આસપાસ ટોળે મળતાં. ટોળે મળેલાં એ બાળકોને નીતિની, સૌર્યની અને દેહની વાતો કરે, ચાલુ દેશ-દાગની સ્થિતિ સમજાવે, દેશનેતાઓની દૃઢી ઝોળખાણ આપે અને તેમના આત્મસોમની રામાયક વાતો કરે.

આ પ્રવૃત્તિથી અલગત તેમના દિલને થોડા સંતોષ થયો; પરંતુ મનનું સંપૂર્ણ સમાધાન ન થયું. ગામને ધાની જરૂરિયાત છે, દધ બાબતમાં તે બીજાની મદાવની અપેક્ષા રાખે છે ? એ શોધવા તેમણે પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. આ અરસામાં કહેડા વગરના દૂધે પાણી ભિંચનાં એક બાધ દૂધમાં પડી જઈને મરી જવાતો પ્રસંગ બન્યો. સંજુ શેના દિલને આઘાત લાગ્યો. બીજે દિવસેજ ગામનાં છઠ્ઠાં જળાશયો શાંધી દાડ્યાં, લારવતીથી નજીકમાં નજીકનાં જળાશય દર્શાવે છે તે શાંધી દાડ્યાં અને ગામના લગભગ બધા દૂધાઓ એક પળે સાફ દેરાથી સમઢાવ્યા અને પાણી લારનારી બહેનોને અંદર પડી જવાની બીનિમાથી ઉમારી લીધી. ત્યાં ત્યાં જળાશય દૂર દોષ ત્યાં ત્યાં ગામની નજીક નરાં જળાશયો ખંધાથી આપ્યાં. આ સેવા ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડી એમ તેમને લાગ્યું અને તેમની ધૂન પણ વધી. તેમને થયું કે પ્રાણ પાસેથી એમો પૈસો દબે ખરા ઉપયોગમાં આવી શક્યો.

તેમનું ગામ બહુ મોટું શહેર પણ નહિ અને ગામનું પણ નહિ, એનું લગભગ પંદર લાખની વસ્તીરાણું હતું. ગામમાં મંદીરી ઘણી હતી. દેર દેર ઉદરમાં દે.વજ. ત્યાં પૈતાંઓ અને આગાહો સવાર-સાં. અસખ્યપણે કુદરતી લાગતે બાંધે હેય ? મંદીરીમાં દિવસે દિવસે રાંદ લનીજ અને પૈતાંઓને કુદરતી લાગતે જવા માટે બીજી કોઈ રમવાડ નહો. કુદરતી દેરે દેર બચી જતાં આખું ગામ નદન ઉપર પડી ગયું છે એટલે ખર્ચોદા સાચવવા આંદ નહો. નરમ-મરમ લગિજને કે જુદાજ બે ત્યારે મળ્યોએ કોં તો સરખ કોટીને ૦૧ ત્યાં મેનો હતું કે કોં તો ૩.૨.૧૯૪૨ રાત્રીની વાગીએ પચ્ચ

તો કહે છે કે, કોઈ આરોગ્યમંદિર કે એવું કંઈ બંધાવો તો નામ અમર રહે, પાપખાનાં બંધારવામાં શું બળ્યું છે? લોકો ઊઠતા ઢાંસી કરશે! 'પણ એ લોકોને ક્યાં ખબર છે કે નામ અમર કરવાની ઇચ્છા કરતાં ખરી જરૂરિયાત પૂરી પાડવાની ઇચ્છા વધારે આવ-કારદાયક છે. મારું ક્યું નામ થોકુંજ અમર થવાનું છે? મારી ભાવના અને વિચારબેદીને લોકો ને સમજશે, પક્ષટાના દાનના પ્રવાહને ને ત્રીસશે તો નામ અમરજ છે. દરેક વસ્તુની યથારથાને અને યથાસમયે જરૂર છે. દાનનો પ્રવાહ એક દાગે જુદી દિશાએ ચાલતો હશે, પણ પ્રજા-શુભનના સંજોગો પક્ષટાનાં દાનનો પ્રવાહ પણ પક્ષટાય તો નવાઈ શી? ઉપયોગિના અને આવશ્યકતાનો વિચાર નજર આમે દોષ તો કંઈક કરી છટવાની જિતિવાળાને ધન ક્યાં અર્થવું તે જરૂર સમજાય.

આપણી ૬૬ માન્યતામાં દાનની પાછળ ને ભાવના છે તેનો ખરો મર્મ સમજ્યા વગર આવતા ભવના કલ્યાણની કામનાજ કાયમ દષ્ટિ સમજ રહે છે. આ દષ્ટિ ભમે ખોટી ન દોષ. પણ આ શુભ-નમા બાન્યને ખરા ઉપયોગી બનવામાં ને આત્મસમાધાન અને શાંતિ રહેલાં છે, તે ને સમજાય તો આવના ભવનાં શુભ, શાંતિ કે કલ્યા-ણનો વાપરો કે વીગો આ ભવમાંજ હોય છે. પણ વધુ વિચારવા લાયક વાત તો એ છે કે, 'કલ્યાણની આ કામના સેવનારને અમુક પ્રકારનું મહાભાગ્ય રથાન મળે છે અને એ રથાન મેળવવાના લેખમાં પ્રજાના ખરા ઉપયોગ કે જરૂરિયાતની તરફ નજર પણ જતી નથી.

કાનિંક શર્પો મિટલે કે પ્રજામંદિરનો પાછળ અર્થોવું નાણું, પાનિંક ભલ્લોનો પાછળ વેશનું દ્રવ્ય કે નવા નવા પ્રજાઓ દેશને તરફ પધારવા ખા અરોહ જનું ધનજ આવ કલ્યાણ કરનારું છે, અને આ ભિવાયનો ખાંતે ઉપયોગ તો આ લોક પુન્યજ છે. જાનો જાનવાને વગ કા પ્રજાકીય જરૂરિયાતોનીજ અપેક્ષે અવ-રેમન. કે દરેક કરવારેજ પ્રજા પછી બાજનેજાં જરૂરિયાતોથી વચિત રહે, તે આ વચિત પ્રજામાં જાતને અસંતોષ કોઈ નવા રથના. કે તરફ લા મળે છે અને તેના પરિણામે ધર્મજાવના ખાંતની મળે છે ત્યાં સુધી જરૂરો ઉપરે. કે પ્રજા આટલે રહે રહે, ત્યાં સુધી

પ્રીતિ જન્મે છે કે જે ધર્મથી થઈ શકે છે.

આટલું નાનકડું સાત જો દાનવીરો સમગ્ર જો તો માનવજાતનાં સાચાં પ્રાણી પ્રગટશે..... કોઈ કહેશે કેયારે ?

("સેવાધર્મ" આસિફના ઓક્ટોબર-૧૯૪૦ ના અંકમાંથી)

ગામડે જઈને

(ભેખક : એક વિદ્યાર્થી)

દલે તો ગામનાં હું થોડોક પરિચિત થયો છું. મારું નામ તો પણા જાણના નથી પણ મને 'માંધી મહાત્માના માણસ' તરીકે ઓળખે છે. તમને પણ દસવું આવશે કે, આ જોણી પ્રાણી બધાને માંધોના માણસજ મને છે. જાણી હું કેટલા અંશે મહાત્માના માણસ છું તે તો આપ અને હું વધારે જાણીએ છીએ કેટલાક બાહ્યો ગત્રે મરિયાં આપે છે. એ વિચાર્યો એકમાં હું એમની સાથે વર્તમાન પ્રજાદોની દળવી બાંધમાં વાનો છું. આ દૂંડા અનુભવમાં અને એમ લાગે છે કે, આ જોણી ગામજનતાને સમગ્રરૂપે બધું મુશ્કેલ નથી અને એટલું પણ માયું કે જેમ આ સોડો અમુક વિચારથી જાણી બાંધાઈ જાય છે, તેમ એથી વિરોધી વિચારોથી પણ સહેજાઈ શકે છે. તેમનામાં વિવેકચક્રિનો અભાવ લાગે છે, તેઓ કોઈ પણ વસ્તુને ઝોનુવટથી કે સમનોત્પન્નથી વિચાર કરી શકતા નથી. જે દલીલો તે તેમને મળે તેવરું હોય એવ લાગે છે, પણ એ તે જીવે છે એટલુંજ, વર્તનમાં તેઓ મૂળી થઈતા નથી. આ વસ્તુ માત્ર એમનેજ લાગુ પડે છે એવું ક્યાં છે ? જાણેલા વર્તમાં પણ આ વિરોધચક્રિનો અભાવ દર્શાવે છે. ભગતો નથી કે એવું ન દેખે તો તેઓ અવું માનવદોહી વર્તન કરીને કેમ શકે ? આના વિશે, તે આપ મારા કાનમાં વાં જાણે છે: એટલે હું વધુ નહિ લખું.

હું જાણું ગામનાં જાણે તે પહેલાં તો અહીં નવા અનુભવોની વાત. વધતી જાય છે. હું તે આપને મારા દુ:ખ મરો છું કે, માન-

શકાય. એટલું જ કેમ, ધાર્યું કામ કરાવી શકાય. કેમ આપને આ
 યોજના કેવી લાગે છે? અભ્યાસ કરવામાં જેમ વર્ગો ખર્ચીએ છીએ
 તેમ આ છ માસ વધારે—આ છ માસ પણ અભ્યાસ તરીકે જ
 ગણવા લેઈએ. આ વિષે આપ વધુ વિચાર કરી અને પત્રમાં જણા-
 વશો, અને પોતાને તો વિચાર સુંદર લાગે છે. અને આ વિચારને
 વાગોગનો વાગોગતો હું જિંઘી ગયો. આશ્ચર્યની વચ્ચે સવારે કાન
 ફોડી નાખે તેવા સંજનાદથી હું જાગ્યો. જીડીને તપાસ કરું છું તો
 માલુમ પડ્યું કે, મામને પાદરે નાગાખાવાની જમાન આવી હતી.
 હું ભોટો લઈ ખસાર નીકળ્યો ને જોયું તો તળાવને કિનારે ફેટકીયે
 રાવડીઓની વચ્ચે મોટો તંબૂ રોપાઈ ગયો હતો. ધુમાડો આકાશમાં
 બગી જતો હતો. દાર્તાઓ મુંઢ હસાવતા હસાવતા જિભા હતા.
 ઘોડાઓ ને જિંદની કતાર જમી હતી. એક મોટા જટાધારી
 સરીરે બમૂની લખાવેલ મદંત બેઠા હતા. તેમની સામે લાકડાં
 બગનાં હતાં. રાખમાં એકબે મોટા ઓપિયા રાંધેલા હતા. ઊભી
 મનમો બાબુમાં પડી હતી. મદંતની બાબુમાં તેમનાજ જેવા બીજા
 જટાધારીઓ બેઠા હતા. તેમનો એક હાથમાં ગાંઠે લઈ ધોતો
 હતો. હું નજદીક ગયો એટલે મદંત બોલ્યો: ‘આઠએ બૂઝ્યા.’
 અને આ બૂઝ્યાએ બધારે નમન પણ ન કર્યાં ત્યારે તેમની લાલ
 બાંબ મારા તરફ દાંપી રહી. હું તો ફેરા પર નહારાધારા ચાલતો
 થયો; પણ પાછળથી મને અચાજ સંજગાથો: ‘કેમે સોક પેદા દોતે
 દી’ અને બધા ખડખડાટ દસી પડ્યા.

સાંજે મામમાં બુગો આવવા લાગી કે, બાપાઓ તેમની ત.પણી
 મારે બર્બાતપી લાકડાં ઉપાડી જાય છે. એક બાપ મદિરમાં આવી
 મને કહેવા લાગ્યા: “બરે તમને શું થાન કર” આ નાગાઓએ તે
 જુલમ કર્યો જેનો મંજાટોળીનાં લાકડાં ઉપાડી ગયા. પેલા મુખીના
 જાતના સમાર લઈ ગયા. બરે નિરાળી આપજ લાકડાં હતાં તે
 પણ ઉપાડી ગયા. હું તે: કહું છું કે, તમરે પહેલાં બાપને મુજબ
 કરવા કહે. બાપ એટલે પાપા પેના મારે છે:” આ બાપ તેમને
 કોઈકાસે મોકલી ગયા. એટલે તે માનું હતું કે ૨.૫૫ ૩૨

ઘાહી વૈભવ શાનો ? આટલા ઘોડા, આટલાં ગીટ છા માટે રાખે છે ? આ રીતે દિંદુધર્મની રક્ષા કરો છો ?

‘ બહુબલ મત કરો. ’ મહંત આંખ ઝીલી કરી તફકયા. ધર્મ ધર્મ છી જાન કરતે હો, તુમારે જેસા પેલા હુઆ ઓર ધર્મ બી જિગડ ગયા. નહિ પુણ્ય, નહિ દયા, કયા જાત કરે ?

‘ અમારા જેવા નહિ પણ તમારા જેવા દુઝારા યથા ને ધર્મને બરસે ધનિંગો શરૂ થયાં. ધર્મ એટલે શું ? બોલો હુંજ તમને પૂછું છું. ’

‘ અંગેજી પદને હો ના ? આપા સમજમે. તો વરણશંકર છી બાપા ઝીબ દર એવા નારિતક હો ગયા, ખુદા ! એસા લોકકા મત માનના. ’

‘ બાપજી ! એ બરુંજ તો. ધર્મ છે તો બધુયે છે. પ્રભુ ! પ્રભુ !

‘ તુમ પુણ્ય નહિ કરના તો એસા બરસ આતે હૈ. તુમારે મેં દયા નહિ તો બરસાદ દુઝાં સે આવે ? ઉપરવાલા તો સજ દેખતે હૈ. ’

‘ હા, હા, બાપજી બરાબર કે છ. દાન છે એ તો પુણ્ય છે. અને પુણ્ય કરના રીતીએ તો ઉપરવાલા પણ રાજી રે. ’ એક આધેડ વયના બાઈ બોલ્યા.

‘ તાબુ બાપજી મેં કહ્યું તે માની લગ્યો. હવે વધારે રકઝક ન કરશો. મુખી બોલ્યા અને બાપજીના ચરબુમાં દળી પડ્યા. મારાપી આ રજા જેવું જવું ન હતું. મહંત એ ફાલ સંત ન હોય, તેના મોં પર માનવનાયે દેખાતી ન હતી. જાણે પીપી આપો લાલચૂમ રાખતો અંદમુજ. એના ચરબુમાં ગામના પોસ, ગામના નેના-મુખી ! મને કે પાત્રી વણી અને ગુનન જ જોલી લીધો. ’

‘ પોય કાસ, છા માટે તમે આમ કરો છો ? દુઝાજ આપવા ન વજર નહીં રેમા વધારે દોષ તો તમારો હોઈએને પેન અને રાજા સાં જોયો. તેમને સારા કપડા પહેરે તો ન માટે આવા નવાએને કાપે હો ? ’

‘ બા. જેમાં તમને ખબર ન પડે. આ તો ગામની આખરીને તરફ છે પંચજામો અમુક અમુક દેખાય ને ’ રેસા દદ ને દદ અને અંગેજી પોસને બેઠા ફરી ને દદ

‘ અંગેજી નેના માન રખાવ હું ને... ’

गृहस्थों के लिये साधारण नियम

- १-प्रातःकाल सूर्योदय से पहले उठो।
- २-उठते ही लगवान का स्मरण करो।
- ३-शौच-स्नानादि से निवृत्त होकर लगवान की उपासना, सन्ध्या, तर्पण आदि करो।
- ४-भक्तिवैशेष करके समयपर सात्त्विक भोजन करो।
- ५-दोष प्रातःकाल में माता, पिता, गुरु आदि जड़ों के प्रणाम करो।
- ६-इन्द्रियों के वश न होकर, उनको वश में करके उनसे यथायोग्य लाभ लो।
- ७-धन कमाने में छल, कपट, चोरी, असत्य और जेठमानी का त्याग करो। अपनी कमाई के धन में यथायोग्य सही का छक समझो।
- ८-माता-पिता, भाई-भोजन, जहन-कृया, श्री-पुत्र आदि परिवार का आदर और प्रेम से पालन करो।
- ९-अतिथि का सबसे भन से उत्कार करो।
- १०-अपनी ऐसियन के अनुसार दान करो। पंडासियों तथा भामवासियों की उत्कारपूर्व सहा सेवा करो।
- ११-सब कर्मों को जरी मुन्दरता, सहाई और नेकनीयती से करो।
- १२-किरीडा अपमान, विरहकार और अहित न करो।
- १३-अपने किरीड कर्म से समाज में विश्रंजलना और प्रमाद न पैदा करो।
- १४ भन, वयन और शरीर से पवित्र, विनयशील और परे पकारी जने।
- १५-सब कर्म नाटक के पात्र ही जानि अपने न मानकर करो। पानु है। हीक सावधानी के साथ

યદિ પ્રિય વાક્ય હી અહિત કરનેવાલા જન પડે તો નહીં કહના
ચાહિયે. ઉસ અવસ્થા મેં તો હિતકર વાક્ય હી કહના ઉત્તમ છે,
ચાહે વહ અત્યન્ત અપ્રિય હી કયોં ન હો. જો કાર્ય ઇસ લોક
ઔર પરલોક મેં પ્રાણિયોં કા હિત કરનેવાલા હો. શુદ્ધિમાન પુરુ-
ષ હો મન, વચન ઔર શરીર સે ઉસીકા આચરણ કરના ચાહિયે.

જો મનુષ્ય દ્વસરોં કી નિન્દા-ચુગલી નહીં કરતા, જૂઠું નહીં
પ્રાણના ઔર એસા વચન હી નહીં બોલના જિસસે દ્વસરોં કો
ઉદ્દેગ હો, ઉસપર નિશ્ચય હી શ્રીભગવાન પ્રસન્ન રહતે હેં. જો પુરુષ
દ્વસરોં કી શ્રી, ધન ઔર હિંસા મેં રુચિ નહીં કરતા ઉસસે સદા
હી શ્રીભગવાન સન્તુષ્ટ રહતે હેં. જો મનુષ્ય કિસી હી પ્રાણી
(મનુષ્ય-પશુ-પક્ષી-વૃક્ષ-લતાદિ) કો પીડિત નહીં કરતા ઔર
માનના નહીં, ઉસસે શ્રીભગવાન બહુત પ્રસન્ન રહતે હેં. જો મનુ-
ષ્ય દેવતા, પ્રાણી ઔર શુરજનોં કી સેવા મેં સદા તત્પર રહતા
હે, શ્રીભગવાન ઉસસે સદા પ્રસન્ન રહતે હેં. જો મનુષ્ય સ્વયં અપને
ઔર અપને પુત્રોં કો સમાન હી સળ પ્રાણિયોં કા હિત ચાહતા હે,
શ્રીભગવાન હો વહ સહજ હી પ્રસન્ન કર લેતા હે. જિસકા મન
રાગાદિ રોપોસે દૂષિત નહીં હે, ઉસ વિશુદ્ધચિત્ત પુરુષસે શ્રીભગ-
વાન સદા સન્તુષ્ટ રહતે હેં.

—શ્રી વિષ્ણુપુરાણ

મસક બધો તારી કરવાનો ઠેકડી,

ને હું તો કહી કહીને થાવ્યો-

અરજણિયા હું તો કહી કહીને થાવ્યો;

આ ખતરીના દુરમે વ્યાંથી તું આવો (૨)

ઊંધા તે પાનિયાનો પાવ્યો-

અરજણિયા મેલ્યને મૂરખાવેડા.—૪

અહ્યા લુધમાં છતેશ તો રાજ કરેશ ને

મરેશ તો જસ ઓહ્યા હરગે-

અરજણિયા મરેશ તો જસ ઓહ્યા હરગે;

અહ્યા તારો તે દી જો ઘેરજ હોય તો (૨)

આવો તે લાગ શીદ ચૂકે?

અરજણિયા મેલ્યને મૂરખાવેડા.—૫

મોટા મોટા માત્મા ને મોટા પુરસ

છગે વાસનામાં મેલ્યો પૂજો-

અરજણિયા વાસનામાં મેલ્યો પૂજો,

અહ્યા એવાએ જગત હાટુ દુરમ ઢહધડે (૨)

પડે તુ તે ચેધ વાડીનો મૂજો-

અરજણિયા મેલ્યને મૂરખાવેડા.—૬

દુરમની વાત બધી આપણ હાયમાં.

ને દુગની નદિ એક કણી-

અરજણિયા દુગની નદિ એક કણી.

મના હોય તો બધાય થઈ જોડે—(૨)

ઓહ્યા દહલી ને શહેરના ધણી-

અરજણિયા મેલ્યને મૂરખાવેડા.—૭

મહાત્મા શ્રીસરયુદાસજીનું ચરિત્ર

મહાત્મા શ્રીસરયુદાસજીનો જન્મ સંવત ૧૯૦૪ ના શ્રાવણ વદિ આઠમના રાજ-જન્મઘટીના દિવસે અમદાવાદ જિલ્લાના પાટડી ગામમાં થયો હતો. એમનું મૂળ નામ ભોગીલાલ હતું. એમના પિતાનું નામ પ્રભુદાસ અને માતાનું નામ ગંગાબહેન હતું. આ ગંગાબહેન પાટડીદરબારના બાપાત રણછોડદાસની દીકરી થતાં હતાં.

એમને ગોવિંદજી નામે એક ભાઈ અને જમના તથા દારી નામે બે બહેનો હતી.

એમની બાલ્યાવસ્થા ગ્રામજાનમાં વીતી હતી. ગ્રામજાનમાં એમના મહાનની પાટાશમાંજ એ સમયે વળત બગત તથા એક-ત્રાસમ બગત રહેતા હતા. ભોગીલાલને તેમનો સમાગમ થયો. તેમના મતસંગથી એમનામા બહિરમના અંકુર ફૂટવા લાગ્યા અને પૂર્વજન્મના સંસ્કારબળે તે ૧૯ થતા ૨૬ દિવસે દિવસે શુંદ પામવા લાગ્યા.

કાચંક્રમ જેવું થઈ ગયું.

મામાની દુકાને એ કામકાજ માટે જતા, પરંતુ એમનું ચિત્ત તેમાં ત્રિલુપ્ત ચોંટતું નહિ. એક દિવસ સંધ્યાસમયે દુકાનમાં પોતે એકલા હતા. એવામાં દેવમંદિરે થતી આરતીનો ધંટાનાદ એમના સાંભળવામાં આવ્યો. આ ભગવદ્ભક્ત પુરુષનું ચિત્ત એ સાંભળી ઠચાંચી રોકાય ? દુકાનમાંથી પોતે નીકળ્યા અને સીધા દેવમંદિરે પહોંચી ગયા. એમને એ વાતનું જ્ઞાન પણ ન રહ્યું કે, પોતે દુકાન બંધ કરવાનું ને તાજું વાસવાનું ભૂલી ગયા છે !

ખીજે દિવસે દુકાનમાં કામ કરનારાઓને આ વાતની ખબર પડી. મામાએ પોતાના સ્વભાવાનુસાર તેમને ઠપકો પણ આપ્યો; પરંતુ સંત થવાને સરભયલા આ જોગીલાલને એથી કંઈ સંતાપ કે શોક થયો નહિ.

પોતાની પત્નીના સ્વર્ગવાસ પછી એમનું મન આ મેંસાર ઉપરથી ઊઠી ગયું હતું. વારંવાર એમને એમજ થયા કરતું કે, "ક્યારે આ અમાર મંગાર-સાગરમાંથી છુટું ને ચાલ્યો જાઉં ?" એમની આ તૃત્તિ ઉત્તરોત્તર બળવાન થતી ચાલી. એ અરસામાં નગવાડા (વઢિયાર) તરફના ધીબગવાનદાસજી નામના એક મહાત્મા ત્યાં પધાયા હતા અને ગામ બહાર એક વડનીચે ઊત્તર્યો હતા. ગામદોકાંઈએ તેમને દત્તું કે, આ વડમાં એક પ્રેત રહે છે માટે આપ ગામમાં પધારો. ત્યારે તે સંતે જણાવ્યું કે, અમે પણ પ્રેત વેવાજ ઝીંજે અને પ્રભુનું નામ સાંભળ્યે તો તે પ્રેતનું પા, દયાળુ થયે, માટે ચ્હીંજ ઝીંક છે. એમ કહી તે મહાત્માનાં પોતાનો મુકામ ત્યાંજ રાખ્યો. આ મહાત્મા પદ્મચની વાત જોગીલાલના બહુવામાં આપતા નેએ વારંવાર તેમના પાસે જઈને સત્સંગે. લા. જ દેવા લાઆ.

ભગવાનદાસજી હોવાના સમાચાર મળતાં તરતજ તેઓ ત્યાં જઈને તેમને મળ્યા.

આ રીતે પાટડી હોજ્યા પછી મહારાજ સરયુદાસજી પોતાના ગુરુની સાથે રહ્યા અને તેમની સાથે ફરતા ફરતા અનેક સ્થળોની મુલાકાત લેતા સંવત ૧૯૨૪ માં અમદાવાદ પધાર્યા. દરમિયાન તેમણે આત્મચિંતન અને ધાર્મિક ગ્રંથોનો અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો હતો.

મહારાજશ્રી સરયુદાસજી અમદાવાદ પધાર્યા ત્યારે ગુરુ ભગવાનદાસજી તથા તેમના બીજા શિષ્યો લાલદાસજી, મોહનદાસજી અને આત્મારામજી સાથે હતા. ત્રણ વર્ષ મુખી તેઓ સર્વે ખડૂગ-ધારાના આરે રહ્યા હતા. ત્યાર પછી સંવત ૧૯૨૭ માં મોટી હમામ પાસે આવેલા પટેલ મનમુખરામ ઝોધરાભાઈના હાથેલામાં રહેવા આવ્યા અને તે પછી પ્રેમ દરવાજો આવેલી દરજીની વાડી તેમને રહેવાના સ્થાન તરીકે આપવામાં આવ્યાથી ત્યાં રહેવા ગયા.

ત્યાર પછી દરિયાપુર-વાડીગામમાં રહેતા ત્રીકમદાસ પટેલે, શ્રીગુરુસીધરજી મંદિર શ્રીસરયુદાસજીને સર્વ પ્રકારે યોગ્ય જાણી વળી આગહપૂર્વક અર્પણ કર્યું; પરંતુ મહારાજશ્રીને તો એ પાપ જોઈ મહાન ઉપાધિ જણાવા લાગી. તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “આ બંધનમાંથી શી રીતે છૂટવું.” એ અવસ્થામાં એ મોટીલાલ હીરાભાઈ તથા માધવલાલ પટેલ વગેરે, આદિજ બાધવા મારે કોઈએક સારી વિદ્યાજ જગા ખોળના. હતા તેઓ મહારાજ સરયુદાસજી પાસે જ.વી ચડ્યા અને આદિજ સંબંધી વાત કરી. મહારાજ તે વાત સાંભળીને ધ-૧૯૨૪ માં અને બીજા પોતાનો ઉપાધિ દાખવાનો જ. બરત-૨૦,૨૪ નેજાની આપ્યો દોષ એમ લખજી, જેમાં ૧૯૨૪

સ્વામીશ્રી વ્યાખાનાનંદ મહારાજ

મુજબ દરેક વિદ્યાર્થીને આઠ આઠ દિવસનું સામટું સીધું અને રોજનો એક એક પૈસો રોકડો મળવા લાગ્યો. પરિણામે વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસની ઘણીજ અનુકૂળતા થઈ ગઈ.

ધોળકાવાળા પટેલ ડાહ્યાભાઈ મનોરભાઈ એમના સમાગમમાં આવેલા. તેઓ પોતાના અનુભવનું વર્ણન કરતાં જણાવે છે કે:-

“હું પચ્ચીસીમાં હતો. મારા ઉપર અનેક પ્રકારના સંસ્કારો પડતા હતા. x x x એ કાળમાં મારી પાસે ‘શ્રીસરયુદાસજી’ની કથાની એવી વાતો આવી કે, તે બુદ્ધિને કેવળ અશ્રાદ્ધ હતી. મહારાજ અધર ચાલે છે, તેમની કથા ભગવાન કરી ગયા; એવી અનેક વાતો પ્રચલિત હતી. મારી બુદ્ધિએ આ વાતોને પડકારી. મેં આ સાધુની પરીક્ષા લેવાનું બીડું ઝડપ્યું. x x કોઈ પૂર્વ સંસ્કારના બળે હું તેમની કથામાં જવા ઢસડાયો. ત્યાં જઈને પ્રશ્નો પૂછી તેમને મહાત્ કરીશ એ અભિમાનથી દુઃગયો અને ગયો તેવોજ કરી ગયો ! મારું બધું અભિમાન ભલિત થઈ ગયું. મારા જીવને અજબ પલટો ખાધો. હું જે હતો તે નહોતો બની ગયો !

“જમનમાં બીજે કયાય મને આવી શાંતિ મળી નહોતી, છતાં મારામાં અકલ્યાદ હતી. એકદમ સીધા પ્રણિપાત કરતાં દુઃશરમાતો હતો. મેં એક પત્ર લખ્યો અને તેનો ખુલાસો ક્યાંક ક્યાંક એમ ઇન્કુબેટર ખુલાસો ન થયો. ક્યા પૂર્વ થયા ત્યાં કેટલાક નિજબાજો સાથે હું પણ તેમની મદલીએ તેમને વદન કરવા માટે ગયો. તેમણે મને પિગાણી તઈ પ્રેમથી નવ-વાંટી દીધા અને કદ ‘દુપાનાય ! આપે પત્ર લખ્યો છે !’ વગેરે દુઃખાંતે તેમના ચરણે પડી પડી અને ઉચટ મુઠ્ઠી મારી, દરજી સ્વીકારતો હતો. મારા જીવનની દરે અજબ વાતો હતી.

એ સાવચેતી હદ ઉપરની રહેતી. આટલી સાવધાનતા તો જૈન આચાર્યો પણ લાગ્યેજ રાખતા હશે. તેમના જીવનમાં તેમણે કોઈનુંય દિલ દુઃખવું નથી. સૌને તે અગાધ શાંતિમાં ઝબોળી દઈ કંઠા પાડી દેતા.

“એક વખતે પોતે ડાકોર જતા હતા. ત્રીજા વર્ગના ટપ્પામાં અતિશય લીકમાં તેઓ બેઠેલા હતા. એમની સામે એક પઠાણ બેઠેલો હતો. તે કંઈક અટક્યાળો હતો. મહારાજ-શ્રીને પણ અડાડવા લાગ્યો. મહારાજે એ પઠાણનો પણ પકડી કહ્યું: “આપના પગને કાંઈ દુઃખ થાય છે? કળે છે? થાક્યો છે? હું દળાવું?” અને એમ કહી તેના પગ પંપાળવા લાગ્યા. પઠાણ તો સ્તબ્ધ થઈ ગયો. શરમિંદો બન્યો. “આપ તો આ-લિયા છો” એમ કહીને નમી પડ્યો.

“કોઈ મંગળદાસને બંગલે લાલદાસજી મહારાજની મુશૂ-બામાં મહારાજશ્રી રહેવા આવેલા. ત્યાં સૂવે, રહે અને પ્રેમ દર્શાવે કથા કરી આવે. હું પણ ત્યાં સૂતો હતો. તેમની સાથેજ હું કથામાં જતો હતો, પણ મોટો બિઠતો હતો. મારી મોઝા બાંધવાની ટેવ બુલાવવા એક દિવસ સવારે હું સૂતો હતો ત્યાં તેઓ આવ્યા અને મારા પગ પંપાળના ‘બિઠો, બિઠો, રામચંદ્ર! બાજત પંજનિયા!’ નું બજન ગાવા લાગ્યા. હું ઝમઝી બિઠ્યો, પાંદ્યા, મારી ખો બુલાઈ ગઈ.

“કોઈ મંગળદાસને બંગલે દાસીના એક પરિત બજત-પ્રસાદ પેદાશ કરવા હતા. હોઠો થણા બેગા થતા. પરિત-ભની સામયેદ ગાવાની ટીલી અનેરી અને આકર્ષક હતી. આવા મહિનો હતો. જાદુજ પેરાતાં કદારો થતો હતો. કથ. કરવાના પરિશ્રમ ને રોકાટથી બચવા માટે પંખાની આવશ્ય

‘બાપજી! મારું વધારાનું ઘર છે, તે આપ મંદિર ખાતે લો.’
બાપજીએ પૂછ્યું: “તમારે સગાંવહાલાં કેણુ છે?”

‘બાપજી! જેઠના દીકરા છે, પણ તે જુદા રહે છે.’

‘ક્યાં રહે છે?’

‘બાડુના ઘરમાં.’

‘તેમને એ ઘર આપો. ઠાકોરજીને કાંઈ ખોટ નથી.’

‘બા! એ તો મારી ખબર પણ લેતા નથી. એમને આપ્યે શું વળે? અહીં આપ્યે તો પુણ્ય મળે.’

‘એમ! ત્યારે એમને આપશો?’

‘હા.’

‘લો, ત્યારે એ ઘર અમે લીધું. હવે અમે ગમે તેને આપીએ તેમાં વાંધા ન ઠાઠતા.’

‘તમને ગમે તેમ કરો ને!’

‘તમારા જેઠના દીકરાઓને એ રૂપિયાના ભાટે આપ્યું.’

‘પછી મહારાજશ્રીએ પેલા દીકરાઓને બોલાવી કહ્યું કે,
‘ટાશીની વાકરી કરો.’ એમ બધાનો મેળ થયો અને સૌ સુખી થયા. પર ટાશીના જેઠના દીકરાઓને મળી ગયું.

“આવી અનેકાનેક તેમના ચારિત્ર્યની કથાઓ રસિક અને શાંતિ આપે એવી છે.

“તેઓ નવન નિર્મોદી હતા. આત્મધ્યાની હતા. શરીર નારાજ ન હો અને આત્મા અમર છે—આત્મા સ્વય છે એનું જાગૃત જ્ઞાન તેઓને યોગીને કલાક રહેતું. શરીરથી ચત્રી ક્રિયાઓ શરીરની ગણતા અને અતરના વિચારો આત્મના ગણતા. એથી વાતવાતમાં ‘આ શરીરથી જ્ઞાન થયું અને જ્ઞાન રામને આપ્યું હશે’ એમ તેઓ સંસ્કાર કરેતા.”

નિર્ણય પર આવી ચક્રચું નહિ. દેવયોગે બીજે દિવસે બાલાભાઈ શેઠને કોલેરા લાગુ પડ્યો અને ટૂંક સુદતમાંજ તે દેવલોક પામ્યા. આ વખતે મહારાજશ્રી પ્રથમ જે બોલેલા તેનું રહસ્ય લક્ષ્મીના સમજવામાં આવ્યું.

તેઓ તદ્દન નિરભિમાની હતા. પ્લેગના સમયમાં મુંબઈના જયકૃષ્ણ મહારાજ અમદાવાદ પધાર્યો હતા અને હાણાપીઠમાં દેશાઈભાઈ વડીલને ત્યાં ઊતર્યા હતા. મહારાજશ્રી સરયુદાસજી પણ કથા-શ્રવણ નિમિત્તે ત્યાં જતા હતા. પંબળના કૈશવાનંદ ગ્રસ્થતી નામના એક વિદ્વાન સંન્યાસી અને એક બીજા સુરદાસ મહારાજની કથા શાહપુર દરવાજા બહાર છોટાલાલની ધર્મ-શાળામાં થતી હતી, તેમાં પણ ગ્રસ્થદાસજી મહારાજ જતા હતા.

તેઓ એટલા નમ્ર હતા કે, જો કોઈ એમને પગે લાગવા જાય, તો તેના પહેલાં તો પોતેજ તેને નમી પડતા.

શ્રી જનકીદાસ મહારાજની સાથે મહારાજશ્રી કોઈ કોઈ વખત નરિયાદ-મંતરામના મંદિરમાં પણ જતા હતા. અહીં બ્રમની ગેરહાજરીમાં પણ શ્રોતાજનો નિત્યનિયમ મુજબ એકત્ર થતા અને માંદોમાંદો બજન-કીર્તન કરતા.

મહારાજશ્રીનાં પૂર્વશ્રમનાં બહેન જમનાબાઈનું લગ્ન અમદાવાદમાં મધુ દંતું. તેઓ આખે અંધ હતાં, ગરીબ ઘરમાં આવ્યા હતા અને ગરીબાઈમાંજ જીવન વ્યતીત કરતા હતા. આથી મહારાજશ્રીના પરમબળાત્રીકમબાઈએ એક વખતે મહારાજશ્રીને વિનવિ કરી કે, “ જમનાબાઈ માદા ધનમના બહેન !” એમને દર વરસે તો રૂપિયાની મદદ આપવાનો મારો ઇરાદો !” આ સાંભળી મહારાજે તેમને તો કંઈ ન કહ્યું; પરંતુ પાતાની બહેનને કહ્યું કે, “ આપણે એવી મદદ ન લેવી, બહેન !” બીજી મદદ દેવા કરતાં તો રાજ દશ દેર મદદ દઈને જે મંત્ર

કહેતા અને તેમાં પચાસ-સાઠ માણસ હાજરી આપતા. તે મંદિરના નીચેના ભાગમાં બેસીને કથા વાંચતા હતા. ત્યારબાદ સવારમાં મેઠા ઉપર બેસીને કથા વાંચવા માંડી. તેમાં પ્રથમ પુરુષોનેજ આવવા દેતા, સ્ત્રીઓને આવવા દેતા નહિ. આવખતે સાંભળનારાઓની સંખ્યા લગભગ દોઢસોને આશરે થતી હતી. તેમાં પારસભાગની કથા કહેવામાં આવતી હતી. પછી કેટલીક સ્ત્રીઓની, કથા સાંભળવાની ખાસ ઇચ્છા જણાવાથી દરેક માસની શુદ્ધિ અગિયારસથી પૂનમ સુધી અને વદિ અગિયારસથી અમાસ સુધી એમ દશ દિવસ કથામાં આવવા દેવાની તેમને આજ્ઞા આપી. તે પછી જ્યારે શ્રીમદ્ભાગવતની કથા શરૂ થઈ, ત્યારે બહેનોની ઇચ્છા હોવાથી કથામાં આવવાની આજ્ઞા મેળવવાની થઈ. કેટલીક બહેનોએ એ વાત જોકે ભક્તને કરી. તેમણે મહારાજશ્રીના અનન્ય ભક્ત રા. જગુભાઈને એ વાત કહી. જગુભાઈએ એ વાત મહારાજના કાને નાખી. મહારાજે પણ બહેનોની ઇચ્છા મુજબ તેમને દરરોજ કથામાં આવવાની છૂટ આપી. આથી ધણી બહેનોએ કથાનો લાભ લેવા માંડ્યો. સ્ત્રી-પુરુષ મંડળના સમાવેશ મેઠા ઉપર થઈ શકે એમ નહોતું; એટલે સ્ત્રીઓ નીચે બેઝવતી અને પુરુષો મેઠા ઉપર બેસતા. તેમજ નીચે-ઉપર સર્વત્ર કથા સંભળાય તેવી રીતે મહારાજશ્રી કોઠડા પાસે બેઠી કથા કહેતા.

* * * *

એક દિવસ મહારાજશ્રી અમદાવાદ સાબરમતીના તીરે આવેલા ખાંડપારેશ્વરના આરે સ્નાન કરવા ગયેલા. માર્ગમાં અને કોઈ દિવસ થવાથી દરરોજના નિયમ પ્રમાણે એ કથા સમયે હાજર થઈ શક્યા નહિ; છતાં કથાનો સમય હતો. માર્ગમાં કથા લોકો દ્વારા, અસારવાના કેટલાક પાંદરો કથ.

મહારાજ શ્રીરણછોડલાલજીને યજ્ઞોપવિત આપવાના પ્રસંગે બહારગામથી પણ લગભગ 'તમામ ગોસાંઈજી મહારાજના બાળકો પધાર્યા હતા. તેમાં શ્રીનાથજીના ટિકાયત મહારાજ શ્રીગોરધનલાલજી પણ હતા. મહાત્મા શ્રીસરયુદાસજીની પ્રશંસા સાંભળીને તેમને મળવાની ઇચ્છા જણાવી. મહારાજશ્રીએ પૂછાવતાં તેમણે પોતાની અનુમતિ આપી; એટલુંજ નહિ પણ અસારવા-શ્રી આચાર્યજીની બેઠક, જ્યાં મહારાજ શ્રીગોરધનલાલજી બિતર્યા હતા ત્યાં-બેઠે જઈ આમંત્રણ આપી આવ્યા હતા. બીજે દિવસે કથા-પ્રસંગની સમાપ્તિ બાદ શ્રીગોરધનલાલજી, મહારાજશ્રીને મળવા માટે પધાર્યા. ભક્તવર્ગને આ મુલાકાતની ખબર હોવાથી એ સમયે ઘણાં સ્ત્રી-પુરુષો હાજર રહ્યા હતા. શ્રીગોરધનલાલજી મહારાજે, મહારાજશ્રી સરયુદાસજીનાં ઘણાં વખાણ કર્યાં હતાં અને કહ્યું હતું કે, “જે કામ અમારા જેવા ધર્મશુરુઓએ કરવાનું છે, તે કામ એમણે પોને હાથમાં લીધેલું છે; એ માટે એમના જેટલાં વખાણ કરીએ તેટલાં ઘોડાં છે.”

કથામાં એમની મધુર વાણીએ જનતાને ઘણી આકર્ષી હતી. એક સમયે કડવાપાંજમાં રહેતા જમનાદાસ નામના એક બગને એમને કહ્યું કે, “મહારાજ ! આપનું ચરિત્ર જ્યારે નહિ હોય, ત્યારે બીજે કોણ કેકાણે કથા સાંભળવામાં આવે. પ્રેમ નહિ થાય; કારણ કે, આજકાલના સાધુમંત્રે તો પ્રવૃત્તિવાદી રહ્યા એટલે તેમનો બ્યવહાર પણ જુદો.” મહારાજે આ સાંભળી વજાળ આપ્યો કે, “બગજી ! એ શું બોલ્યા ? કોણ એક બગની માતા મરણ પામે અને તેનો પિતા ધવરાવવા માટે ધાવે ન. જ. નાં બાળક કહે કે, ‘હું નહિ ધાવું,’ મારી માતાના જેટલે પ્રેમ એ ધાવના નથી ! ત્યારે એ બાળકનું શું કાલ ? કહેવું નહીં.”

જે નીચેની વાત ઉપરથી જરાબર સમજાયે. જાંપડાની પોળમાં રહેતા શેઠ ત્રીકમભાઈ, પોતાના હરિપુર ગામમાં મકાન બંધાવતા હતા. ત્રીજા મકાનના માળે લીમડાની એક ડાળી આડી આવતી હતી; એ ડાળીનું શું કરવું, તે બાબત શેઠે મહારાજ-શ્રીની સલાહ પૂછી. ત્યારે મહારાજશ્રીએ જણાવ્યું કે, “ત્રીજા માળ અધીજ કરજો, પણ ડાળી કપાવશો નહિ. લીમડો જ્યારે દેવલોક પામે ત્યારે ત્રીજા મજલો પૂરો કરી લેજો. ડાળી કાપશો તો બિચારા લીમડાને દુઃખ થયે અને એથી પ્રભુ રાજ નહિ રહે.”

માર્ગમાં આવતી વખતે કોઈ છવજનું પોતાના પગ નીચે કચડાઈ ન જાય, એ માટે તેઓ ઘણી સંભાળપૂર્વક પગલાં મૂકતા. દવા માટે કોઈ વૃક્ષ-વનસ્પતિનાં પાન લેવા આવે તો તેને તેઓ કહેતા કે, “પ્રથમ એ વનસ્પતિને પગે લાગીને પ્રાર્થના કરે, એની માફી માગે અને પછી પાન લે.” તેઓ ધીમેથી અને વિચાર કરીનેજ ખોલતા. કોઈના પણ આત્માને દુગવતા નહિ. ઉનાળાના દિવસોમાં પણ પાણીની માટલી સફળી રાખતા નહોતા; કારણ કે માટલી રાખવાથી જળ ઢળે અને એથી ઢીંટીઓ થાય અને એ ઢીંટીઓ કદાચ પગ નીચે આવે તો દત્તા થાય, એવી બીતિ સદાય એમને રહ્યા કરતી. પાણી માટે એમની પાસે માત્ર એક લોટોજ રાખતા હતા.

તેમનામાં સહનશીલતાનો એક અજળ જેવો ગુણ હતો. એમના હાથા હાથ પાસે એક રસોળી જેવી ગાંઠ નીકળી હતી જે રિપતે રિપતે વધવા માંડી હતી. ઘણા ઘણા જાતો એમને વારંવાર મારાવાટા કરી કરી દવા માટે વિનવતા, પરંતુ મહારાજ શેઠ કોઈ પણ પ્રકારે માનવા નહિ તેવું બધાંએ એકત્ર કરી ૧૯૨૬ ક્રોડે અને પાટલી-દરબાર છીસરૂબરૂએ તેને તેડવું લેવા

કેમ્પમાં રહેતા ગોરા લોકો પણ એમનાં મુખારવિંદનાં દર્શન કરી નમ્ર બની જતા હતા. મહારાજશ્રીની ગાડી દેખતાંજ કલબમાં બેઠેલા યુરોપિયનો ઊભા થઈને એમને માન આપતા. એ લોકોને આવી તસ્દી આપવા મહારાજ ઇચ્છતા નહોતા, એટલે એમણે ફરવા જવાનો રસ્તો બદલ્યો. આથી તો પેલા ગોરા લોકો ઊલટા નારાજ થયા. પોતાને માટે મહારાજે રસ્તો બદલ્યો છે, એવી વાત જ્યારે તેમના બાણવામાં આવી, ત્યારે તેમણે મહારાજને સંદેશો કહેવડાવ્યો કે, “આપ ને આ રસ્તે નહિ પધારો તો ને રસ્તે આપ પધારશો, ત્યાં અમે આવીશું. પરંતુ આપનાં દર્શન તો જરૂર કરીશુંજ.” આ સાંભળી મહારાજશ્રી મૂળ રસ્તેજ પાછા ફરવા જવા લાગ્યા.

એક દિવસે મહારાજશ્રી કેમ્પમાં ફરતા હતા. સાથે એક માણસ હતો. સામેથી એક ગોરો સાઈકલ પર બેઠી પૂર ઝડપથી આવતો હતો. મહારાજશ્રી સન્મુખજ હોવાથી તેણે સાઈકલ એકદમ રોકી; પરંતુ એમ કરવાથી તે ગળટી પડ્યો. આથી તેના મનમાં ધણો ગુસ્સો ચડ્યો ક્રોધમાં તેણે ઊભા મહારાજશ્રી તરફ જોયું. મહારાજશ્રી તો હાથ જોડીને ઊભા થઈ હતા. એ જોતાજ પેલા બાઈનો ગુસ્સો ઊતરી ગયો અને પાડી મહારાજશ્રીને સાઈકલ ટુંડવટ્ કરી ચાલતો થયો.

આવી આવી તો કેટલીય બાબતોથી એ મહાત્માનું જીવન બદલુ હતું. નિરપેક્ષતા, બગવત્પરાયણતા, મુખદુઃખાદિ દુઃખોથી પર દુઃખદહિનપણું, નિર્મમત્વ, સમદર્શિ, શાંતિ, અપરિશ્વલ વગેરે સર્વે ગુણો તેમનામાં સંપૂર્ણ રીતે ખીલેલા હતા. એમનું જીવન અન્યને મારેજ હતું અને બેચીજ એમણે પ્રાણીમાત્રના દુદયમાં સ્થાન મેળવ્યું હતું.

આખરે એ દિવસ આવ્યો કે, જેની એ મહાત્મા રાહ

૧-શ્રીસરયુદાસ મહારાજનાં સંસ્મરણો

(મહારાજશ્રીના જીવનમાંથી અનેક બોધદાયક પ્રસંગો મળે એમ છે; પરંતુ તેમની હયાતીમાં એની નોંધ થયેલી નહિ હોવાથી તેની સળંગ નોંધ મળી શકતી નથી. એટલે કેટલાક ભક્તો કે જેમણે તેમના સત્સંગનો લાભ લીધો હતો અને હજી જેઓ હયાત છે તેમણે લખાવેલા છૂટા છૂટા પ્રસંગો અહીં ઉતાર્યા છે.)

મહારાજશ્રી ગામ ખાવળા જતા ત્યારે ત્યાંના શ્રીહનુમાનજીના મંદિરમાં મુકામ કરતા. એ ગામના એક ડુંગરભક્તને મહારાજશ્રીનો સત્સંગ લાગવાથી તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરેલો. આથી એ ભક્તના બાઈ મહારાજશ્રીને લાકડી લઈ મારવા દોડી આવ્યા. એ વખતે મહારાજ આરતી ઉતારતા હતા. ડુંગરભક્તના બાઈને ત્યાં દોડી આવેલો જોઈ બીજા સાધુઓ ગભરાયા અને તેમણે મહારાજશ્રીને એ વાત કહી. આથી જરાય ન ગભરાતાં એમણે સર્વે સાધુઓને જવાળ આપ્યો કે, "કેાઈએ ગભરાવાનું કારણ નથી; આ શરીરને તેઓ બલે માર મારે." એટલામાં તો ડુંગરભક્તના બાઈ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. મહારાજે તેમને જોયા એટલે શ્રીહનુમાનજી સામેથી આરતી ખસેડી તેમની આરતી ઉતારવા લાગ્યા. પેલા બાઈનો ક્રોધ તો કેાણ બાળે ક્યાંએ શમી ગયો અને જાલોટો મહારાજશ્રીને સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરવા લાગ્યો.

મહારાજશ્રી એક સમયે ખાવળાથી અમદાવાદ પધારતા હતા. મોરાર નામના એક ભક્તે એ સમયે એમને યોગાક ૧૫ દિવસ રોજાઈ જવા વિનંતિ કરી, પરંતુ મહારાજ રોજાયા નહિ. એટલે મોરાર ભક્ત તેમના જવાના ૧૨૩૬ વર્ષે નૂનું ૨૫

જમાડવાનીજ હોય, તો તમારાં છોકરાંને જેવું આપો છો તેવુંજ મને આપો; નહિ તો ઉપવાસ કરીશું.”

ભક્ત તો આ સાંભળી ઠંડાજ થઇ ગયો. ત્યાર પછી કોઈ પણ ભક્તે તેમની ઇચ્છાવિરુદ્ધ કંઈ પણ કશું નથી.

x

x

x

x

અમદાવાદમાં મુરલીધરના મંદિરમાં મહારાજશ્રી નિત્ય કથા કરતા હતા. હમેશાં પ્રાતઃકાળમાં વહેલા ઊઠીને નદીએ સ્નાનાદિ માટે જતા હતા. પોતાના નિત્યનિયમ મુજબ એક દિવસ એ નદીએ ગયા હતા, ત્યાં કોઈએક રોગી માણસ એમની નજરે ચડ્યો. એટલે તેઓ તેની સેવામાં રોકાઈ ગયા. કથાનો સમય થઈ ગયો હતો; છતાં મહારાજશ્રીએ રોગી પુરુષ પાસેથી ઊઠ્યા નહિ. છેવટે કથાસમય પણ વીતી ગયો. પછી નદીએ જઈ પાછા ફર્યા ત્યારે કથામાંથી પાછા ફરતાં માણસો તેમને મળ્યાં. આજની કથાનાં તેઓ પણ વખાણ કરતાં હતાં. મહારાજશ્રી તો આ સાંભળી અત્યંત આશ્ચર્ય પામ્યા. સામા મળેલા ભક્તોમાંના કેટલાકને તેમણે પૂછ્યું કે, “હું તો નદી ઉપર એક રોગી માણસની સેવામાં હતો, ત્યારે કથા કેણે વાંચી?” તે લોકો પણ આશ્ચર્યને વશ થઈ કંઈ જવાબ આપી શક્યા નહિ. વિચાર કરીને મન સાર્યજ તેમણે નિશ્ચય કરી લીધો કે, “નક્કી પરમકૃપાળુ પરમાત્માએજ આજે તરફી લઈ મારું સ્વરૂપ ધારણ કરી કથા વાંચી હા.” તેઓ મનમાં ને મનમાંજ પ્રભુની કૃપા યાચવા લાગ્યા.

x

x

x

x

અમદાવાદ શહેરના ભંગીઓએ એક વખત પમારના વધારા મારે હરનાળ પાટી. ત્રણ દિવસ મુખી આ હરનાળ લંબાઈ નિગાળ બદલે પણ સાદુ કરવામાં આવત નહોતા, તેથી આખ

સંત પુરુષ એક સમયે મહારાજશ્રીની મુલાકાતે આવ્યા. તેઓ એકાએક માંદા પડ્યા અને દિન પ્રતિદિન તેમની માંદગી વધવા લાગી અને છેવટે એટલી વધી પડી કે, આખરસ્થિતિએ આવી પહોંચેલા જણાવા લાગ્યા. એક દિવસ તેમની જાંલીર સ્થિતિ જોતાં દયામાં આવનાર ભક્ત લોકોએ એ રાત્રે અમરદાસજીની સેવામાં રહેવા આવવા માટે ઇચ્છા જણાવી. પરંતુ મહારાજશ્રીએ ના પાડી. ભક્ત લોકોએ જણાવ્યું કે, “જરૂર પડે તો રાત્રે અમને ખબર આપજો.” મહારાજશ્રીએ કહ્યું: “ખહુ સારું.”

એ રાત્રે અમરદાસજીની પ્રકૃતિ વધુ જમડતીજ આવી અને બરાબર મધ્યરાત્રીએ એમણે છેડલો શ્વાસ લીધો. આ વખતે મંદિરમાં ઘોડાકે માણસો હતા. મહારાજશ્રીએ તેમને જણાવ્યું કે, “સવાર થતાં શહેરમાં ખબર પડશે તો ઘણા લોકો એકઠા થઈ જશે. એ બધાને તરતી આપવી એ પણ ઠીક નથી, માટે આપણે જેટલા છીએ તેટલા સ્થાને હમણાંજ પહોંચી જઈએ.” આમ દહી રાતના એ વાગે થયે ઉપાડીને હુધેશ્વર પહોંચ્યા. અગ્નિ-મંદિર કરીને સવાર થતાંમાં તો સર્વે પાછા આવી પહોંચ્યા. લોકોએ સવારમાં જ્યારે આવાત બાળી ત્યારે મહારાજશ્રીને વિનંતિ કરી કે, “આપે આ શું કર્યું?” મહારાજશ્રીએ જવાબ આપ્યો કે, “મેં હજાર માણસોને તરતી આપવી એ ઠીક નહિ. લોકો કામ-પધામાં હેરાન થાય અને બપોર સુધી જાગ્રતા રહે, તેમજ દયા પળે બધા રાખવી પડે, તે કરતાં તો અમે ઘોડા માણસો હેરાન રાખવા બંધાં શું ખોટું?”

એક દિવસ રાત્રીના સમયે મહારાજશ્રીને વીંછી દરરોજી પડવાની દેવતાને ખબર પડવા દીધી નહિ. પોતે બાળી પડવાની દેવતાને જણાવી અને વીંછીના દરરોજી પડવા દેવા

રૂપિયા તો મારી પાસે છે અને તે આ શરીર ટકતા સુધીને માટે ઘણા છે.”

ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, “વળતે શરીર પડે નહિ ને સાળું થાય, ત્યારે તમે શું કરશો ? શું લીખ માગવા જશો ? માટે હમણાં તો જો રૂપિયા પાછાજ લઈ જાઓ.”

ડાશીમા નિરુપાયે જો રૂપિયા પાછા લઈ ગયાં. દેવયોગે તેમનું શરીરદિવસે દિવસે સુધરવા માંડ્યું. પછીએક દિવસ મહાત્મા-જો તેમને કહ્યું : “ડાશીમા ! તમે તો હવે સાળું થઈ ગયાં ! રૂપિયા વપરાઈ ગયા હોત, તો શું કરત ? હવે પછી કેાઈ દિવસ આવું વગરવિચારું કામ કરશો તો દુઃખી થશો.”

સાંકડી શેરીમાં રહેતા શેઠ કસનદાસ, મહારાજશ્રીના પરમબળ હતા અને મહારાજશ્રી જ્યારે આજ્ઞા આપે, ત્યારે તેમને માટે સાદી બિશા લાવતા. એક દિવસ શેઠની વર્ષગાંઠ હતી. તે દિવસે બિશામાં શેઠ લાડુ લાવ્યા. આ જોઈ મહારાજે તેજ દિવસથી બિશા મગાવવી બંધ કરી દીધી. શેઠે ઘણા કાલા-વાલા કર્યા, ત્યારે તેમની પાસે પોતે કબૂલ કરાવ્યું કે, “હવેથી કેાઈ પણ દિવસ પાકી બિશા નહિ લાવું અને જો લાવું તો બિશા બંધ કરવી.”

દાતની પાળમાં રહેતા શાહ મહાબાઈ નારાયણ, મહા શાહનીના પરમબળ હતા. ઉપનિયા દુષ્ટ.જ વળતે મહારાજનીને સંસ્મરણ કર્યું કે, “દાઈ મેવા હોય ને બનાવએ ” ત્યારે મહારાજનીને પૂછ્યું : “દાઈ પાસે ગનાઈ હોય કેટલું બનાવ ને ?”

દાઈએ કહ્યું : “દગબગ ત્રીસ હજાર રૂપિયા

પતન પામ્યા. ઘેર આવીને તેમણે ત્રીકમલાઈને કહ્યું: “મહારાજશ્રીનો સમાગમ કરવા જવો છે.” બીજે દિવસે બન્ને લાઈઓ સાથે ગયા. એ પછી તો તેમને કયા સાંભળવાનો એવો રંગ લાગ્યો કે, તેઓ બંને લાઈ નિયમિત કયામાં આવવા લાગ્યા અને મહારાજશ્રીના પરમમહત્ત બની ગયા.

એક દિવસ તેમણે મહારાજશ્રીને કહ્યું: “અમારા લાયક જે કાંઈ સેવા હોય તે બતાવવાની કૃપા કરો.” ત્યારે મહારાજે જણાવ્યું કે, “તમારી જે આવક હોય તેમાંથી ચાર આની ધર્મોદા કાઢો ને સાધુ-સંત, ગરીબ-દુઃખી તથા નિરાધારોને અન્નવસ્ત્ર આપો.”

બન્ને લાઈઓએ મહારાજશ્રીની આજ્ઞા માથે ચઢાવી. જેમ જેમ તેઓ વધુ ધર્મોદા કરવા લાગ્યા, તેમ તેમ તેમની આવક પણ વધતી ચાલી. એવામાં મોટા ભાઈ દેવલોક પામ્યા. આ સમયે એમની પાસે શુભારે પોણા લાખ રૂપિયાની મિલકત હતી. બાઈના અવસાન બાદ ત્રીકમલાઈએ એક દિવસ મહારાજશ્રીને વિનિત કરી કે, “હવે વેપાર તરફ મારું લક્ષ નથી, માટે એ બંધ કરીને મિલકતના વ્યાજમાંથી ખર્ચ ચલાવવાનો મારો વિચાર છે.” આ સાંભળી મહારાજે જણાવ્યું કે, “ફકાનો દાદી નાખવી એ વાજબી નથી. તમે આટલી ઉંમર સુધી દામ-દાજ કર્યા હશું છે, એટલે હવે એરડીમાં જેસીને ભજન કરવાનું પણ તમારાથી બની શકવાનું નથી; માટે ફકાનો ચાલવા દો. એટલાજ નહિ પણ એક ફકાન વધારે ઉધાટો. ગુમાસ્તા રાખો ને તેમના ઉપર તમે દેખરેખ રાખો ધર્મોદાના ખર્ચ આનીને ખરડે બાદ આની વાપરો અને જેચાર વાત જુઝા પડી ન હોય તો વેપાર બંધ કરજો પરંતુ ગુમાસ્તાના ઉપર દેખરેખ ચાલવે રાખજો, નહિ તો દેવાનું શક્ય નહીં.”

આજ્ઞાની રાહ ભેડે છું. આપની આજ્ઞા મળે એટલે મારી અનુ-
કૂળતાજ છે." મહારાજે જણાવ્યું કે, "જેવી તમારી મરજી."

આજ્ઞા મળતાંજ થોડે, મંદિરનું મકાન ઉઠેલાંવ્યું અને બાર
હબર રૂપિયાના ખર્ચે નવેસરથી મંદિર તૈયાર કરાવ્યું.

x

x

x

x

ભદા ભગતની પોળમાં રહેતા બિલાડીવાળા થોડા મનસુખ-
રામ બીમાર પડ્યા હતા. મહારાજશ્રી ઉપર તેમનો અનન્ય
પ્રેમ હતો. પોતાની બીમારી દરમિયાન મહારાજશ્રીને તેમણે
ધણી વાર કહેવડાવેલું કે, "એક વખત તો સેવકને દર્શન
આપવાની કૃપા કરો!"

ભક્તનો એવો પ્રેમ જોઈ પોતે એક દિવસ રાત્રે આઠેક
વાગનાં નીકળ્યા. સાથે એક ભક્તને લીધો અને તેને કહી રાખ્યું
કે, "તમારે કાંઈ જોડવું નહિ. દૂરથી માત્ર આગળથી મને
ભક્તનું ઘર બતાવી દેજો." ભક્તે એ પ્રમાણેજ કયું. મકાન-
ની દારબંધ હતી, એટલે દાર પાસે જઈ મહારાજ જોડ્યા: "એક
અધ્યાગત સાધુ બૂખ્યો છે, કાંઈ ખાવાનું હોય તો આપો."

અંદરનાં માણસો ભગનાં હતાં, તેમના કોઈએકે જવાબ
આપ્યો, "થોડા બીમાર છે, પોળમાં બીજાં ઘણાં ઘર છે
માટે આગળ જા" મહારાજ આ સાંભળી જોડ્યા કે, "ઘર
તો ઘણું છે, પણ થોડું ઘર તો આજ છે ને? માટે બિજા
જાવો. થોડા બીમાર છે, પરંતુ બિજા આપનાર તો બીમાર નથી
ને?" આ સાંભળી મકાનની અંદરના માણસોએ કેટલાક તિર-
સ્કાના શબ્દો પણ કહ્યાં જેવા કે "હાનેમાને આદ્યો જા,
તારા જેવા તો ઘણાં સાધુ આવે છે" વગેરે. એવામાં પોતાની
એક ભક્ત થોડો તબિયતના તમાસાર પાળ્યા આવી સ્ત્રી બ.

છએ પૂર્વવત્ ખૂણામાં જ બેસવાનું ચાલુ રાખ્યું.

કથા સાંભળી લીધા પછી બિહુલ દરિયાપુરના અન્નક્ષેત્રમાં જઈને ભોજન લેતા. પ્રસંગોપાત્ત કોઈની સાથે વાત નીકળતાં બિહુલએ જણાવેલું કે, અન્નક્ષેત્રમાં રસોઈ સારી થતી નથી. આ વાત શ્રીસરયુદાસજી મહારાજના કાને પહોંચી. પછી એક દિવસ કથા પૂરી થયા પછી મહારાજશ્રી બંતે અન્નક્ષેત્રમાં પધાયા. ત્યાં ભોજન કરી રસોઈ માટે ખાતરી કરી બેઠા અને પછી રસોઈયાને પ્રેમથી મળ્યા અને ભોજન સારું બતાવવા માટે મીઠાશથી બે બોધવચનો કહી ત્યાંથી ચોતાને સ્થાને ગયા. તે પછી ભોજન પણ સારું બનવા લાગ્યું.

*

*

*

*

બિહુલએ મુંબાઈમાં 'સસ્તું સાહિત્ય કાર્યાલય'નાં બીજા વાળા હતાં તે સમયે એકાદ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયેલું અને તે ખૂબી પણ ગયેલું તેની પુનરાવૃત્તિ તથા 'એકાદશ સ્કંધ' છપાતાં હતાં. પ્રસંગોપાત્ત તેમને અમદાવાદમાં પહોંચી પુસ્તક છપાવાનો ઘોટો અનુભવ મળેલો તે બાદ કરતા, નવાં પુસ્તકોના વેચાણની તથા કોઈ કારણે ખોટ બન્યો તો શુ કરવું એવી બીતિ તો તેમને રહેલી જ હતી. અને કદાચ ખોટ આવે તો મુસ્કેલી બળી ધાય એવી ધણી જ કરકસર રાખવી પડતી હતી. એ બરમામા નાનિકના ઘોટા બરાબરા મેળામાં જવાનો પૂરવાની હતો વિચાર હતો. ખર્ચ માટે શ્રીસરયુદાસ મહારાજના નિદેશ માં જતાબાવતા એક સંન્યાસીને વાત કરેલી, તેમણે સરયુદાસ મહારાજને કાને વાત નાખી જિંદગી તેનાં સુખ રીતે પાંચ રૂપિયા એ સંન્યાસીની મારફત તેમને મોકલ્યા હતા, તેની રકમ સ્વામીજીને પાછાગઈ ખર્ચ પડી હતી.

એક નિશાળ ચલાવતા હતા. પૈસેટકે પોતે સુખી હોવા છતાં
દુઃખના ઘણા કઠિન હતા. દયાનું તો નામ નહિ. ઘરમાં સ્ત્રી-
વર્ગ ઉપર પણ જીવન ગુજારે, માર મારે, કોઈનું કહ્યું માને
નહિ અને જો કોઈ કહે કે, “જરા પ્રભુનો તો ડર રાખો!”
તો એ જવાબ આપતા કે, “જોયા, જોયા, મોટા પ્રભુને!”

આ ભાઈને મણકીવાળા હીરાલાલ શેઠ, શ્રીસરયુદાસજી
મહારાજની કથામાં આવવા ઘણો આગ્રહ કરતા; પરંતુ
મહેતા જવાબ દેતા કે, “જોઈ, જોઈ, હવે કથા! એમાં તે શું
છે?” છતાં શેઠે આગ્રહ કરવો ન છોડ્યો. રોજની રોજ આ
એકની એક વાતથી મહેતાના દિલમાંય હરિ વસ્યા અને એક
દિવસ તે કથામાં ગયા. સ્વામીજીની કથા સાંભળી, કથા સાંભ-
ળતાં સાંભળતાં એમનું હૃદય પીગળવા માંડ્યું અને આંખમાં
આંસુ ભરાઈ આવ્યાં. એમને પોતાનાં કુકર્મો યાદ આવવા માંડ્યાં
અને ત્યાં ને ત્યાં પસ્તાવો થવા માંડ્યો. દૈવયોગે કથાપ્રસંગ
પણ કંઈક એવોજ હતો એટલે એમને તેની સચોટ અસર થઈ
ગઈ. કથા પૂરી થઈ અને મહારાજશ્રી પોતાની ચોરડીમાં પધાર્યા.
હીરાલાલ શેઠ અને છગનલાલ મહેતા પણ તેમની પાછળ પાછળ
ગયા. મહેતાએ પોતાનાં કુકર્મોની સઘળી કથા મહારાજશ્રીને
દીધી અને પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યા. સ્વામીજીએ કહ્યું કે,
“ભગ્યા ત્યાંથી સવાર આજથી હવે નવું જીવન શરૂ કરો.”

એ દિવસથી એમનો હૃદયપલટો થયો. પછી તો પોતાની
તમામ નિરૂપણ એમણે સ્વામીજીને અર્પણ કરવા નાની ને કહ્યું:
“મજા નારી આ નિરૂપણ છે તે આપ પરનારના દામમાં
આપની દયાનુસાર વાપરજો.” સ્વામીજીને જણાવ્યું “નહિ,
નિરૂપણ હવે હું તમને પાડી રાખું છું નારી આજ નાનકે
એક દુઃખ તમ વાપરજો” તે પછી નારીને તે નાનકે

વીસનગરના અનવર કાણ પાલનપુરના નવાખના ગુરુ હતા. તેમણે “અનવર કાવ્ય” લખેલું છે. સ્વામીજીની કથામાં તેઓ ઘણી વખત આવતાં અને કથા સાંભળી મુગ્ધ થઈ જતાં.

x

x

x

x

ઝોરથી નાટકકંપનીના એક મેનેજર હતા, તે ઘણા શુભાની હતા. એમણે સાતેક પ્રશ્નો તારવી રાખેલા. તેના અર્થ જેને તેને પૂછ્યા કરે અને એ રીતે સાચા સંતને શોધ્યા કરે. ઘોઈએક બહા તેમને શ્રીસરયુદાસજી મહારાજની પાસે તેડી લાવ્યા. મહારાજશ્રી એ સમયે એક બાઈ સાથે વાતચીત કરતા હતા. વાતમાં ને વાતમાં પેલા મેનેજર ને પ્રશ્નો પૂછવાના હતા, તેજ પ્રશ્નોના ખુલાસા મહારાજે પેલા બાઈને સમજાવવા માંડ્યા. આ સાંભળી મેનેજર આશ્ચર્ય પામ્યા. તેમને મહારાજશ્રી ઉપર ધ્રુવા ઉત્પન્ન થઈ અને સાચા બહા બન્યા.

x

x

x

x

મહારાજશ્રીને વિપ્લવસહસનામ ધણુંજ પ્રિય હતું. જે વિદ્યાર્થી એનો પાઠ કરે તેને એક સીધું મળે એવો ક્રમ તેમણે ગોઠવી રાખેલો હતો. તે વિદ્યાર્થીઓમાના ઘણા આજે સમય વિદ્વાનો છે. સંસ્કૃત બાબા અને બ્રાહ્મણો પ્રત્યે તેમને ઘણો પ્રેમ અને પૂજ્યબાવ હતો.

x

x

x

x

પૂન્ય સરયુદાસ મહારાજ એક દિવસ શાહપુર દરવાજે થઈને દુધિયર ગયા હતા; એમની સાથે રામ મહારાજ, ભુધર બહા તથા હાતાલાલ બહા પણ હતા. માર્ગમાં એક ખેતરના ખેડૂત દુધા રોકતો હતો. ખેડૂતની ગદોલમાંથી ગેરો ફર્યો અને એક દરો પામલે. આ સરયુદાસ મહારાજના ૨૪ પાસે બાઈ. ૫૮૫

સમાધિના કાર્યથી પરવારી સર્વેએ નદીમાં સ્નાન કર્યું અને બાળુના ખેતરમાં લૂગડાં સૂકવવા ગયા. ખેતરમાં બટાકા વાવેલા અને કચારાની આબુબાબુ માટીની પાળ બાધેલી તે માણસોના અવરજવરથી ઠેકઠેકાણેથી તૂટી ગઈ. એવામાં ખેતરનો રખેવાળ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને પાળ તૂટેલી જોઈને ખીજવાયો અને સાધુઓને લાકડી લઈ મારવા દોડ્યો. સાધુઓએ વિનતિપૂર્વક તેને સમજાવવા માંડ્યો અને સરયુદાસ મહારાજનું નામ પણ આપ્યું. રખેવાળ કોઈ પણ ઉપાયે સમજાયો નહિ અને પાળો ફટી તેવી કરી આપવા કહ્યું. આથી સરયુદાસ મહારાજે તેમની સાથેના ખીજા ત્રણચાર સાધુઓ સિવાયના ખીજા સર્વેને ઘેર જવા કહ્યું. પછી તેમણે સાંજ પડતાં મુખી બૂખ્યા-તરસ્યા પોતાના સોળતીઓ સાથે પાળો ફરી બાંધી આપી અને અંધારું થતાં ઘેર ગયા.

x

x

x

x

એક દિવસ મહારાજ કોઈએક બૂખ્યા માણસને મારે કોઈ ગૃહસ્થને ઘેર ખાવાનું માગવા ગયા. તે ગૃહસ્થે તેમનું અપમાન કરીને કહ્યું કે, “તારા જાણે અહીંથી, તમારા જેવા તો ધણાય આવે છે.”

મહારાજે આથી નિરાશ ન થતાં નમ્રતાપૂર્વક જણાવ્યું કે, “બાઈ! તમારે કેટલા દીકરા છે?”

તે ગૃહસ્થે જવાબ આપ્યો: “ત્રણ.”

“ત્યારે મને તમારો દોરો દીકરો બંધો અને એક બૂખ્યા માણસ મારે કંઈક પણ ખાવાનું આપો.” મહારાજે કહ્યું.

તે ગૃહસ્થનું હૃદય હેવટે ખીજાનું ને પરનાંથી ખીચડી લાવી મહારાજને આપી. તે દિવસ મહારાજ ત્યાંથી વિદાય થયા.

મહારાજ બોલ્યા: “હું હાથમાં રામપાત્ર લઇને બેસીશ. પછી તમારે ફોટો લેવરાવવો.”

આ સાંભળી સેવક તો ચૂપજ થઈ ગયો. પછી મહારાજે કહ્યું: “આપણે એવું તે કયું મહાન કાર્ય કર્યું છે, કે ફોટો પડાવીએ? મારી હયાતિમાં હજી સુધી ફોટો પડ્યો નથી. બાકી બહાર જે વેચાય છે તે તો કલ્પિત છે. ભાવિક ભક્તોએ પોતા-પોતાની કલ્પનાથી પડાવ્યા હશે.”

મહારાજના અવસાન બાદ એક સેવક, ફોટોગ્રાફરને બોલાવી લાવેલો; પરંતુ તેણે જણાવેલું કે, “મહારાજની આજ્ઞા નહિ હોવાથી હું ફોટો નહિ લઉં.” એ પછી કોઈ એક બીજો સેવક એક પારસી ફોટોગ્રાફરને સમજાવ્યો કે ઉપર બોલાવી લાવેલો; છતાં ફોટો લઈ શકાયો નહિ.

૨-શ્રીસરયુદાસ મહારાજનાં બોધવચનો

૧. શ્રીગુરુમહારાજમાંથી હલ્લુદિનો ત્યાગ ન કરવો.
૨. સ્ત્રીનો, અશુભિ તથા મૃત્યુવત્ બાળીને સદા સર્વથા ત્યાગ કરવો.
૩. કોઈ પણ પરિપક્વરનું કામ એ થવું હોય, તો તેમાં પોતાના બહા માટે, પોતાની ગરજો, તે આપણા ઉપર ઉપકાર કરતો હોય તેમ, આભારી બની હલ્લુદિ રાખી વર્તવું.
૪. પોતાની બહાઈ અને પારકાની બૂરાઈ બહી જઈ હંદ કુદિ રાખી વર્તવું.
૫. મૃત્યુ અને દર્શક બેને વારંવાર યાદ રાખવાં

૧૭. સાધનવાળાને નિવૃત્તિમાં પ્રમાદ બગાડે છે ને પ્રવૃત્તિમાં અનિત્ય નડે છે, અર્થાત્ આત્મબુદ્ધિ રહેતી નથી; માટે બંનેમાં સાવચેત રહેવું.

૧૮. અભ્યાસ ને વૈરાગ્યનો પ્રતિદિન વધારો કરવો એ જરૂરનાં સાધનો છે.

૧૯. નિદ્રા, લોકવાર્તા અને શબ્દ સાધનવાનને વિમ્મરૂપ છે.

૨૦. મૈત્રીથી સ્પર્ધાનો નાશ થાય છે, કરુણાથી અભિમાનનો નાશ થાય છે, મુદ્દિતાથી ઇર્ષ્યાનો નાશ થાય છે અને નિઃસ્પૃહતાથી હિંસા(હલેશ)નો નાશ થાય છે. માટે આ ચાર રાજયોગનાં સાધન છે તથા શમ પ્રાપ્ત કરાવનારાં છે.

૨૧. સાદસ્ય ન કરવું પણ સુદ વિચાર કરવો.

૨૨. વેરનો બદલો વેરથી નહિ પણ પ્રીતિથી વાળવો.

૨૩. વનો વેરીને વશ કરે, માટે સેવાથી સર્વને રાજી રાખવા.

૨૪. શરીરને દુઃખ પડે ત્યારે તેને પારકું શરીર સમજીને પ્રીતિથી તેની સેવા કરવી અને આનંદમાં રહેવું.

૨૫. જમી તેવો છુદ્ડ બજા હોય, તોપણ તેના તરફ ઝાનિની દિશ્યે જોવું એ મહાઅપરાધ છે.

૨૬. જાનીનું અંતઃકરણ કાચ જેવું હોય છે. કાચમાં ડુંગર, સમુદ્ર વગેરે ચથાથા દેખાય છે; પરંતુ તે ડુંગરના બારથી તૂટી જતો નથી અને સમુદ્રથી પગળતો પણ નથી.

૨૭. જાનીનું હૃદય સમુદ્ર જેવું હોય છે સમુદ્રના નદીઓ, જલ, પહાડ ને ગામનાં ગામ ખેંચાઈ આવે, છતાં સમુદ્ર ખીરે ખીરે તે સર્વને કિનારે કાઢીને નિર્માળ રહે છે. તેમજ નદીઓનાં જળો તે વધતો ઘટતો પણ નથી.

માત્રમાં બગવાનની લાવના કરવી.

૩૫. સકામતાથી કરેલાં અનુષ્ઠાનમાં ક્રોધ કરવાથી તેના ફળની નાસ્તિ થાય છે; તો પછી ક્રોધથી મોક્ષ તો મળેજ કયાંથી ? ક્રોધ એ સકામ ફળ ને મોક્ષ બંનેનો નાશ કરે છે.

૩૬. પ્રેક્ષા એટલે અલક્ષી અર્થોત્-દશ્ય નહિ તે. સર્વેના સાક્ષી પ્રેક્ષસ્વરૂપ.

ધૈર્ય એટલે જગદીશ, કર્મફલપ્રદાતા ધૈર્યસ્વરૂપ.

છત્ર એટલે લોકતા, દીન એ છત્રનું સ્વરૂપ.

કાંઈ સાથે લઈવું નહિ; કેમકે જે વસ્તુ માટે લડીએ તે વસ્તુ તો રહે અને લડી મરનાર બાપ. સૌ આપણા બંધુઓ છે, કેમકે સૌ ધૈર્યથી બ્રિષળ્યા છે. એટલે આત્મભાવથી તો લડનાર પણ આપણોજ આત્મા છે.

સારા શુભ સંપાદન કરવા હોય, તો બીજાની જે ક્રિયા આપણને ન ગમે તે ક્રિયા આપણે કરવી નહિ; પરંતુ સર્વેને ખ્યાર આવે તેમ વર્તવું.

૩૭. દેહ છે તે પાકેા શત્રુ છે. જેમ શત્રુ સાથે મિત્રતા રાખવાથી દેહનો નાશ થાય છે; તેમ દેહમાં મોહ રાખવાથી આત્માનો નાશ થાય છે. માટે મુખદુઃખમાં સમાનભાવે વર્તવું.

૩૮. વૈરાગ્યનું લક્ષણ—જેમ એરડિયું દવા પીવામાં બપોરે પરાણે પિવાય છે અને બીજું વધારે હેવાની તો મર-છવ થતી નથી, તેમ તમામ બોધ્ય પદાર્થોને માત્ર દેહનિર્વાહ વગરના લાભપૂર્વક ધૈર્યનો ઉપકાર માની વાપરે તેજ વૈરાગ્યનું લક્ષણ છે.

૩૯. આત્માનાર પ્રતિની ભાવનાવાળાં છે કેમકે સારાનરસ.

યારે કોઈનું છિદ્ર, પુરાઈ, હુશુંલ કે દુષ્ભાવ હોય તે છુપાવીને
ને જરૂર હોય તે શુભ વર્ણવવા ને આરા શુભસ્વભાવ દેખાડવા.
કોઈની એમ ઠાંકવી એ પરમધર્મ છે. જેમ બિંદુમાં સમુદ્ર ને
સમુદ્રમાં બિંદુ સમાય છે તેમ. એટલે સજ્જન હોય તે બિંદુ
જેટલા શુભ શુભને સમુદ્રવત્ માને છે ને દુષ્ટ હોય તે સમુદ્ર
જેટલા શુભ શુભને બિંદુરૂપ માને છે.

૪૬. શુભકર્મ કોઈને કહેવું નહિ અને કદાચ કહેવું
પડે તો પ્રેરક-સહાયકને મોટાઈ આપી કહેવું. જો કે એ ઘણુંજ
કષ્ટ છે, કારણ કે એ દેહાલિમાન છટેલાનુંજ લક્ષણ છે.

૪૭. પ્રભુ મારી પાસે છે, પ્રભુ મને દેખે છે, પ્રભુ મારા
અંતર્યામી છે, એવી ભાવના સદા રાખ્યા કરવી.

૪૮. પંથ વિપથો તથા મન દુઃખરૂપ છે, માટે તેનો
ત્યાગ કરવો.

૪૯. જેમ વીંછી પોતાના શુષ્ક છોડતો નથી તેમ સાધુ-
પુરુષે પણ શાંતિ આદિ સફળતાને છોડવા નહિ.

૫૦. અહમ નિશ્ચયથી કોઈ પણ કાર્યનો આરંભ કરવો.
હમમનો નિશ્ચય હાનિ કરે છે.

૫૧ મત્યતા અને પ્રામાણિકતા સૌથી મારી વસ્તીલો છે.

શ્લોક:-દેહપુદ્ગલમદામોઝં જીવ પુરુષા સત્તા ત્યદમ્ ।

આત્મપુદ્ગલાત્મમેવાદં રતિ મે નિધિતા મતિઃ ॥૧॥

પૈર્થ ધરપ પિતાધમા ચ જનનો જ્ઞાન્તિધિરં મેદિની ।

મત્યં અનુગ્યં દયા ચ મગિની જ્ઞાતા મનઃમંયમઃ ॥

દાપા મૃગિતલં દિશોઽપિ મનનં જ્ઞાનામૃતં મોહનમ્ ।

એતં વસ્તુદુઃખિનો વદ સર્વે વસ્તુદુઃખયં મોહિનઃ ॥૨॥

૫૮. પ્રીતિ કરવી સહેલ છે પણ નિભાવવી કઠણ છે.

૫૯. અધ્યાત્મજ્ઞાન માટે જે કર્મ કરવામાં આવે, તે આરંભમાં વિષતુલ્ય હોય છે, પરંતુ પરિણામે અમૃતતુલ્ય થાય છે; માટે અધ્યાત્મજ્ઞાન માટે કર્મ કરવાં.

૬૦. વિષયપ્રાપ્તિ માટેનાં કર્મ આરંભમાં અમૃતતુલ્ય જણાય છે, પરંતુ પરિણામમાં વિષતુલ્ય નીવડે છે જોટલે તે નકં આપનારાં થાય છે; માટે તેનો ત્યાગ કરવો.

૬૧. પુણ્યનું ફળ સુખ છે, પાપનું ફળ દુઃખ છે; માટે દુઃખ આવે ત્યારે પાપ મટે છે એમ જાણી આનંદમાં રહેવું.

૬૨. પોતાના અંતઃકરણને જોવું રાખવું કે, કોઈ પણ વખતે તેનો કોઈ ફાટો લે તો તે વખતે હૃદય શુભ વિચારવાળું જ હોય. તેમાં પારકા દોષ જોવારૂપ દુર્ગુણ પડવા દેવાજ નહિ. તે દોષ પડવાથી તો ઘણીજ હાનિ થાય છે.

૬૩. દુઃખ તો સર્વને છે; કેમકે જગત દુઃખરૂપ છે. જેમ માણસમાત્રને હાથપગ આદિ અંગ છે, તેમ દુઃખ પણ પોતાનાં કર્મનું ફળ છે. કોઈ કહે કે, મારે હાથ કેમ? તે જેમ ભૂલે છે, તેમ દુઃખનું સમજવું. માટે તેનો ઉપાય એ કે દુઃખનું સમજૂ ન કરવું.

૬૪. તમામ તરફની અનુકૂળતા હોય, તોજ પરમાર્થ ત્રાપી શકાય છે એવું નથી. જોવી કોઈ સ્થિતિ નથી કે, જેમાં આતુર ઈશ્વરના શારીરિક, માનસિક તથા આધ્યાત્મિક સાધન સર્વોત્તમ પ્રમાણે ત્રાપી શકે નહિ. માધારણ રીતે હોડે પારકાને દોષ બતાવી પોતે નિર્દોષ રહે છે; પરંતુ ખરું જોતાં પોતાનો કમાલજ હાનિના કારણરૂપ હોય છે.

થન અને કર્મવડે થયેલું કર્મ ફળ આપ્યા વિના રહેતું નથી. મ હાડડિયાના હાથમાં જ્યાંસુધી હાડડની બાટલી છે ત્યાંસુધી ને તે જો ધારે તો ગટરમાં નાખી દઈ શકે છે, પણ જો તે તેનું જાન કરશે તો તે (હાડડની બાટલી) પોતાનેજ ગટરમાં નાખી શે. આથી પુણ વિચાર કરીને કર્મ કરવું.

૭૭. આ લોકના સુખની ઇચ્છા કરનારને પરલોકનું સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી ને પરલોકના સુખની ઇચ્છાવાળાને મોક્ષ મળતો નથી. સર્વ વિષયસુખને કાગવિદા સમાન ગણનાર વૈરાગ્યવાનજ ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે.

૭૮. મોટા પુરુષો પારકાના સરસવ જેટલા દુઃખને મેરુ-સમાન માને છે અને પોતાના મેરુ સમાન દુઃખને સરસવ-સમાન જાણે છે.

૭૯. શરીરની અંદર વિકાર થવામાં એકલું તન નથી, મન પણ છે. માટે મનને ઉચ્ચ બાવનાવાળું રાખતાં શીખવું એ શારી-રિક, માનસિક તથા આધ્યાત્મિક ઉત્થાપના કારણરૂપ છે.

૮૦. સામાના ઉપકારનો બદલો વાળી ન શકાય તો તેની સાથે પૂજ્યબુદ્ધિ રાખવી; નહિ તો કૃતમતાનો ઢોપ આવે છે.

૮૧ સમજ્યા વિનાનું વાંચ્યું તે વાંચ્યું કહેવાય નહિ, પણ સમજવાના દારને ઠાંક્યું કહેવાય; માટે સમજીને વાંચવું.

૮૨. ઈશ્વરપ્રાપ્તિના ઉપાયને બદલનાર કરતાં ઈશ્વરપ્રાપ્તિના વિાને બદલનાર ઉત્તમ ગણાય છે.

૮૩ દુર્મેશાં સ્વાભાવિક કર્મમાં પણ પાપ થાય છે. પાપ તથાવના જે કર્મ થાય તેજ ધર્મને ઉત્પન્ન કરે છે; પરંતુ જે ધર્મથી ઈશ્વરપ્રાપ્તિ ન થાય તે ધર્મ નથી પણ નિષ્કામ-કર્મ જેવું ધર્મ છે.

૯૦. પ્રથમ કથાકારે, પ્રભુના ગુણાનુવાદ શ્રવણ કરનાર ત્યે આવે વિચાર કરવો કે, “મને પ્રભુના ગુણાનુવાદનું વિ-
શ્રવણ થઈ જત, તે આપે કૃપા કરી યાદ કરાવ્યા કે જેથી
હરીને મારું મન શુદ્ધ થશે.” તે લાલ શ્રોતાથી થયો છે એમ
માની, લાલ થયા પછી પણ કૃતબલતા ન આવે માટે શ્રવણ કરા-
વવું તથા શ્રોતામાં પૂજ્યભાવ રાખી દર્શન કરવાં; નહિ તો
અહંકાર ઉત્પન્ન થઈ સોનાની બેડી જેવું બંધન થાય છે.
શ્રોતાએ વક્તાને શ્રીશુકદેવજીસમાન માની તેનાં હોય ન જોતા-
તે વચન તો મોટા પુરુષનાં છે-એમ માની સારગ્રાહી થવું,
તેમાં બહેને લાભ છે.

૯૧. જપ, તપ, મતાદિ કરીને તેમાં બુદ્ધ, નિંદા, પ્રપંચ આદિ
દુશ્ચરણ કરવાં નહિ; કેમકે તેમ કરવાથી શુભ કર્મનું ફળ
મળતું નથી અને ભિલટો શુભકર્મ કયોનો અહંકાર બંધાય છે.

૯૨. શુભ કર્મ કરવાથી શુભમાં પ્રીતિ થાય છે; કેમકે શુભ
કર્મ પ્રકાશરૂપ છે, એટલે પુષ્પની માળા, ચંદન, સ્રી આદિ
વિષયો પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારે એથી પણ વધારે શુભ કર્મનું પુણ્ય
જોડતું થાય છે, ત્યારે સર્વ શુભના સ્થાનરૂપ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રમાં પ્રીતિ
થાય છે એમ શુભકર્મ પરિણામે ઉદિરપ્રાપ્તિ કરાવનારાં છે અને
અશુભકર્મ અધિકારરૂપ છે. તેનું ફળ પાપ છે અને એ પાપથી
તો દુઃખજન એવાં પરબી, ઘોરી, મદિરાદિ અનિષ્ઠ વિષયોમાં
પ્રીતિ થાય છે અને નીચ ગતિને પમાય છે; માટે શુભકર્મી થવું

૯૩ સસારમાં મોક્ષમાર્ગનાં જો સાધનો છે, તે ધર્મ, અર્થ
અને દામને તો જરૂર પ્રાપ્ત કરે છે. જેમ હીરો પ્રાપ્ત થતાં
તને રૂપિયા, જ્વાના ને પાટ તો મળીજ કુદી ગણાય, પણ
પાત્રમહિમાવાળો તો તે દારૂ નાણામાં પ્રીતિ થાયજ નહિ
માટે દોષની દેશભાષાએ કર્મ-અર્થના પ્રીતિ કરતો નહિ

લાલ છે, તેથી માત્ર વિચાર નકામા છે.

૯૯. આ વિશ્વવિદ્યાલયમાં શિક્ષકો ઘણા છે. હર્ષ-શોક, મુખ-દુઃખ, જય-પરાજય ઇત્યાદિ સઘળા શિક્ષકનું કામ કરે છે અને પ્રત્યેક ભિન્નભિન્નરૂપે ઘણાં શરીર ધારણ કરીને આવે છે. તેમાં કોઈ પ્રસન્નતાથી મુખપૂર્વક બોધ આપે છે અને કોઈ અપ્રસન્નતાથી ક્રોધે ભરાઈ બોધ આપે છે; પણ પ્રત્યેક કાંઈ ને કાંઈ હિતકર શિક્ષા આપી જાય છે. માટે જગતમાં સૂપડાની માફક સારગ્રાહી થવું. જેમ શ્રીદત્તાત્રય મહારાજે ચોવીસ શુરુ કર્યા હતા, તેમ સારગ્રાહી થઈ શિક્ષા લેનાર ઉત્તમતાને પામે છે.

૧૦૦. દોષદર્શન એ નિંદા છે અને નિંદા કરનાર પારકાં પાપ પોતાને શિર લે છે અને પોતાનાં પુણ્ય સામાને અપહ્નુ કરે છે. માટે દોષદર્શનરૂપ નિંદા કરવાથી મહાહાનિ થાય છે.

૧૦૧. જેમને પોતાના કુટુંબમાં કે બલિમાં સંપ રાખવાની તથા પોતાને અનુકૂળ વર્તીવવાની ઇચ્છા હોય, તેમણે તેમની પ્રીતિ, વર્તન કે તેમના દોષ સામું ન લેતાં, નિરંતર તેઓને મન, મન ને પનથી મુખ થાય તેમ વર્તવું. એથી સંપ રહેશે, તેઓ આપણને અનુકૂળ વર્તશે અને પોતે પણ મુખરશે. તેમજ આપણને પણ શાંતિ તો રહેશેજ.

૧૦૨. ચેપારીની તથા સંચારી મુમુક્ષુની (ઓછો આચાર, ખામીની ઓછી શુદ્ધિ તથા કુટુંબની શુદ્ધિ જીવિકા નહિ હોવાથી) દમાઈ મારી નથી એવો દહેશ વેરી ત્યાગી પણ અંતઃકરણ જગાડે છે, પરંતુ તેણે સમજવું એટલે કે, બધી દુનિયા પાપ-વાળી સર્વ જાણ નોખણ હથિરના જનને શુદ્ધ આચાર મળે છે. ત્યારીને શુદ્ધાતી સાર જ્ઞાની એમું, શરીરને અનુકૂળ અને જાણના સતક્રમવાળું બોધન જમવન-અપહ્નુ કરી હેવુ એ રીતે જ અને જમવન-જેવેલ થયેલી શુદ્ધ જીવિકા દેવન નિવન

શ્લોક:-અભિમાનં સુરાપાનં ગૌરવં ધોરૌરવં ।

પ્રતિષ્ઠા સુકરિવિષ્ટા ત્રયંત્યક્ત્વા સુખીભવેત્ ॥

અર્થાત્:-અભિમાન એ મદ્યપાનરૂપ છે, ગૌરવ એ ધોર નરકરૂપ છે અને પ્રતિષ્ઠા એ ભૂંડણની વિષ્ટારૂપ છે-એ ત્રણે છેાડીને સુખી થવું.

૧૦૯. મોટા પુરુષો હરેક કાર્ય બહુજ ધીરજથી કરે છે અને એની એ વાત વારંવાર સુમુકુને પણ કહે છે. તેથી જાણે પુનરુદ્ધિ દોષ જેવું દેખાય છે; પણ તેમ નથી. પોતાને જે ધર્મ સૂઝે છે તે સામાને સુઝાડવા માટેજ ઉલટાવીને કહે છે, તરત દહે તો થકા રહે નહિ. કોઈ વાર ઊલટી લાગતી ક્રિયા હોય, પરંતુ તેના ફળ વખતે તે જણાવે છે તે ક્રિયા ધર્મવાળી ને સફળવાળી હોય છે ત્યારે ધણેજ રનેહ ચાય છે.

શ્લોક:-નપાણિપાદ ચપલો ન નેત્રચપલોઽનુજઃ ।

ન ચ પાજ્જપલધૈવમિતિ શિષ્ટસ રક્ષણમ્ ॥

અર્થાત્:-હાથપગ હલાવ હલાવ ન કરવા, આંખ ફેરવ ફેરવ ન કરવી, કુટિલતા ન રાખવી અને બાટબાટ બોલ્યા ન કરવું, આ શિષ્ટનાં લક્ષણ છે.

૧૧૦. દસ દંદિયો તથા અગિયારમું મન વશ કરવા. પોતાને તથા જગતને ગ્રહારૂપ માની, પરગ્રહ એવા પરમાત્મા મુગલરવરૂપ સ્ત્રીરાધાકૃષ્ણનાં ધવળ, ક્રીતંન, ભવન તથા પ્યાનમાં રહેવું, એજ દલિમુગમાં દંધરને પાગવાનો રસ્તો છે.

૧૧૧. રાખને સ્ત્રીરાધાકૃષ્ણના નામધ્વનિનાં બોલે. દાઢ, તડો અને ત્વચાને છતવી. બધે સ્ત્રીરાધાકૃષ્ણની બાવના દરી અગર મેઝમી સામું પાટા દરી, નેત્રે દંદિયને (કપને) છતવી ને

શ્લોક:-અભિમાનં સુરાપાનં ગૌરવં ઘોરૌરવં ।

પ્રતિષ્ઠા સુકરિવિષ્ટા ત્રયંત્યક્ત્વા સુખી ભવેત્ ॥

અર્થાત્:-અભિમાન એ મદ્યપાનરૂપ છે, ગૌરવ એ ઘોર નરકરૂપ છે અને પ્રતિષ્ઠા એ ભૂંડણની વિષ્ટારૂપ છે-એ ત્રણે છોડીને મુખી થવું.

૧૦૬. મોટા પુરુષો ઠરેક કાર્ય બહુજ ધીરજથી કરે છે અને એની એ વાત વારંવાર મુમુક્ષુને પણ કહે છે. તેથી બધે પુનરુદ્ધિ હોય જેવું દેખાય છે; પણ તેમ નથી. પોતાને જે ધર્મ સૂઝે છે તે સામાને મુજાડવા માટેજ ઉલટાવીને કહે છે, તરત કહે તો થકા રહે નહિ. કોઈ વાર ઊલટી લાગતી ક્રિયા હોય, પરંતુ તેના ક્ષણ વખતે તે જાણાવે છે તે ક્રિયા ધર્મવાળી ને મુક્તિવાળી હોય છે ત્યારે ઘણેજ સ્નેહ થાય છે.

શ્લોક:-નપાણિપાદ ચપલો ન નેત્રચપલોઽનૃજઃ ।

ન ચ પાદચપલયૈવમિતિ શિષ્યસ્ય લક્ષણમ્ ॥

અર્થાત્:-હાથપગ હલાવ હલાવ ન કરવા, આંખ ફેરવ ફેરવ ન કરવી, કુટિલતા ન રાખવી અને બહુજ બોલવા ન કરવું, આ શિષ્યનાં લક્ષણ છે.

૧૧૦. દમ હંદ્રિયો તથા અગિયારમું મન વશ કરવાં. પોતાને તથા જગતને પ્રદક્ષિણ નાની, પરપ્રદક્ષિણ એવા પરમાત્મા મુગતસ્વરૂપ શ્રીરાધાદૃષ્ટાનાં ધવળ, દીર્ઘ, લજ્જન તથા ધ્યાનમાં રહેવું, જેજ કલિયુગમાં હંધરને પામવાનો રસ્તો છે.

૧૧૧. શબ્દને શ્રીરાધાદૃષ્ટાના નામધ્વનિમાં જોડવો. ટાંઠ, તડો અને ત્વચાને છતવી. બધે શ્રીરાધાદૃષ્ટાની ભાવના દરી અગર મેજમુગિ સાથે ઝાટક કરી, નેત્રેહંદ્રિયને (રૂપને) છતવી ને

श्रुत्वा काव्यमलक्षणं परकृतं संतिष्ठते मूकवत् ।
 दोषांश्छादयते स्वयं न कुरुते ह्येतत्सर्वा लक्षणम् ॥३॥
 वाञ्छा सञ्जनसंगमे परगुणे प्रीतिगुरौर्नम्रता ।
 विद्यायां व्यसनं स्वयोषितिरतिर्लोकापवादाद्भयम् ॥
 भक्तिः शूलिनि शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले- ।
 प्वेते येषु वसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ॥४॥

अविरुद्धमनुद्वेगं समभावचराचरम् ।
 अहं मम परित्यज्य परोधर्मः स उच्यते ॥५॥
 अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च ।
 निर्ममो निरहंकारः समदुःखसुखः क्षमी ॥६॥
 संतुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः ।
 मग्न्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥७॥
 यस्माद्योद्विजते लोको लोकान्योद्विजते च यः ।
 हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः स च मे प्रियः ॥८॥
 अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः ।
 सर्वारम्भपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥९॥
 यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न काङ्क्षति ।
 शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे प्रियः ॥१०॥
 समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ।
 शीतोष्णपुरुषदुःखेषु समः सद्गविवर्जितः ॥११॥
 हृष्यनिन्दास्तुतिर्मौनी संतुष्टो येन केनचित् ।
 अनिर्केतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥१२॥

જે મારો ભક્ત સર્વ ભૂતોનો દ્રેષ નહિ કરનાર, મિત્રભાવે વર્તનાર, કરુણાવાળો, મમતારહિત, અહંકારરહિત, સુખ-દુઃખ-માં સમદષ્ટિવાળો, ક્ષમાશીલ, સદા સંતોષી, સમાહિત ચિત્તવાળો મનને વશ રાખનારો, દૃઢ નિશ્ચયવાળો અને મારામાં અર્પણ કરેલાં મન-બુદ્ધિવાળો હોય છે તે મને પ્રિય છે. ૬, ૭.

જેનાથી લોક ઉદ્દેગ પામતા નથી અને જે લોકથી ઉદ્દેગ પામતો નથી તથા જે હર્ષ, ક્રોધ, ભય અને ઉદ્દેગથી મુક્ત છે, તે મને પ્રિય છે. ૮.

જે મારો ભક્ત રૂપદાવિનાનો, પવિત્ર, દક્ષ-અતુર, પક્ષ-પાત રહિત, વ્યથાથી મુક્ત અને સર્વ આરંભોને તજનારો છે, તે મને પ્રિય છે. ૯.

જે હૃદય પામતો નથી, દ્રેષ કરતો નથી, શોક કરતો નથી, ઇર્ષ્યા કરતો નથી અને શુભાશુભનો ત્યાગ કરનારો તથા ભક્તિ-માન હોય છે, તે મને પ્રિય છે. ૧૦.

વળી જે શત્રુ કે મિત્ર ઉપર, માન કે અપમાનમાં તથા દાઢ, તાપ, સુખ કે દુઃખમાં સમાન ભાવવાળો અને સંગરહિત હોય છે; તથા નિંદા અને સ્તુતિને સમાન માને છે, મૌન પારણ કરે છે, જે કંઈ પણ પ્રકારે સંતુષ્ટ રહે છે, સ્થાન વિનાનો હોય છે અને સ્થિર બુદ્ધિવાળો તથા ભક્તિમાન હોય છે તે મનુષ્ય મને પ્રિય છે. ૧૧, ૧૨.

મારા પરાયણ અને યદ્દાગુ એવા જે ભક્તો ઉપર કહેલા આ પર્મરૂપ અમૃતનું સેવન કરે છે તેઓ મને અત્યંત પ્રિય છે. ૧૩.

૧૧૨. છવ્વ-મુક્ત અર્થાત્ જેને દેહનું જ્ઞાન નથી એવા પુરુષ વિના મુમુક્ષુએ એકલા કે એકાંતમાં રહેવું નહિ.

૧૧૩. દેહમાં જેવો મનુષ્ય સમાઈ જાય તેવો જે

દોષવાળો બને છે. એટલે અન્યમાં પણ રાગદ્વેષ ન થાય તેજ જ્ઞાન.

૧૨૨. સ્વપ્ન ન આવે ત્યારેજ નિરોધ દશા કહેવાય.

૧૨૩. મૂખો સાથે વિશેષ લાલહાનિ ન હોય તો હાજી હાજી કરવું તેમાં પરમ શાંતિ છે.

૧૨૪-अनन्याभिन्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ।

तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥

અર્થાત્-એકત્વભાવને પામેલા અને મારું ચિંતન કરતા જે મનુષ્યો મને સંપૂર્ણ રીતે ઉપાસે છે, તે નિત્ય મારામાં ભેડાયેલા મનુષ્યોના યોગ (અપ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ) તથા ક્ષેમ (પ્રાપ્તની રક્ષાને) હું ચલાવું છું.

આથી નરસિંહ મહેતા, મીરાંબાઈ આદિએ વેપાર સામું ભેયુંજ નહિ; કેમકે શરીર માથે પ્રારબ્ધ તો પહેલુંજ બંધાયું છે માટે પુરુષાર્થની જરૂર નથી. કર્તવ્ય તો ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટેજ છે; જેથી તેજ કર્તવ્ય કરવું કે જેથી ઈશ્વરપ્રાપ્તિ થાય.

૧૨૫. વિદ્યા-મૂવના આ દેહમાં મમત્વ થાય તો બહાર પણ જોવા પડાયો ધણા છે. એ મહિન પદાર્થોમાં મમત્વ કરનારના જોવો, દેહ વિષે મમત્વ કરનાર અધન કહેવાય, માટે આ દેહ અધમ છે એમ જાણી દેહમાં મમત્વ રાખવું નહિ.

૧૨૬. આવરણ રક્ષા કરે, પ્રારબ્ધ કરે સેવ;

મનમાં પારજ પાર કે, બળ નિર્બળ નેવ.

એટલે ધનાદિ ખોલાની રક્ષા કરશે એવી બાબત રાખવી નહિ, તેમજ જી-પુત્રાદિ કે સિંધ્યાદિ સેવા કરશે ત્યાં પણ આજ્ઞા રાખવી નહિ. પણ આવરણ જિવારથ ને પ્રારબ્ધમાં દશે તેજ સેવા કરશે એમ માની નિશ્ચિત થઈ બચવાનું ભજન કરવું.

હું શ્લોકના એક અડધિયામાં કહીશ-બ્રહ્મ એ સત્ય છે, જગત એ મિથ્યા છે: છત્રજ કેવલ બ્રહ્મ છે. ૧.

વાયુ, જલ, અને પાંદડાં ખાઈ રહેનારા વિશ્વામિત્ર તથા ધરાશર આદિ ઋષિઓય સ્ત્રીઓનાં સુલલિત મુખકમલને બેઠને બોલવશ થયા છે. કામે કરીને બ્રહ્મા હાયાં છે, કામે કરીને શિવજી હાયાં છે, કામે કરીને વિષ્ણુ હાયાં છે અને કામે કરીને ઇન્દ્ર હાયાં છે. ૨

હાથી, રથ, ઘોડા, ગાય, ભૂમિ, સુવર્ણ, ઋષિપાત્ર અને વેદગ્રંથ, એ સેંકડોથી દાનમાં અપાય તેમજ બંને કુળને વિશેષ-કારી એવી કરોડો કન્યાઓનું દાન કરવામાં આવે, તોય શિવરૂપ જે અત્તદાન કરવામાં આવે છે, તેની સરખામણીમાં તે જાબા નહિ રહી શકે. ૩

૧૨૯. જ્યાં તકરારના પ્રસંગે સમાધાન કરવું હોય; ત્યાં આપણા સંગ્રામીએ અને આપણે શુદ્ધ અંતઃકરણથી શુનેગાર થવું. આપણો દોષ ન હોય ને સંગ્રામીનો દોષ હોય, તો તેની શિક્ષા પોતે બોગવવા સામા પાસે માગણી કરીને માફી માગવી. જેથી સામે ભાણસ ક્રોધ છોડીને શાંત થશે અને આપણને પણ તરત શાન્તિ વળશે. આમ બંને પક્ષને શાંતિ આપવી એ મદાન થત કરતાં બેઠ છે.

૧૩૦. આમુખ નિરંતર અંજલિ, દપકત ધાસોધાસ;

કોશેદિ બલિ બત લે. અપસર દંધરદાસ.

જ્ઞાન બંદે ગુણવાન હી સંગત, ધ્યાન બંદે તપસિ સ ન દીત્રિ;
માદ બંદે પદિપાર હી સંગત, લોબ બંદે ધન મે ચિત દીત્રિ;
ક્રોધ બંદે નર મુદ હી સંગત, કામ બંદે ત્રિપ કે સંગ દીત્રિ.
મુદિ પિયેક પિધાર બંદે, તપિ રીન નુસબજન સંગત દીત્રિ.

ચિંત માઈ ધારી રહા. ધારી દિ અબ બન:

કહે નાથ મુખ આસરેય, નાસબંજ ન થાય

ધ્યાન શ્રેષ્ઠ છે, ધ્યાન કરતાં સર્વ કર્મનાં ફળનો ત્યાગ શ્રેષ્ઠ છે; (એ) કર્મફળના ત્યાગથી શીઘ્ર શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

માટે જે પ્રકારે શાંતિ મળે તેમ વર્તવું. કોઈ કંઈ વસ્તુ લઈ જાય તો સંતોષ માનવો. કોઈનો અપરાધ થાય તો માફી માગવી. કોઈ વસ્તુ ગ્રહણ કરવાથી કલેશ રહેતો હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો. સંસર્ગથી રાગદ્વેષ થાય તો અસર્ગથી દૂર રહેવું. વિદિત વસ્તુની અપ્રાપ્તિથી વિશ્લેષ રહે તો નીતિ તથા ઉદયમયી તે પ્રાપ્ત કરવી. પણ કોઈ પણ પ્રકારના ફળની ઇચ્છા વિના પ્રભુ મરજીથી મળેલા સર્વ સંજોગોમાં સર્વ સુખરૂપ માની શાંતિ રાખવી. બધે ભગવદ્ભાવના કે બ્રહ્મભાવના (પોતારૂપ ભાવના) કરી કર્મફળને મિથ્યા માનવાથી તે સ્વમવત્ થાય છે. પછી શોક કે રાગદ્વેષ ક્યાં રહે? અર્થાત્ શાંતિ રહે છે.

૧૩૫. દરેક વસ્તુ ઉચિરરૂપે, બ્રહ્મરૂપે, સત્યરૂપે સત્યજ છે; પણ પુરુષને તેનો સંગજ દુઃખદ છે. પુરુષ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે, માયા એ પણ શુદ્ધ શક્તિ છે, પણ જગત માયાના સંગેજ દુઃખવે છે.

૧૩૬. વર્તુળનું મધ્યજિંદુ, વર્તુળના પરિધ ઉપરની કોઈ પણ જગ્યાએ જોના રહીએ ત્યાંથી નરખુંજ દૂર હોય છે. કોઈ પશ્ચિમમાં, કોઈ ઉત્તરમાં કે કોઈ દક્ષિણમાં જોના હોય; તેમાંના દરેકને મધ્યજિંદુ તો નરખા અંતરે રહે છે. તેવીજ રીતે ઉચિર અગર બ્રહ્માનું સ્વરૂપ સત્ય જ્ઞાનમનન્ત બ્રહ્મ છે. એટલે વર્તુળાકારે અનંત છે. અનંત કહેતાં ઉંટા ન આવે તેવું. તે વર્તુળના મધ્યજિંદુ તરીકે બ્રહ્મધામને પહોંચવા માટે કોઈ કર્મ-માર્ગી (પૂર્વદિશા)માં હોય, કે કોઈ જ્ઞાનમાર્ગી (ઉત્તરદિશા)માં હોય, તોપણ તે બન્ને મધ્યજિંદુએ જવાના. પણ એ પાતાની સ્વયમ જાતી, એટલે જેનો કર્મનો અધિષ્ઠાર છે તે કર્મજન

પદાર્થથી સંતોષ માને તે સુખી છે અને જે ઘણા પદાર્થ હોવા છતાં ઇચ્છા રાખે તે દુઃખી છે.

૧૪૫. કામાદિક દોષ સાધુપુરુષે સંગરહિત થઈને છૂટવા, પણ સંગ રાખી છૂટવા કઠણ છે. શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત પણ એમજ છે કે, સંગથી ચતિનો એટલો ચતિધર્મનો નાશ અને હોબથી લાજનો નાશ થાય છે; માટે અસંગ રહેવું. સિદ્ધપુરુષે કામાદિ છૂટ્યા હોય તોપણ મનનો વિશ્વાસ કરવો નહિ. કેહ છે ત્યાંમુખી મનનો નાશ થતો નથી.

૧૪૬. જે વસ્તુ ભૂત, લવિધ્ય ને વર્તમાન ત્રણે કાળમાં નથી અને છે એમ દેખાય તે માયા. જેમ બાણગરના હાથમાં ઠીકરામાં રૂપિયો ત્રિકાલાબાધિત છતાં દેખાય છે તેમ.

આત્મસ્વરૂપને પોતાના આવરણથી આચ્છાદિત કરી અન્ય સ્વરૂપે દેખાડે તે માયા. જેમ મદારીની માયા ઠીકરાતું આવરણ કરી રૂપિયો દેખાડે તેમ.

જે વસ્તુ યથાર્થ જ્ઞાન થયા પછી સમૂળથી નિવૃત્ત થઈ જાય તે માયા. જેમ મદારીને ને તે માયા જાણનાર જંજીરાને યથાર્થ જ્ઞાન ન હોવાથી રૂપિયો છેજ નહિ.

જેમ જડ લોહું અગ્નિના સંગથી દાહ કરે, તેમ બ્રહ્મની અચિંત્ય શક્તિ તથા બ્રહ્મનો વિવર્તભાવે જગતરૂપ થવાનો સ્વભાવ તે માયા. જેમ જળના તરંગ અથવા પુરુષત્વ સ્વમ પુરુષમાંથી બિનવિકારે થાય છે પણ તે મિથ્યા હોય છે તેમ.

અદ્યુષિમાં અદ્યુષિ, અનાત્મમાં આત્મબુદ્ધિ, દુઃખમાં દુઃખ-બુદ્ધિ તે માયા.

બ્રહ્મની શક્તિ જુદી નહિ પણ સામાન્ય વિશેષરૂપ અર્થાત્ સ્વાંતર તે માયા. જેમ સુવજ્રું પાટરૂપે હોય છે તેમ.

ભરોસો રાખવો, સુખ માટે ઉદ્યમ કરવો નહિ.

૧૫૦. શરીરમાં નડતા જોવા મળમૂત્રનો ત્યાગ કર્યો ખાદ્ય ફરી તેનું શુ થયે તેની કોઈ ફિકર કરતું નથી ને તે મળત્યાગ માટે ઉત્સુક રહે છે તેમ આત્માને સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ ને કારણ ત્રણેનું અભિમાન જન્મ-મરણ આપનાર છે, માટે તેનો ત્યાગ કરવા ઉત્સુક રહેવું. અપમાનને અમૃત સમજી સેવનાર અને માનને ઝેર-સમાન સમજી તેનાથી સદા સાવચેત રહેનાર ઉત્તમ પુરુષ છે. માનથી દેહાભિમાન વધે છે.

અસંમાને તપોવૃદ્ધિ સંમાનાચ તપસ્યયઃ ।

પૂજ્યાપુણ્યહાનિઃ સ્યાન્નિન્દયા સદ્ગતિ મવેત્ ॥

અર્થોત્તર:-માન ન મળ્યે તપની વૃદ્ધિ થાય, માન મળ્યે તપનો હાથ થાય, સત્કારથી પુણ્યની હાનિ થાય અને નિન્દાથી અસદ્ગતિ થાય.

શિશુવનવિમર્ષોદયેઽપ્યકુઠસ્મૃતિરજિતાત્મસુરાદિભિર્વિમૃગ્યાત્ ।
ન ચલતિ મગવત્પદારવિદાહૃત્ત્રિમિષા ધર્મપ્રિયઃ સ ચૈષ્ણવાડયઃ ॥

અર્થોત્તર:-ત્રણે જીવનના વેલવના કારણે પણ જેની સ્મૃતિ કુદિત થતી નથી, અજિત મનવાળા દેવાદિઓ જેને શોધે છે, તે જગવાન અરણ્યરવિન્દમાંથી જોક તલમાત્ર પણ ચળતો નથી, તે ધર્મપ્રિય વૈષ્ણવોમાં અંગ્રણી છે.

કુઃખ, જૂખ, અપમાન ને પ્રતિયોગીમાં પ્રીતિ રાખવાથી અનુદાનતા પ્રિય હોવાથી સધળે પ્રિયતા થાય છે ને સમાનત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. જેમાં ધીમદ્ જગવદ્ગીતાનું પ્રમાણ છે કે:-

યં દિ ન વ્યયયંત્યેતે પુરુષં પુરુષર્પમ ।

સમદુઃખ મુક્તં પીરં મોઽમૃતત્વાય વલ્પતે ॥

અર્થોત્તર:-હે પુરુષદેહ ! મુખદુઃખને સમાન માનનારા ને

તુર્યાથી આવેરી ઉન્મુની પાંચમી,
તેને કંહીએ નિર્વિકલ્પ સમાધિ નામ જો;
તે સ્થળ જોતાં આવાગમન ત્યાં વિરમે,
ત્યાંવાંધે ભારે મહિમાનિજસુખધામ જો—બ્રહ્મદર્શી ૦ ૪

જાતમાં હું ધરીશ ચોવીસ સંઘાતને,
ઇન્દ્રિયદ્વારે કરું નાના વહેવાર જો;
સ્વમામાં નવ તત્ત્વ કલેવર આયડે,
તેના તે સુખદુઃખનો જાણનહાર જો—બ્રહ્મદર્શી ૦ ૫

બિન જાને એ વાત સુપુષ્પિ પાધરી,
ઠાઠ નહિ ત્યાં હુંજ પ્રકાશિત એક જો;
જાણનહારી તુરિયા ત્યાંથી વેગળી,
જ્ઞાતા જ્ઞાન જોય તણી ત્યાં ટક જો—બ્રહ્મદર્શી ૦ ૬

બોધું તોપણ મુન્ય ટળે નહિ માહરું,
દેખીને નવ દેખું એવી રીત જો;
સાંભળું તોપણ સાંભળું નહિ કંઈવાતને,
એ છે ભારે અનુભવ વેદવિદિત જો—બ્રહ્મદર્શી ૦ ૭

અગ્નિ સંગે શીતળ લોહું તાવિયું,
લોહ બળે પણ અગ્નિ તે કહેવાય જો;
ભારી ધનનતા એ લોહને આશરે,
તન-મન ઇન્દ્રિય એ તણ મત કહેવાય જો—બ્રહ્મદર્શી ૦ ૮

હું અસંગ છું મંગ નહિ ભારે અંગને,
તક પડે એમ માખણ અજગું થાય જો;

શ્રીભૂધર ભક્તનું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર

[આ ભૂધર ભક્તનું ચરિત્ર તેમના પુત્ર શ્રી. ઉત્તમભાઈએ પોતાની યાદાસ્ત મુજબ લખાવ્યું છે. આ સિવાય બીજી વિગત જે કોઈ શૂદ્રરથની જાણમાં હોય તે લખી મોકલવા કૃપા કરે. જેથી તેનો નવી આવૃત્તિ વખતે વધામતિ ઉપયોગ થશે.]

શ્રીભક્તનો જન્મ । સગવાનને પણ ભક્તને આધીન કહેલા છે; એથી ભક્ત, સગવાનથી મોટા ગણાય છે, માટે ભક્તનો જન્મ । ભક્તનો જન્મ ।

ભૂધર ભક્તનો જન્મ સંવત ૧૯૦૧ માં ધોળકા તાલુકાના થંડીમર ગામમાં થયો હતો. એમના પિતાનું નામ કિશોરભાઈ અને માતાનું નામ કંદુબહેન હતું. તેઓ ગામમાં પોતાનો હુકારી ધંધો સારી રીતે ચલાવતા હતા.

કિશોરભાઈને એક બાઈ હતા જેમનું નામ મનોરદાસ હતું. બન્ને બાઈઓ પોતાનો ધંધો-શાજમાર સારી રીતે ચલાવતા હતા. એવામાં એક દિવસ કંઈ કારણસર કિશોરભાઈને પોતાના બાઈ સાથે અણબનાવ થયો અને મનોરદાસે તેમને કહી દીધું કે, "આજથી તમારે અમારા ધરાકનું કામ કરવું નહિ અને કરો તો તમને શામદુહાઈ છે." આ સાંભળતાંજ કિશોરભાઈએ પોતાનું કામકાજ બંધ કરી દીધું.

આ રીતે કામ બંધ તો કર્યું; પરંતુ પછી શું કરવું એ

પાછા લઈ ગયા. કંકુળહેને એજ ઝાડ નીચે પોતાનાં બાળકો સહિત રાત્રિ વિતાવી.

બીજે દિવસે સવારે કિશોરભાઈ પાછા આવ્યા, એટલે સર્વેએ મળીને આગળ ચાલવા માંડ્યું. માર્ગમાં ચાલતાં નજીકના એક ગામના મુખીને મેળાપ થયો. તે ઘોડા પર સવાર થઈને બીજે ગામ જતા હતા. તેમણે કિશોરભાઈને સહકુટુંબ હુઃખી હૃદયે જતા જોઈ પૂછ્યું, “તમે બધાં ક્યાં જાઓ છો?” કિશોરભાઈએ જવાબ આપ્યો કે, “ત્યાં પ્રભુ લઈ જાય ત્યાં. અમારો વિચાર અમદાવાદ તરફ જવાનો છે.” આ સાંભળી મુખીએ કહ્યું, “ભલે, જાઓ મુખી યાઓ.” તેમણે પોતાની પાસેથી (ગોળ, રોટલા, કોકડીઓ વગેરે) ખાવાનું આપ્યું. એ શુભ પુત્ર લઈ ત્યાંથી નીકળ્યા અને સરોડા ગામે આવી વિશ્રામ પાડ્યો. ત્યાં નદીકિનારે ક્ષાન કરી ભોજન કર્યું અને ત્યાંથી પછીં સર્વેએ અમદાવાદ તરફ ચાલવા માંડ્યું.

આ પ્રમાણે સંવત ૧૬૦૫ માં એ કુટુંબ અમદાવાદમાં આવ્યું. તે સમયે ભૂધર ભગતની ઉંમર માત્ર પાંચેક વર્ષની હતી. એ સમયે અમદાવાદ-કાલુપુરમાં બુવાલડીના નાગરદાસ નામના એક ગૃહસ્થ રહેતા હતા. એ ભૂધર ભક્તના મોસાળ તરફના સંબંધી હોવાથી કિશોરભાઈ કુટુંબસહિત તેમને ત્યાં ભિતર્યા. બેધાર દિવસ ત્યાં રહ્યા બાદ સર્વે આંખલિયાસણવાળા બહેચરદાસ ખુશાલદાસને ઘેર ગયા અને કિશોરભાઈએ તેમને પોતાના હુઃખની બધી વાત કહી સંભળાવી. બહેચરદાસે એમને આશ્વાસન આપ્યું અને તેમના ઓકરાને દામે લગાડી આપવા જણાવ્યું.

બહેચરદાસ પોતે જીવરસિયર હતા. કિશોરભાઈના મોટા પુત્ર ઇગ્નલાલને તેઓ પોતાની સાથે લઈ ગયા અને દરરોજના બી બાનાના રોજથી તેને દામ પર ચડાવી દીધો.

એક ચોરડી ભાડે રાખી અને ત્યાં સર્વે રહેવા લાગ્યાં. પછી કિશોરભાઈનાં પત્નીએ દરરોજ રેંદિયો કાંતવો શરૂ કર્યો અને તેની કમાણીમાંથી ઘરના ભાડા માટે દરરોજ ત્રણ પૈસા જુદા મૂકી રાખતાં. આ રેંદિયો તેમણે જિંદગીપર્યંત ચલાવ્યો હતો. પાછળથી આર્થિક સ્થિતિ સુધર્યા પછી પણ તેમણે આ રેંદિયો ચલાવ્યે રાખ્યો હતો. દિવસો જતાં બહારનું બીજું પરચૂરણ કામ પણ મળવા માંડ્યું અને ઘરનાં બધાં માણસો ખંતથી મહેનત કરવા લાગ્યાં. આથી એમની થોડી આવકમાંથી પણ બચત થવા લાગી અને એ રીતે અગિયાર વર્ષનો લાંબો સમય વીત્યા પછી (એટલે કે સંવત ૧૯૧૬ લગભગ) તેમને સ્વતંત્ર ધંધો કરવાની ઇચ્છા થઈ અને એ દિશામાં પ્રયત્નો કરવાની શરૂઆત કરી.

પ્રથમ તો તેમણે લોખંડની સાંકળો બનાવવાનું કામ શરૂ કર્યું. પછી ઓદિસોમાં વપરાતા પિત્તળના પટામાં નામ કોતરવાનું કામ કરવા માંડ્યું. ત્રણેક વર્ષ એ કામ ચલાવ્યા પછી શુભ-લાલી ટાઇપો (છાપખાનામાં વપરાતા અક્ષરો) બનાવવાનું અને પછી જસતની બતકો (પીવાનું પાણી ભરવાની) બનાવવાનું કામ કરવા માંડ્યું. પાછળથી દિલ્લી ચકલામાં ચાંદીની એક દુકાન પણ ઉપાડેલી; પરંતુ તે ઠીક નહિ પડવાથી દુકાન બંધ કરવી પડી હતી.

ધંધા-દોજમારમાં આ રીતે આગળ વધવાથી તેમની આર્થિક સ્થિતિ પણ કંઈક સુધરવા લાગી. તેઓ ધીકાંટા રોક પર રહેવા બાંધ્યા અને ત્યાં નેતરની છત્રીઓનાં ખેતખાં બનાવવાનું કામ શરૂ કર્યું. પછી કસબ બનાવવાના સંચાઓ તૈયાર

નામો કે, "તને રાત્રે પણ મજૂરી કરી છે, તેથી આ એવડી મજૂરી આપું છું." આ નામળા મજૂર શરમાવે અને માફી માગી. આ વાત મુંદાએ કરી હતી.

માટે તેમના ખસા ઉપર મસાનું ચિહ્ન હતું, તે તપાસી જોયું અને ખાત્રી થતાં અગ્નિસંસ્કાર શી રીતે કરવો, એ પ્રશ્ન કંકુમાના મનમાં ઉત્પન્ન થયો. એમણે પળવારમાં વિચાર કરી લીધો અને ગામમાં જઈ પોતાના જ્ઞાતિબંધુઓને જોલાવવાનું નક્કી કર્યું. પોતાની સાથે આવેલી બાઈ અમીનાને ત્યાં બેસાડી કંકુમા ગામમાં ગયાં અને જ્ઞાતિના બે-ચાર માણસોને ભેગા કરી તેમને તેડી લાવ્યાં. સર્વેએ મળી એ ઠોઠીના આડનીચેજ કિશોર-ભાઈને અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. આમ પોતાના પતિનો અગ્નિ-સંસ્કાર કરાવી કંકુમા અમદાવાદ પાછાં ફર્યાં.

કિશોરભાઈનો આમ એકાએક દેહાન્ત થઈ જવાથી ઘરની ચિંતાનો તમામ ભાર તેમના બે પુત્રો છગનભાઈ તથા બૃધરભાઈ ઉપર પડ્યો. આ સમયે બૃધરભાઈની ઉંમર લગભગ બાવીસેક વર્ષની હશે. તેમણે કુનેહથી પોતાનું કામકાજ ચલાવવા માંડ્યું અને સુખ-શાંતિપૂર્વક દિવસો ગુજારવા માંડ્યા.

કેટલોક સમય આવી રીતે વીતી ગયા પછી બૃધરભાઈ, તેમના બાઈ છગનલાલ તથા માતા કંકુમા સાથે અંબા-જીની યાત્રાએ ગયા. ત્યાંથી પાછા આવતાં, અમદાવાદ પાસે આવેલા વાટજ નામના ગામમાં-કાશ્મીરી મહાદેવના મંદિરમાં મુકામ કર્યો. ત્યાં રાત્રે બજન ગવાતાં હતાં અને મંદિરના મહંત નાશાયજીરજી પણ તેમાં હાજરી આપતા હતા. બૃધર-ભક્તના ગળામાં (માતાજીની પ્રસાદીરૂપે બાંધેલી) નાટાછડી બેઠાને નાશાયજીરજી મહારાજે તેમને કહ્યું કે, “બકોના ગળા-મા તો રુદ્રાક્ષ અથવા તુલસીની માળા બેઠાં; તેને બદલે તમે આ નાટાછડી કેમ બાંધી છે? નાટાં તો બાંધ્યાં બાંધે, બં તો શીએનો ચણગાર છે!” આ સંભળી બૃધરભક્ત શર-માયા અને ખીજેજ દિવસે તેમણે રુદ્રાક્ષની માળા ધારણ કરી.

ત્યાં યોગવાસિષ્ઠની કથા વંચાતી હતી, તે જોઈ આત્માનંદ સ્વામી ખુશી થયા અને ત્યાં રહેવાની પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી; પછી ભૂધરભક્તની અનુમતિથી તેઓ ત્યાંજ રહ્યા.

સ્વામી આત્માનંદજીએ ત્યાં રહીને ભૂધરભક્તને વિચારસાગર અને પંચીકરણની પ્રક્રિયાઓ શીખવી. ભક્તને આ રીતે સત્સંગનો પ્રભાવ દિવસે દિવસે વધતો જતો હતો. આતુમીસ ત્યાં રહ્યા પી સ્વામી આત્માનંદજી સિદ્ધપુર તરફ પ્રયાણ કરી ગયા. તે પી ગામ વાલમથી આવેલા રામમહારાજ સાથે ભૂધર ભક્ત-
મેળાપ થયો. આ રામમહારાજે ભૂધર ભક્તને ગીરધર વેના કુંડળિયા બહુજ સારી રીતે કહી સંભળાવ્યા, જે ભક્ત-
ધણા ગમી ગયા. ભક્તે રામમહારાજને પોતાને ત્યાં રહેવાનો ઘણો આગ્રહ કર્યો; પરંતુ ગૃહસ્થના ઘરમાં રહેવાની મહારાજે અનિચ્છા જણાવી. આથી અચરતલાલ વૈરાગીના પ્રત્યક્ષમાં તેમને રહેવાની સગવડ કરી આપવામાં આવી. રામ મહારાજ દરરોજ સાંજે ભૂધરભક્તને ઘેર આવીને સત્સંગનો લાભ આપતા અને સવારમાં શ્રીસરયુદાસજી મહારાજની કથામાં જતા.

સંવત ૧૬૩૮માં એક દિવસ ભૂધરભક્ત વાડજ-કાશ્મીરી મહાદેવના મંદિરે પોતાના ગુરુનાં દર્શન કરવા ગયા હતા અને રાત્રે ત્યાં રોકાયા હતા. અહીં ઘર આગળ તેમનો ત્રણેક વરસનો પુત્ર (ઉત્તમભાઈ) એકાએક માંદો થયો અને તેને તાણ આવવા લાગી. પળે પળે મંદવાડ વધતો જતો માલુમ પડ્યો. એથી ઘરનાં માણસોએ ભૂધર ભક્તને બોલાવવા માટે વાડજ એક માણસ દોડાવ્યો. તેને જઈને ભક્તને સઘળી દર્શીકત હતી. ત્યારે ભક્તે જવાબ આપ્યો કે, “એમાં મારું કશું નથી” એ તો ગુરુ મહારાજ સારું કરી દેશે. તેમ છતાં

યા. રસ્તામાં જતી વખતે એક ગાડાનું પેડું તૂટી જવાથી, ભામનાથ નાગર નામના એ સંઘમાંના એક સભ્યનને ઇલા થઈ, ખેટલે તેમને પંદરેક દિવસ અજમેરમાં રોકાવું પડ્યું. ત્યાંથી સર્વે જયપુર તરફ ઊપડ્યા અને ત્યાંથી આગ્રા ગયા. આગ્રામાં ભૂધર-સક્તતા તારકસખના આહ્વાને હતા. તેઓ આખાય સંઘને ઘણાજ આશ્વસૂચક પોતાને ત્યાં તેડી ગયા અને ઘણીજ સારી મહે-માનગીરી કરી પાંચ દિવસ ત્યાં રાખ્યા. આગ્રાથી એ આખાય સંઘ ઠાશી તરફ ગયો. ત્યાં ગોર રણછોડજી રૂપનાથજીને ત્યાં વીસેક દિવસ સર્વે રહ્યા. રામનવમીના દિવસે સર્વે ગંગાજીમાં સ્નાન કરી મણિકર્ણિકાના ઘાટ ઉપર ખેઠા હતાં. ગામ ચંદ્રીસરના એક બ્રાહ્મણ-ઠાશી જાઈ સૂરજ પણ સાથે હતા. વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે સૂરજ ઠાશી જરા આડે પડખે થયાં. એ જોઈને જેસિંગ ઠાકોરે વિનોદમાં કહ્યું: “સૂરજ આથમ્યે કે શું?” સૂરજ ઠાશી એ સાંભળી બોલ્યા કે, “મારું એવું સદ્ભાવ્ય ક્યાંથી હોય કે ‘સૂરજ’ અહીં આથમે?” એ પછી બધાં મુકામે બાબ્યાં ને થોડા સમયમાંજ સૂરજ ઠાશીએ કહ્યું કે, “મારા પેટમાં બહુ દરદ થાય છે. માટે તમે સર્વે અહીં આવો ને હું લખાવું તે લખી લો.” એમ કહી ઠાશીએ પોતાની તમામ મિલકતની વિગત લખાવી. પછી તરત ઠાશીની વાચા બંધ થઈ ગઈ અને સૂરજ ખરેખર આથમી ગયો. ઠાશી દેવલોક પાર્યાં. ||

મરતી વખતે ઠાશીએ કહ્યું હતું કે, “મારી મિલકતમાંથી ધારાશી કરને અને જાદી વધે તેમાંથી સંતસાધુઓને જમાવજો તથા વ્યવહારને દાણા નાખજો.” મણિકર્ણિકાના ઘાટ પર તેમના શબનો અગ્નિસંસ્કાર થયો અને ઉત્તરક્રિયા પણ ત્યાંજ કરી.

ખીજે દિવસે બધાં માણસો ગયાજી જવા સાંજની ગાડીમાં ખેડાં. કંડુમાં જઈ શકે તેવાં નહિ હોવાથી, તે તથા ઉત્તમભાઈ

‘તમે સઘળા શાંતિથી જમી લો, હું અને મારાં કુટુંબીઓ પાછ-
જમી બેસીશું.’ આવો જવાબ સાંભળી સઘળા માણસો જમવા
બેસી ગયા. સાથીઓ અને સાધુઓના જંગી રહ્યા બાદ જે કાંઈ
વધુ હતું, તેમાંથી ભક્તો અને તેમનાં કુટુંબીઓએ પ્રસાદ લીધો.

ત્યાંથી સર્વે વેરાવળ જવા નીકળ્યા અને સ્ટીમરમાં બેઠા.
સ્ટીમર થોડેક દૂર ગઈ હશે, ત્યાં તો તેમાં કંઈક તુકસાન
માલમ પડ્યું. સ્ટીમર અધવચ્ચેજ રોકાઈ ગઈ. બે-ત્રણ કલાક
સ્ટીમરમાં કામ કરવા છતાં તે ચાલુ થઈ નહિ. એટલે ભગતે
સ્ટીમરના કપ્તાનને વિનવિ કરી કહ્યું કે, “અમેને જો કામ
કરવાની રજા આપો તો અમારી પાસે પણ એ કામ જાણનારા
માણસો છે.” પરંતુ કપ્તાને જણાવ્યું કે: “તુમ કાલા માણસ
એ કામમે’ કયા સમજે’?” પછી ઘણી મહેનત કરવા છતાં
ત્યારે કાંઈ વળ્યું નહિ, ત્યારે આખરે કંટાળીને કપ્તાને
ભક્તને કહ્યું: “જાઓ, તુમેરે કરના હો સો કરો.”

ભક્તની સાથે ગામ ધાધરેટના મિસ્ત્રી લલ્લુ ગોવિંદ હતા.
તેમણે એ કામ હાથમાં લીધું અને કયાં ભૂલ છે તે પકડી.
પછી શાનિધી તેને દુરસ્ત કયું એટલે સ્ટીમર ચાલુ થઈ. સ્ટીમર
ચાલુ થતાં જ ઉતારઓના હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. કમાન પણ
શાહ થયો અને ભક્ત તથા તેમના સાથીઓને ઘણી રાહત આપી.
લલ્લુ મિસ્ત્રીને એક સોનાનું ઘડિયાલ ધનામમાં આપ્યું. થોડાં
દિવસોમાં પળ આપ્યાં. પછી ઊતરતી વખતે પણ કપ્તાને
તેમને મદદ આપી અને તેમને ઊતરવા માટે એક નાવ પણ
આપ્યું, પરંતુ દંવચોળે નાવ પવનને લીધે આગળ ખેંચાઈ
ગયું અને ગોનાની દ્વારકાં દૂળી હોવાનું જે સ્થળ મનાય છે
તે જગવાળા રથાન તરફ નાવ જવા લાગ્યું. આથી નાવમાં બેઠેલા
ભક્તના હોશકોશ ઉડી ગયા. સર્વે પ્રભુસ્મરણ કરવા લાગ્યા.

જરાક વધારે દમદાટી આપતાં તેણે જણાવ્યું કે, “ભાઈસાળ, મેં તો એકલી કંઠીજ લીધી હતી, સાંકળાં લીધાં નથી; કેાઈ બીજો બદમાસ ઉઠાવી ગયો હશે।” આખરે કંઠી લપ્પને તેને જવા દીધો. પાછળથી સાંકળાં પણ મળી આવ્યાં અને રૂપિયાની દેાથળી પણ એક માણસ આવીને આપી ગયો હતો. આમ ગયેલી વસ્તુઓ પાછી મળવાથી સર્વેને આનંદ થયો. પછી શ્રીદારકાનાથજીનાં દર્શન કરી ત્યાંથી બેટ દારકા ગયા અને દર્શન કરીને તરતજ ત્યાંથી પાછા ફર્યા.

ત્યાંથી સર્વે સીંગડી ગામે ગયાં. ત્યાં મોદીખાનાનો બંદોબસ્ત નહિ હોવાથી શ્રીરણુછાડજીનાં દર્શન કરીને ત્યાંથી પોરણદર પહોંચ્યાં. ત્યાંથી યુદામાપુરીમાં દર્શન કરી મોરળી ગયાં. મોરળીમાં મીઠા ભગત રહેતા હતા. તેમને મોરળીના ઠાકોર સાથે સારો સંબંધ હતો. પોતે સત્સંગી હોવાને લીધે ભક્તને આમ્રહ ક્યો, એટલે આખા સંપને પાંચેક દિવસ ત્યાં રોકાઈ જવું પડ્યું. તે પછી ત્યાંથી વાંકાનેર આવ્યા. ત્યાં માધવજી નામના એક ભક્ત રાસમંડળના યજ્ઞ પ્રેમી હતા. તેમણે “પ્રીતમના મહિના” ગાઈ સંભળાવ્યા. માધવજી ભક્ત માત્રિક એસી રૂપિયા પમાર મેળવતા હતા. તેમાંથી માત્ર પંદર રૂપિયા પોતાના ખર્ચ માટે રાખી બાકીની સપળી ફક્ત તેઓ પર્મોદમાં વાપરી નાખતા અને આ ધર્મોદાની સપળી વ્યવસ્થા ભૂષરભક્ત કરતા હતા. વિદાય થતી વખતે તેઓ વળાવવા સારુ દેશન ઉપર આવેલા અને ગાદી ઊપડવાની યાદી વાર દોવાથી ડળામાં બેસીને તેમણે “પ્રીતમના મહિના” ગાવા માંડ્યા. તે ભજન ગાતા ગાતા એવા તદલીન બની ગયા કે ગાદી ઊપડી તેવું પણ તેમને જ્ઞાન હતું નહિ. ઉપરે એક ભક્તના દહેવાથી તે નીચે કાતરવા લાગ્યા; પરંતુ ગાદી ઊપડી ચૂકેલી હોવાથી તેઓ દરવાજાનો દારો પકડીને લટકી રહ્યા। ગાદી આવેલું અને તેઓ

વિદાયગીરી માગી અને પછી સર્વે અમદાવાદ આવ્યા.

એ સમયે દર મહિનાની પૂનમે અમદાવાદથી ભજનમંડળી વાડજ ભજન કરવા માટે જતી હતી અને ત્યાં જમીને રાત્રે ભજન-કીર્તન કરી સવારમાં શહેરમાં આવતી. એ નિયમ મુજબ એક પૂનમની રાત્રે ભજન-કીર્તન થઈ રહ્યા પછી મંદિરના મહંત શ્રીનારાયણગીરજીએ મંડળીનાં સર્વે માણસોને રાત્રે ને રાત્રે ઘેર આપ્યા જવા કહ્યું. કારણ પૂછતાં મહારાજે જણાવ્યું કે, "સવારમાં સાબરમતી-નદીમાં ભારે પૂર આવશે અને તમારાથી જઈ શકાશે નહિ." આ સાંભળી મંડળીનાં તમામ માણસો ઘેર આપ્યાં ગયાં. માત્ર મગનલાલ પટેલ નામના એક ભક્ત મહારાજની પાસે રહ્યા. મહારાજે તેમને પણ ઘેર જવા કહ્યું પરંતુ તેઓ ત્યાંજ રહ્યા. પછી સવાર થતાંજ નદીમાં પૂર થઈવા લાગ્યું. પૂરનો વેગ એટલો તો પ્રબળ હતો કે, બપોર થતાં મુખીમાં તો મહાદેવની જગામાં પણ પાણી બરાબ લાગ્યું. આ જોઈ મહારાજે રસોઈની સંપળી સામગ્રી મંદિરના ધાળા ઉપર મોકલી દીધી. આખો દિવસ વીતી ગયો છતાં પાણીનો પ્રવાહ અટક્યો નહિ કે ઓછો થયો નહિ; પરંતુ જિલટો વધવા લાગ્યો. સાંજ પડતાં મુખીમાં તો મંદિરના ધાળા મુખી પાણી આવી ગયું. આ જોઈને મગનલાલ પટેલ તો ગભરાઈ ગયા. મહારાજે ધાળા ઉપરજ રસોઈ બનાવી તઈ જમી લીધું. બીજા દિવસથી પાણી ઊતરવા માંડ્યું અને ત્રીજે દિવસે પાણી જિલકુલ ઊતરી ગયું. તે પછી મહારાજે માણસોને ખાતાપીને મહાદેવની આસપાસ જામી ગયેલી રેતી કઢાવી શરણુ કરાવ્યું. મગનલાલ પટેલ ત્યાં સાત દિવસ મુખી રહ્યા.

૯૫૬ જણાવ્યા મુજબ ભજન મંડળી દર મહિનાની પૂનમે વાડજ જતી હતી, ત્યારે બધાજાન પણ તેમની સાથે જતા. મહારાજ શ્રીનારાયણગીરજી સાથે પરિચય થઈ પછી એક

તથા ત્યાં રહેતા ખીજ માણસોના મનમાં એવી શંકા થઈ
દે, મહારાજે જરૂર સમાધિ ચડાવી હશે-અર્થાત્ એમના
આત્માએ દેહ તણ દીધો હોવો જોઈએ. છતાં વધુ ખાતરી
કરાવવા માટે નીલકંઠ મહાદેવના મોટા મહારાજને તથા
ખીજ પણ ફેટલાક સાધુઓને બોલાવ્યા. સર્વેનો એકજ
અભિપ્રાય મળ્યો; એટલે એમની સમાધિ કરવાનો વિચાર નક્કી
કરીને તે મુજબની સઘળી ગોઠવણ કરવામાં આવી. ત્રણ વર્ષ
બાદ એ સમાધિ પાછી કરવાનું નક્કી થયું. તે મુજબ જ્યારે
ચતુરદશ દિવસ શરૂ કરવામાં આવ્યું, ત્યારે માટી કાઢતાં જાણે
તેઓ આજેજ વિદેહ થયા હોય એવો તેમનો દેહ જણાયો.
શહેરમાં આ વાત ફેલાઈ ગઈ અને તેમનાં દર્શન કરવા
હજારો માણસો આવ્યાં. પાંચ દિવસ સુધી સમાધિ ખુલ્લી
રાખવામાં આવી હતી.

આમ મહારાજશ્રીના વિદેહ થયા પછી તેમની ગાદી પર
આત્માનંદ સ્વામીને બેસાડવામાં આવ્યા. તેઓ પૂર્વોદ્ધમમાં
નાગર પ્રાદ્યુ હતા અને કાશી જઈ એમણે સંન્યસ્ત ધારણ
કર્યું હતું. તેઓ ઘણાજ પ્રેમી અને ભગવદ્ભક્ત હતા. તેમને
સર્વ પ્રદારે મુયોગ્ય જાણી શ્રીનારાયણગીરજા મહારાજની ગાદી
શુભરૂપ કરવામાં આવી.

રામ રાજે તેને કેાણુ આજે ?

નવરાત્રના દિવસોમાં એક વખત આસો સુદિ આઠમની રાત્રે
અસારવા-નીલકંઠ મહાદેવમાં ધીબજપૂર્ણ માતાનો હવન થતો
હતો. બૃધર ભખ પાંચ-પચીસ માણસો સાથે દર્શનાર્થે પણ
આવેલા હતા. દંડીનું પ્રમાણ કંઈક વધુ લગાવાથી એક તરફ
કેટલો લાકડો ભજગાવીને સર્વે તાપસ્ય લેતા. તેમાંનું એક
લાકડું પોતાં હતું અને બાકી બાકી રાખ્યું હતું. એ રીતે

ગયું હતું. છગનલાઈ ડોશીને ઉપાડીને ઘરમાં લઈ ગયા. ત્યાં લોકડાં તથા છાણોના તાવ કરીને આખી રાત્રિ ડોશીને શેક કર્યો. ચોવીસ કલાક પછી ડોશીમાને કંઈક શુદ્ધિ આવી, એટલે રાજ બનાવી ચમચા વડે તેમના મોંમાં રેડવા માંડી. પછી ધીમે ધીમે ડોશીમાની હાલત સુધરી. છગનલાઈની આવી સેવાથી પ્રસન્ન થઈને ડોશીએ તેમને આશીર્વાદ આપ્યો કે, “જા, તારે ઘેર છોકરો થશે.” ત્યાર બાદ થોડાજ સમયમાં ડોશીનો એ આશીર્વાદ ફળ્યો અને ફરી લગ્ન કરવાની ઉપાધિમાંથી છગન-લાઈ છૂટી ગયા.

ડૉક્ટર નારાયણરાવનો પરિચય

સંવત ૧૯૫૩ માં અમદાવાદમાં પ્લેગ ચાલતો હતો. સ્થળે સ્થળે ક્વોરેન્ટીનની (રોગવાળાં મનુષ્યોને જુદાં રાખવાનું સ્થળ) સ્થાપના થઈ હતી. એ વખતે ગાયકવાડની હવેલીમાં પણ એવું એક સ્થળ રાખવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં નારાયણરાવ નામના એક સૌથી મોટા ડૉક્ટર હતા. દેવચોગે તેમને પણ તાવ લાગુ પડ્યો. એક દિવસ બાજુના ક્વોરેન્ટીનમાં રહેલા બે મારવાડીઓનાં બજનનો સુંદર ધ્વનિ પધારીમાં સુર્ત સુર્ત ડો. નારાયણરાવને ઠાને અથડાયો અને તે સંબોધીને એમને મનમાં અદ્વા દેવતા થઈ એમણે પોતાના મન સાથે એવો નિશ્ચય કર્યો કે, “મને બે સારાં થઈ જશે તો હું પણ પ્રેમપૂર્વક સોરામહેવ-લનું બજન કરાવીશ.”

શ્રીમજીની કૃપાથી તેમનો તાવ ડે.૧રી ગયો અને થોડાક દિવસોમાં સારી સારું થઈ ગયું. આથી સોરામહેવજી પ્રત્યેની તેમની અદ્વામાં વધારો થયો અને પોતે ધારી રાખેલું બજનનું કામ કરાવવાની એમને દેવતા થઈ. પરંતુ બજન દેાની

ત્યારે ભક્તે કહ્યું કે, “એક રામદેવજી તો અયોધ્યામાં
પ્રથમ ગયા; બીજા રણજી (ગામ)માં થઈ ગયા, ત્રીજા મથુરા-
માં થયા; અરે, રામદેવજી તો ઘટઘટમાં વ્યાપી રહેલા છે, પરંતુ
તમે કયા રામનું ભજન કરવાની વાત કરો છો?”

ભક્તની આ વાત સાંભળી ડોક્ટર સાહેબ વિચારમાં પડી
ગયા. ભક્તને શો જવાબ આપવો તે તેમને સમજાયું નહિ;
એટલે છેવટે કહી દીધું કે, “તમે જે રામનાં ભજન ગાતા હો,
તેમાંનું એકાદ સંભળાવો એટલે પછી હું નિર્ણય કરી શકીશ.”

આ સાંભળી મંડળીના બધા માણસો ત્યાંજ જમીન ઉપર
બેસી ગયા. ડોક્ટર સાહેબ પલંગ પર બેઠેલા હતા. ભક્તોએ
ભજનની શરૂઆત કરી:—

“શરણી સદિયરો આયોને આ ગરબે ખેલીએ રે,
જેથી મળિયે આપણે ત્રણે ભુવનના નાથને રે;
કૃપાનું કામ, લોકની લાજ-મર્યાદા મૂકીએ રે.”

ભજન પૂરું થયું એટલે ડોક્ટર સાહેબે કહ્યું કે, “હવે
એનો અર્થ સમજાવો.” ભૂધર ભક્તે એ ભજનનો અર્થ સમ-
જાવવા માંડ્યો; પરંતુ ડોક્ટર સાહેબ સમજી શક્યા નહિ.
કારણ કે એ વિષય એમને પોતાની સમજશક્તિ બહારનો
લાગ્યો હોવો જોઈએ. ત્યાર પછી ભક્તે તેમને જણાવ્યું કે,
“તમારા મહોદલાનાં બીજાં માણસોને ભજન સાંભળવા
બોલાવો.” એટલે સાહેબે પટાવાળાને ઓકલીને મહોદલાનાં
માણસોને બેગાં કર્યાં.

ભજન સાંભળવા આવનાર માણસોમાંના કેટલાકે ડોક્ટર
ભાઈને જણાવ્યું કે, “આ ભક્તમંડળી જમીન પર બેસી છે
તે સોચ નથી, નીચે કઈ પાયરીને એમને બેસાડવા જોઈએ.”
આ સાંભળી ડોક્ટરે ચારે પથરાવી અને આસન આપ્યાં.

દિવસે ડોકટરે તેમને જોયા; એટલે તે માળ પરથી તરતજ નીચે
ઊતર્યા અને મહારાજની પાસે આવી તેમના પગે પડી કહેવા
લાગ્યા: “મહારાજ! મારે ત્યાં પધારવા કૃપા કરો તો સારું.”
ડોકટરે ઘણી ઘણી વિનંતિ કરી તેથી મહારાજ તેમની સાથે તેમના
ઘરમાં ગયા. ડોકટરે તેમને પલંગ પર બેસવા વિનંતિ કરી; પરંતુ
તેમણે જમીન ઉપરજ પોતાનું આસન લીધું. પછી ડોકટરે પોતાની
નિજાસાવૃત્તિથી પૂછ્યું કે, “મહારાજ! પ્રભુ કેવી રીતે મળે?”

મહારાજે એ સંભળી જવાબ આપ્યો કે, “ભાઈ!
ઉાકરાંજો જેમ એકઠે એકથી ભણવા-ગણવાની શરૂઆત કરે
છે, તેમ તમારે પણ ધર્મશાસ્ત્રો વાંચવા-સંભળવાનું પ્રથમ
શરૂ કરવું પડશે. તે પછી તેના એક-એક વાક્ય ઉપર પૂરતો
વિચાર કરવો પડશે. એમ સતત અભ્યાસ કરવાથી તમને પ્રભુ
પ્રાપ્ત કરવાનો રસ્તો જણશે. આ માટે પ્રથમ તો તમે “યોગ-
વાસિષ્ઠ” નું વૈરાગ્ય પ્રકરણ વાંચવાનું શરૂ કરો.” એટલું
હતી રામબાવા ત્યાંથી આજ્ઞા ગયા. ડોકટર સાહેબે તરતજ
તે પુસ્તક મંગાવી વાંચવાની શરૂઆત કરી. તેઓ જેમ જેમ
વાંચતા ગયા તેમ તેમ તેમને વિશેષ આનંદ આવવા લાગ્યો.

આ રીતે ડોકટર નારાયણરાવના જીવનના પરિવર્તનની શરૂ-
આત થઈ. મહારાજ રામબાવા સાથેનો તેમનો સમાગમ જેમ જેમ
વધતો ગયો, તેમ તેમ તેમને જીવનમાં હંધ અલોકિકજ
આનંદ આવતો ગયો. યોગવાસિષ્ઠ પૂરું કર્યો પછી મહારાજશ્રીના
હરેવાસી તેમણે “પંચીકશ્ય” નામના પુસ્તકની ત્રણ નકલ
મંગાવી. તેમાંની એક મહારાજશ્રીને આપી, બીજી ડોકટર પોતાની
પાસે રાખી અને ત્રીજી નકલ પોતાની પત્નીને વાંચવા આપી.
ડોકટર મહારાજશ્રીને પૂછ્યું કે, “આ પુસ્તક કેટલા દિવસમાં
પૂરું કરી શકાશે?” મહારાજે કહ્યું: “જેવી તમારી ઇચ્છા.

મને ત્યાં આવતા હતા; એટલે નારાયણરાવ ડોક્ટરે પણ ત્યાં આવવાનું શરૂ કર્યું અને સત્સંગનો લહાવ લૂંટવા માંડ્યો.

એ રીતે દોઢક માત્ર પસાર થઈ ગયો એટલે ડોક્ટર પાછોના ઉપરી અધિકારી તરફથી એવી મતલબનું લખાણ આવ્યું કે, “તમારું કામ અંતોપજનક થતું નથી.” એટલે ડોક્ટરે એનો જવાબ વાળતાં લખી જણાવ્યું કે, “નોકરી કરવાની મારી ઇચ્છાજ નથી એટલે પેન્શનનો બંદોબસ્ત થવો જોઈએ.” આ જવાબ વાંચી એમના ઉપરી અધિકારીએ એમને લાહોર-રૂબરૂમાં બોલાવ્યા. નારાયણરાવ પોતાનાં પત્નીને સાથે લઈને ત્યાં ગયા અને પેન્શનનો બંદોબસ્ત કર્યો. પરંતુ ત્યારબાદ થોડાજ દિવસ ત્યાં રોકાયા અને એકાએક તેમનો દેહ ત્યાંજ પડી ગયો. તેમનો અમર આત્મા અમરધામને પંથે પ્રયાણ કરી ગયો.

તેમની મરણક્રિયા કરીને તેમનાં પત્ની લાહોરથી અમદાવાદ આવ્યા અને ભૂધર ભક્ષને સર્વ વાત કહી સંબળાવી પતિની ઉત્તરક્રિયા કરવાની પોતાની ઇચ્છા જણાવી. ભૂધર ભક્ષે તેમની ઇચ્છા મુજબ શહેરના પ્રાદ્યક્ષેની ચોરાશી જમાડવાની સર્વ તૈયારી કરવાની ગોઠવણ કરી આપી; પરંતુ એ ઇચ્છા પાશ પડે તે પહેલાં એટલે કે તેમના પતિના અગિયારમાને દિવસેજ એ પ્રિમાળ પત્નીનો આત્મા પણ પતિ પાછળ પરલોક પ્રયાણ કરી ગયો. અને પછી તે એ જાનેની ઉત્તરક્રિયા બીજા મનુષ્યોએ સંભાળપૂર્વક સમાપ્ત કરી.

આમ બે જાને સરળ હૃદયનાં પરમભક્ષાની જીવનયાત્રા સમાપ્ત થઈ.

શ્રીરામ મહારાજ સાથેનો પરિચય

શ્રીરામ મહારાજ મૂળ તો ગામ વાલમના હતા. વાલમથી

પ્રેમદાસ મહારાજે કથાનો સમય બદલીને સવારનો રાખ્યો; પછી રાત્રે કથા વાંચવા માટે ગામ નાયકાના એક ચુનીલાલ નામના પંડિતને બેસાડ્યા. બારેક માસ તો આ પ્રમાણે ચાલ્યું હતું; તે પછી એક દિવસ ચુનીલાલ પંડિતને કાંઈ કારણસર બહાર-ગામ જવાનું થયું. આથી તેમની જગ્યાએ કથા વાંચવાને માટે શ્રીરામ મહારાજને બેસાડવામાં આવ્યા.

ત્રણેક દિવસ પછી ચુનીલાલ પંડિત પાછા આવ્યા અને ભક્તને ત્યાં કથાના સમયે હાજર થયા. એ સમયે શ્રીરામ મહારાજે કથા શરૂ કરી દીધી હતી. એટલે ભૂધર ભક્તે પંડિતને જણાવ્યું કે, “આજનો દિવસ શ્રીરામ મહારાજ ભલે કથા વાંચતા, તમે આવતી કાલથી વાંચવાનું શરૂ કરજો.” આ સાંભળી પંડિતને માહું લાગ્યું અને બીજે દિવસે તેઓ કથામાં આવ્યાજ નહિ. આથી શ્રીરામ મહારાજે હમેશાં કથા કહેવાનું ચાલુ રાખ્યું.

પરંતુ ચુનીલાલ પંડિતનો ક્રોધ આટલેથીજ અટક્યો નહિ. તેમણે અજાણ્યમાં શુભાષણાઈને શ્રીરામ મહારાજ વિરુદ્ધ આહું-અવળું ગમગમવા માંડ્યું અને મહારાજનું આચન ત્યાંથી ખસેલવાની સુક્ષ્મો દલીલ, આખરે તે કાવ્યા અને એક દિવસ રાતના નવ વાગે રામમહારાજને પોતાનો મુકામ ત્યાંથી ઉપાડવો પડ્યો. મત્રિના સમયે એકાએક કથા જવું તેની તેમને ચિંતા થવા લાગી. તેમણે ભૂધર ભક્તને બોલાવી કહ્યું કે, “હાલ ને હાલ કેઈ બીજી પર્મસાગ્રામાં સગવડ કરાવી આપો.” ભક્તે તરતજ શાહપુર-મત્તનારાયણના મંદિરમાં તેમનું આચન મોકલાવ્યું અને ત્યાંજ રહેવાનું નક્કી કરી આપ્યું.

બીજા દિવસે મહારાજ ભક્તને ત્યાં આવ્યા અને તેમને કહ્યું કે, “ચુનીલાલ પંડિતનો જે શો અપરાધ હતો છે, કે

મૂલ કબૂલ કરી; છતાં શ્રીરામ મહારાજે અત્યક્ષેત્રમાં પાછા દરવાની નાજ પાડી. મહારાજે ત્યારે કોઈ પણ પ્રકારે માન્યું નહિ ત્યારે શુભાભ્યાષ ભૂધર ભક્ત પાસે આવ્યાં અને તેમને વિનંતિ કરી કે, “તમે મહારાજને સમજાવો.” ત્યારે તેમણે જવાબ આપ્યો કે, “એમને માટે આજ સુધી નહિ અને હવે તમને એકાએક કચાંથી એટલું બધું લાગી આવ્યું કે, આજ એમને પાછા લઈ જવા માટે તૈયાર થયાં છો?”

શુભાભ્યાષે જવાબ આપ્યો કે, “એમની સેવાની ખરી કિંમત આજેજ અમને સમજાઈ છે. એમનું શરીર એ વરસ જેટલું વૃદ્ધ છતાં સવારના ચાર વાગે જીઠીને એ અત્યક્ષેત્રની જગ્યા સાફ કરતા હતા, આનુષાંગિકાં લૂલાં-લંગડાં તથા સંત-સાધુઓનાં કપડાં નદીએ ધોઈ લાવીને તથા તેમનાં મળમૂત્ર પાઇને સેવા કરતા હતા. તે કોઈનું પણ કામ કરી છૂટતા. મને આજ સુધી એ વાતની ખબર હતી નહિ. આવા મહાત્મા સાધુનું આમન અત્યક્ષેત્રમાંથી ઉપડાવવાથી સર્વે નિરાશ બની ગયાં છે.”

આ શ્રાવણી ભૂધર ભક્તે શ્રીરામ મહારાજને અત્યક્ષેત્રમાં પાછા પધારવા વીનવી એયું; પરંતુ મહારાજની મરછ નહિ દોવાથી તેમને પણ નિષ્ફળતાજ મળી.

આઠપુર-સત્યનારાયણના મંદિરમાં રહ્યા પછી પણ શ્રીરામ સ્વામીનું એવાનું કામ તો રાત્રિવિષય આવુજ હતું. દરરોજ નવારના તે ધીનશ્યુદાન મહારાજની કથામાં જતા અને પછી નખર બજાને ત્યાં કથા વાંચવા આવતા. એ રીતે આઠ વર્ષ બાનદપૂર્વક વીતી ગયાં. એ પછી એમના ત્રાધી અને ભક્તને ત્યાં રામાયણની કથા વાંચવા આવનાર ધી. પ્રેમદાસ મહારાજ ન. ૧૬૪૧વારે કવો. શ્રીરામ મહારાજે એમની ઉત્તરક્રિયામાં

અને ત્યાંથી ભૈરવાનંદ સ્વામીને જોવાની લાવી પોતાને ઘેર રાખ્યા અને તેમની પાસે મહિમ્ન લણવા માંડ્યું.

એ રીતે આજો દિવસ વાચન-અધ્યયનમાં ગાળી, રાત્રે પાનાચંદ ભક્ત તથા ભૈરવાનંદ સ્વામી બન્ને ભૂધર ભક્તને ત્યાં કથા સાંભળવા આવતા. એક દિવસ ભૂધર ભક્તે પોતાને ત્યાં બિશ્વા લેવા માટેનું શ્રીભૈરવાનંદ સ્વામીને આમંત્રણ આપ્યું. સ્વામીએ જણાવ્યું કે, “જ્યારે મારી ઇચ્છા થયે ત્યારે એક દિવસ હું જરૂર ત્યાં આવીશ.” તે પછી એક દિવસે સાંજનાં સાત વાગે સ્વામી ભક્તને ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને કહ્યું કે, જે કંઈ તૈયાર હોય તે મને ખીરચી દો. એ સમયે ખીરચી તૈયાર હતી તે ખીરચી અને સાથે દૂધ આપ્યું. જમી પરવારીને સ્વામીજી કથા સાંભળવા બેઠા. નિત્યના એ કાર્યક્રમથી પરવારી સ્વામીજીએ રાત્રે શયન પણ ત્યાંજ કર્યું.

રાત્રે વાતો દરતાં સ્વામીજીએ ભક્તને કહ્યું કે, “લગત ! એક વાત સાંભળો. મારું આ શરીર પડી જાય તો તેને જળ-સમાધિ દુપેશ્વરમાં દરજે અથવા તો મારા શબને જિંડા પાણીમાં પધરાવજો અથવા નદીની લેખડમાં ગુફા લેવું બનાવી તેમાં રથાપજો.” બંને કહ્યું કે, “તમારું શરીર અહીં હશે અથવા જ્યાં હશે ત્યાંથી અહીં લાવી શકાયે તો તેની વ્યવસ્થા આપની ઇચ્છા મુજબ થશે.”

મંગળ ભક્ત સાથેનો પરિચય

મંગળ ભક્ત દલીમાં રહેતા અને તે એવાતો સંતોષી હતા કે, તેમની પાને જ્યાંસુધી પૈસા પહોંચતા ત્યાંસુધીતે કામ કરતા નહિ. જ્યારે તેમની પાને પૈસા ખૂટે ત્યારે તે કામ કરતા અને તેના નાણાં પહોંચે ત્યાંસુધી બીજું કામ હાથ પર નહિ લેતા,

દિવસમાં એમનો દેહ પણ પડી ગયો. મરતી વખતે સ્વામીજીએ પોતાની સમીપનાં માણસોને જણાવેલું કે, “આ શરીરને અમદાવાદ લઈ જવું અને તેની વ્યવસ્થા કરવાનું કામ ભૂધર ભક્તને સોંપવું.” એ મુજબ સ્વામીજીના મૃતદેહને પાલખીમાં બેસાડી અમદાવાદ લાવવામાં આવ્યો. ભૂધર ભક્તે સ્વામીજીની ઇચ્છા મુજબ તેમના શરીરને, નદીકાંઠે એક લેખક કોરાવીને તેમાં શુદ્ધ બનાવી તેમાં પધરાવ્યું હતું.

મૂંડિયા બાવાનો પરિચય

એક દિવસ ભૂધર ભક્તને ત્યાં ભજન થતું હતું, તેવામાં અચાનક ત્યાં મૂંડિયા બાવા આવી ચડ્યા. એ એનાર ગામના વનની હતી અને ભૂધર ભક્ત જ્યારે દ્વારકાની યાત્રાએ ગયેલા ત્યારે એમની મુલાકાત થયેલી. ત્યાં મૂંડિયા બાવાએ ભક્તિભાવનો ઘણો આશ મસ્તક કરાવેલો. હોવાથી ભૂધર ભક્ત તેમને બૂલી ગયા નહોતા. તેમને મળીને મૂંડિયા બાવા પોતે પોતાના મુકામ પર જવા તૈયાર થયા. એ વખતે તેમની સાથે ખીજા આશરે ચાલીસેક ત્રાધુ હતા અને એ સર્વેએ સમજાવેલા આશ મુકામ કરેલો હતો.

નીકળતી વખતે ભક્તે પોતાને ત્યાં જિજ્ઞાસેલાની તેમને વિનંતિ કરી. ત્યારે મહારાજે જવાબ દીધો કે, “કોઈક દિવસ આવીશું.” થોડી રસોઈ કરી ઘણા માણસોને જમાડવા એવી યોગચાળિયું આ મૂંડિયા સ્વામીને અભિમાન હતું.

તે પછી એક દિવસે મહારાજને જિજ્ઞાસું આમંત્રણ આપી અને પોતાને ત્યાં દૂધપાક-પૂરીની રસોઈ કરાવી. આ મૂંડિયા બાવાનો બેવો નિયમ હતો કે, તેઓ જ્યાં જિજ્ઞાસા માટે આવે ત્યાં રસ્તામાં જે કોઈ સંત-સાધુ મળે તેમને પણ ત્રાધુ

મહારાજ પોતે પતરાં લિંચકી લિંચકીને આપતા હતા. એવામાં વીસ-પચીસ વર્ષની ઉંમરનો એક મજૂરનો છોકરો છાપરા ઉપરથી કામ કરતાં નીચે પડ્યો અને તેને એવું સજ્જત વાળું કે તે બેભાન બની ગયો. સરચુદાસ મહારાજ તરતજ પોતાનું કામ પડતું મૂકી તેની પાસે દોડી ગયા. તેના શરીરે હાથ ફેરવી તેને ભાનમાં લાવવાના પ્રયત્ન કરવા માંડ્યા. ધીમે ધીમે તે કંઈક શુદ્ધિમાં આવ્યો એટલે તેને સરચુદાસ મહારાજ પોતાની ખાંધે ઉપાડી મંછારામને કારણને પહોંચાડવા ગયા. ત્યાં તેનાં માળાપને બોલાવ્યા; છતાં તેની સારવાર તો પોતે પોતાની જાતેજ કરવા લાગ્યા. ચાલુ ત્રણ દિવસ સુધી મહારાજે ભોજન લીધા સિવાય તેની સારવાર ક્યાં કરી. એથે દિવસે છોકરાને કંઈક આરામ જણાયો ત્યારે તેને થોડીક રાજ પાછને પછી મહારાજે ભોજન કર્યું. તેને સંપૂર્ણ આરામ થયો, ત્યાંમુધી મહારાજશ્રીએ પોતે જાતેજ તેની સેવા કરી હતી.

મહારાજ સરચુદાસના ગુરુભાઈ લાલદાસજી અમદાવાદમાં ધીરટિ આવેલા-રણઉદ્ધતના મંદિર પાસે રહેતા હતા. મહારાજ હંમેશાં ત્યાં જતા. માર્ગમાં કોઈ ગરીબ કે બૂખ્યો માણસ મળી જાય, તો ગમે ત્યાંથી માગી લાવીને પછુ તેમને ભોજન કરાવતા.

એક દિવસ શતના બૃધર ભક્તને ત્યાં મહારાજ આવ્યાનું માગવા માટે આવ્યા. ભક્તે મહારાજને જોળખ્યા ને કહ્યું: “આપારે શું આવ્યાનું હોય?”

“જે દોષ તે આવ્યો, મારા દાદા માંદા છે.” મહારાજે જણાવ્યું.

ભક્તે પૂછ્યું: “તે ક્યાં છે? મને જતાવો, હું આવી જાવીશ.”

બરાબરજ છે. એમ કરવાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થશે.”

x

x

x

x

એક દિવસ રાત્રે નવેક વાગ્યાના શુભારે મહારાજ સરયુ-
દાસજી તથા સ્વામી સુરશ્યામજી, બૃધર ભક્તને ઘેર આબ્યા.
થોડીવાર ભક્તિવિષયક વાતોલાપ કર્યો પછી એક પ્રશ્ન ઊઠ્યો
કે, “જ્ઞાનીને સ્વભાવસ્થા પ્રાપ્ત થાય કે નહિ ?”

સુરશ્યામ મહારાજે જણાવ્યું કે, “જ્ઞાનીને પણ સ્વભાવસ્થા
પ્રાપ્ત થાય છે.”

સરયુદાસ મહારાજે જણાવ્યું કે, “જ્ઞાનીને સ્વભાવસ્થા
હોય નહિ.”

બૃધર ભક્ત જણાવ્યું કે, “ત્રણ અવસ્થા તો જ્ઞાની અને
અજ્ઞાની બે દરેકને હોય; માટે જ્ઞાનીને સ્વભાવસ્થા પણ
અવશ્ય પ્રાપ્ત થાયજ.”

આથી સર્વના મનનું સમાધાન થયું અને ત્યાંથી સર્વ
જતા પડ્યા.

મહાત્મા બ્રહ્મજોષીનો પરિચય

જો સમયે દ્રુપદશ્વર-ચંદ્રભાગના આરા ઉપર એક મહાત્મા
સેના હતા. હોઠો તેમને બ્રહ્મજોષી કહેતા. તેઓ પંચકેશ
રાખતા અને બિદ્યાવૃત્તિથી પોતાનો નિર્બોધ ચલાવતા. તે
શરેરમાં બ્યારે બિદ્યા માગવા નીકળતા ત્યારે હોઠમાં બ્રહ્મ-
જોષીનો શોધાર કરીને તેમની પાછળ દોડતા અને મૂઠી મૂઠી
દોડ તેમના બિદ્યાપાત્રમાં નાખતા. આ રીતે બિદ્યામાં નેટલો
દોડ મળે તેટલા ઉપર તે નિર્બોધ ચલાવતા અને જે દિવસે
મોં ન મળે તે દિવસે ઉપવાસ કરી દેતા. મળેલા દોડના કષારક

વાત કરી અને કથામાં આવવા કહ્યું. ભૂધરભાઈ પોતાના મોટા પુત્ર ઉત્તમભાઈને સાથે લઈને કથામાં ગયા. કથામાં વિષયાકાર-વૃત્તિ ને વિવેકરૂપી સંન્યાસનો પ્રસંગ ચાલતો હતો. કથા કહેવાની મહારાજની ઢળ અનેાળી હતી. સર્વે શ્રોતાજનોનાં મન એમની વાણીનું અમૃત પીતાં ધરાતાં નહોતાં.

કથાપ્રસંગ પૂરો થયા ગાઠ ભૂધરભાઈએ મહારાજને ભિક્ષા માટે પોતાને ત્યાં પધારવાનું આમંત્રણ આપ્યું. મહારાજે કહ્યું કે: “હું કેાઈને ત્યાં જમવા જતો નથી.” ભક્તે કહ્યું કે, “કેાઈને ઘેર જવાનું નથી, પરંતુ વાડજ કાશ્મીરી મહાદેવમાં જવાનું છે.” એ સાંભળી જયકૃપ્ય મહારાજે ત્યાં આવવાનું કમૂલ કયું અને કહ્યું કે, “હું રવિવારે આવીશ; પરંતુ મારે માટે દૂધ લાવજો.”

પછી રવિવારે સર્વે સત્સંગીઓ તથા બીજા આમંત્રિત વડીલ, બેરિસ્ટરો ઇત્યાદિ મળી લગભગ સોએક માણસો ત્યાં આવ્યા હતા. શ્રીચરણુદાસજી, શિવાનંદજી, સુરશ્યામજી, ભજનાનંદજી, વગેરે મહાત્માઓ પણ પધાર્યા હતા. સમય થતાં જયકૃપ્ય મહારાજ ત્યાં પધાર્યા એટલે ભૂધર ભટ્ટ તેમને લેવા માટે ઝાંપા શુધી સામા ગયા અને તેમને તેડી લાવ્યા.

જયકૃપ્ય મહારાજે આત્માનંદ સ્વામીને નમસ્કાર કરી મહાદેવનાં દર્શન કર્યાં અને પછી નંદી પાસે બેઠા. ભક્તે તેમને જણાવ્યું કે, “આપ અંદર પધારો. આપને માટે આસન તૈયાર છે અને સર્વે આપની રાહ જુએ છે.”

એ સાંભળી મહારાજ બહારને પોતાના આનંદને ગયા તેા ખા, પરંતુ તેમની મુખમુદ્રા બેનાં એમ જણાયું કે, માત્ર મહાત્માઓ એમનો મત્કાર કરવા માટે દરવાજા મુધી સામા ન

પંડિતે કહ્યું કે, “ મગની દાળનાં વડાં, તેલ-મરચાં વિના બનાવજો. ”

રસોઈ તૈયાર કરાવી ભૂધરભક્ત પંડિતજીને તેડવા ગયા. પંડિતજી તદ્દન નિરભિમાની હતા. તેઓ તરતજ તૈયાર થઈ ગયા અને પગે ચાલીને ભક્તની સાથે તેમને ત્યાં આવ્યા. ભોજનકાર્યથી પરવાયો પછી ભક્તે કહ્યું: “ કોઈ કથા-પ્રસંગ સંભળાવો. ” એટલે પંડિતે ચિદ્રઘનાનંદ સ્વામીની ગીતા લીધી અને તેમાંથી ‘ ક્ષેત્રક્ષેત્રજ વિભાગ યોગ ’ શરૂ કર્યો. સર્વે શ્રોતાજનો એકચિત્તે સાંભળવા લાગ્યા. પંડિતજીએ એ અધ્યાય ઘણીજ સારી રીતે દહી સંભળાવ્યો.

તે પછી ભૂધરભક્તની દષ્ટિ પંડિતજીની કામળી તરફ ગઈ તો તે ફાટેલી જોવામાં આવી. આથી ભક્તે એક નવી કામળી મંગાવી પંડિતજીને આપવા માંડી. પંડિતે આગ્રહપૂર્વક સ્વીકારવા ના પાડી, પરંતુ ભૂધર ભક્તે પણ માન્યું નહિ; આખરે પોતાની ફાટેલી કામળી ભક્તને આપી અને તેના બદલામાં નવી કામળી લેવા તેમજે કબૂલ કર્યું. ભક્તે એ વાત મંજૂર રાખી અને તેમને નવી કામળી આપી વિદાય આપી.

દીશનખ્યારીનો પરિચય

દીશનખ્યારી આશ્રમાં વસતા હતાં અને ભૂધર ભક્તને ઘેર તારકગણના સંખ્યા મુધરાવવા આવતાં હતાં. તેઓ ઘણુંજ ભગવાદ્વર્તમાં હતાં. પગે ઘૂંઘરા બાંધી. હાથમાં મંજીરા લઈને અથવા તો ટોચક કે ખંજરી સાથે તે ધીરુષ્ટની ગરબીઓ સુંદર રામરામાડીમાં ગાતા હતાં અને ધીરુષ્ટના પ્રેમમાં નદલીન થઈ જતા હતાં. તેઓ જ્યારે જ્યારે આવતા ત્યારે ત્યારે પંદર વાંસ દિવસ રહેતાં અને સર્વેને તેમના લજનોને! અ ન દ

ળીનું શાક બનાવ્યું અને તેમની સામે રહેતા રા. પુનરામ વનમાળીદાસે બાજરીનો રોટલો બનાવી આપ્યો અને એમ રોટલું તૈયાર કરીને મહારાજને સારી રીતે જમાડયા.

એક વખત એ મહારાજ એક તૂમડું લઇને ભૂધર ભક્તને ઘેર ગયા અને કહ્યું કે, “આ તૂમડાનો હાલને હાલ મને તંબૂરો નાવરાવી આપો. આજ રાત્રે મારે એજ તંબૂરાથી ભજન ગાવા છે.” ભક્તે તરતજ તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે ગોઠવણ કરી દીધી. પછી એજ તંબૂરા વડે રાતના તેમણે ખૂબ પ્રેમથી પ્રીતમના મહિના તથા સાખીઓ ગાઈ. એ વખતે શ્રીરામ મહારાજ ત્યાં બેઠેલા હતા. મહાત્મા રામદાસનાં ભજન સાંભળી પરમ-હંસજી ખૂબ પ્રેમમાં આવી ગયા અને બિલા થઈ નાચવા લાગ્યા. આખી રાત એ પ્રમાણે ભજનનો આનંદ કરી સવાર થતાં તેઓ પોતાની શુદ્ધિમાં જતા રહ્યા.

આ રામદાસ મહારાજ એકવાર બાંધાના અને ત્રાડાસાત ફૂટ જિંબા હતા. બ્યારે તેઓ સૂઈ રહેતા ત્યારે કહેતા કે, “બાવો કેટલો લાંબો છે તે જોઈ લેજો !” સૂતા પછી તેઓ લાંબો તાક ટોચ એવા જાગતા હતા.

મહાત્મા ખુશાલદાસજીનો પરિચય

મહાત્મા ખુશાલદાસજી અમદાવાદ-શાહપુર-રંગીલા પોળ-માં આવેલા ઝોરાધાકુખ્ખુના મંદિરમાં રહેતા હતા. દરેક મહિનાની શુદ્ધિ નવમીને દિવસે એ મહાત્મા ભૂધર ભક્તને ત્યાં ભજનમાં પધારતા હતા.

મહાત્મા ખુશાલદાસ હરકાયાં કૃત્તરોની પરીક્ષા કરવામાં ખૂબ પ્રવીણ હતા. એ ઠાંધને કૃત્તરો કરત્યું ટોચ તો તે મહા-ત્મા પાસે જઈ તેમને પૂછતા કે, “બાપજી! આને કેવું

જ્યાં જ્યાં એમનાં ભજન થતાં, ત્યાં ત્યાં ભૂધરભાઈ પોતાના ઉત્તમભાઈને સાથે લઈને જતા. સ્વામી શિવાનંદ તો આમાં એમનાં ભજનમાં હાજર હોયજ. કોઈ કોઈ વખત તો આત્મા સરયુદાસજી, સુરશ્યામજી તથા મનોહરભારતીજી એમનાં ભજન સાંભળવા આવતા.

મહારાજ શ્રીકૃષ્ણાનંદજીનો પરિચય

શાહપુર ઠરવાળ બહાર આવેલી છોટાલાલની ધર્મશાળામાં કૃષ્ણાનંદજી આવીને બિતર્યા હતા અને એજ ધર્મશાળામાં તેઓ રહી કહેતા હતા. તેમની સાથે બીજા પછુ એક મહાત્મા હતા. તેમની કથામાં શ્રીસરયુદાસજી તથા બીજા પછુ ઘણા સંત-મહાત્માઓ આવતા હતા. ભૂધર ભક્ત તો હમેશાં તેમની સાથે જતા હતા. કથામાં તેઓ સરજ અને સચોટ દર્શાવે છે. તેમની વાણી પ્રભાવશાળી હતી. તેઓ ચરીરે ઘણાજ મજબૂત અને દૃઢપુષ્ટ હતા, હિંદી ભાષા બોલતા હતા અને કથા-વાર્તા પણ હિંદીમાંજ કરતા હતા. તેઓ વારંવાર એવો ઉપદેશ દેતા કે, “રોલ-રોરી કૃવામા નાખવા છતાં ચાર આંગળ રોરી હાથમાં રાખવાથી પણ કૃવામાંથી રોલ કાઢી શકાય છે; તેમ યોગુ ભજન કરવાથી પણ સારો લાભ મેળવી શકાય છે. માટે યોગો સમય પણ ભજન-કીર્તનમાં ગાળવો જોઈએ.”

આ મહારાજ પણ કોઈની પાસેથી પાઈ-પંસો લેતા નહોતા. એ લગભગ સંવત ૧૯૫૫ માં થઈ ગયા.

ઉદાસી મહાત્માનો પરિચય

આ ઉદારી મહારાજ કાંદિયા તળાવ પાસે કથા કરતા હતા. એમની કથામાં શેઠ રણછોડભાઈ તથા તેમના પુત્ર માધુભાઈ પણ હાજરી આપતા, તેમજ બીજા અનેક સંજ્ઞનો

હાકાર ભૂધર ભક્તને ઘેર આવતા અને સત્સંગ કરતા. દર અઠવા-
ડિયે જેસિંગ ભક્તને ત્યાં ભજન થતાં, ત્યારે ભૂધર ભક્ત
તેમને ત્યાં જતા અને ઘણાજ પ્રેમપૂર્વક ભજનોમાં ભાગ લેતા.

નોકરીની સુદત પૂરી થયા પછી જેસિંગ ભક્ત પેન્શન
ઉપર ઊતરી પડ્યા. પેન્શનની જે રકમ એમને મળતી, તેનો
ઉપયોગ તે ધર્મોદાનાં કાર્યોમાં કરતા. સંવત ૧૯૫૦ ની સાલમાં
ભૂધર ભક્ત પોતાના કુટુંબ સાથે જ્યારે યાત્રાએ ગયેલા, ત્યારે
જેસિંગ હાકાર પણ તેમની સાથે ગયા હતા. એ સમયે તંબૂરો,
ઢોલક, મંજીરા, કરતાલ વગેરે ભજનનાં સાધનો પણ તેમણે
પોતાની સાથે રાખેલાં અને જે ગામમાં ઊતરતા, ત્યાં ભજનની
ધૂન લગાવતા લગાવતા ગામમાં જતા અને રાત્રે પણ ધૂન મચા-
વતા. ત્યાર પછી એકાદ કલાક પુસ્તકોના વાચનમાં ગાળતા,
પછી ભજનો ગાતા અને તે પછી આરામ લેતા. યાત્રાએ નીકળ્યા
પછી ઘર સંખંધી કોઈ પણ પ્રકારની ચિંતા નહિ કરતાં, તે
શાંતિથી પ્રભુભજનમાંજ આનંદપૂર્વક રહેતા હતા. મથુરામાં
ગયા ત્યારે બિહારીલાલ ફૂલક નામના એક ભક્તસન્ન જન મારફત
મથુરાની ભક્તમંડળીઓને બોલાવી રાસમંડળ સાથે રસપૂર્વક
ભજન કરતા. મથુરાથી પ્રયાગરાજ ગયા ત્યારે ત્યાં કુંબનો મેળો
ભરાયેલો તે પૂરો થવાની તૈયારીમાં હતો. દારાગંજમાં એક-બે
વખત તેમણે ભજન પણ કરાવેલાં અને એમ ભગવદ્ભક્તિને
રસ લાંટતા તેઓ ચોદપંદર દિવસ ત્યાં રહેલા. ત્યાંથી કાશી-
પુરીમાં જઈ, સીંગોકુળચંદ્રમાળના મંદિરમાં સુકામ કથો
ને બીજે દિવસે રામનવમી હોવાથી નિરંજની અખાટમાં રસોઈ
ખાધી. ત્યાંથી અયોધ્યા જઈ પાંચિક દિવસ રહ્યા અને સરધુ
ગરીના કિનારા ઉપર રહેતા એક મહાત્માની સાથે આનંદ
ભોગથી ત્યાંથી દરદાર ગયા. ત્યાં બનીવાનંદ નામના એક

ભાએ જણાવ્યું કે, એ સરગવાનો ગુદર* હતો.

હવા ચોપડીને મહારાજ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા તે ફરી પાછા જણાયાજ નહિ. તેમની ઘણી ઘણી તપાસ કરી, તોપણ પછી તેમની કાંઈ લાજ મળી નહિ.

મહાત્મા ચિદ્ધનનાનંદજી સાથેનો પરિચય

આ મહાત્મા સાથે ભૂધર ભક્તને લગભગ સંવત ૧૯૫૩-માં પરિચય થયો હતો. શ્રીગજકર્ણુ મહાદેવના મંદિરમાં તેઓ રહેતા હતા. ભૂધર ભક્ત ત્યાં મહાદેવનાં દર્શનાર્થે જતા હતા અને મહાત્મા પાસે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાના અઠારમા અધ્યાયનો પાઠ કરીને ઘેર આવતા. સાથે સાથે શિવમહિમ્નસ્તોત્રનો પાઠ પણ કરતા અને તે પછી ભોજન લેતા.

મહાત્મા ચિદ્ધનનાનંદજી, શુભાખ્યાઈના અન્નશ્વેત્રમાં ભોજન લેતા હતા; પરંતુ પાઠ-પૂજા આદિ નિત્યકર્મ કરતાં કરતાં તેમને ઘણું મોડું થઈ જતું; આથી અન્નશ્વેત્રમાં બિશા લેવા જતાં મોડું થતું તે અન્નશ્વેત્રના અધિપતિશ્રી સહન થયું નહિ. તેથી તેણે એક દિવસ એમને કહી દીધું કે, “તમે મોડા આવો છો તેથી અમને ઘણીજ તકલીફ પડે છે; મારે હવેથી તમે આવશોજ નહિ.”

મહાત્માએ જવાબ આપ્યો: “ભલે, જેવી આપની ઇચ્છા.”

એમ કહીને તે દિવસથી એમણે ત્યાં જવાનું બંધ કર્યું અને ઠાપીન દાદીને ફાંદી દીધું. ત્યારે અન્નશ્વેત્રનાં માલિક શુભાખ્યાઈએ ફરીને કહ્યું કે, “પશુએ પણ વચ્ચે પાવણ કરનાં મળી; મારે તમે આમાં વિશેષ શું કર્યું ?”

* ૧૮૮૩નીના જઈમાં ગાસની બાજુર કાળ પડે છે તેવા હવારે તેના જાર સરગવાનો ગુદર પાછો સંધ્યે જતા જાય છે તે સંદર્ભે એક ભાગે એ-ગાર રાત્રીમાં મહી વાજને નિ. ૩. ૬૫૫-૬૫૬.

ચાર જણાને લજન કરતા જોઈ ત્યાંથી ચાલ્યા જવાને કહ્યું. વધુમાં તેમણે જણાવ્યું કે, “આ જંગલમાં હિંસક જાનવરોની ઘણી બીક છે, માટે તમારે અહીં રહેવું નહિ. તમે નહિ માને તો પછી તમને હાથકડી પહેરાવી અહીંથી લઈ જવા પડશે.” આટલી વાત સાંભળવા છતાં પેલા ચારમાંના કોઈએ તેમને કશો જવાબ આપ્યો નહિ અને ઘોડેસવારો ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

ખીજે દિવસે સાંજે પેલા ઘોડેસવારો પાછા આવ્યા અને ફરીથી તેમને એજ વાત જણાવી. છતાં તેમાંના કોઈએ કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. આ વખતે તેમાંના એક જણે કહ્યું: “ભાઈ! અમને શું કામ હેરાન કરો છો? અમે પ્રભુસ્મરણ કરી રહ્યા છીએ અને જ્યારે પ્રભુ અમને મળશે ત્યારેજ અમે અહીંથી જવાના છીએ; તેમ કરતાં ટકાપિ આ દેહ પડી જાય તોપણ પરવા નથી. પરંતુ અમે પ્રભુદર્શન કર્યાંજિવાય પાછા જવાના નથી.”

આ સાંભળી તે ઘોડેસવારોએ કહ્યું કે, “આવી રીતે તે કોઈ પ્રભુ મળતા હશે? જાઓ, અહીંથી ચાલ્યા જાઓ!”

ઘોડેસવારો કોઈ પણ પ્રકારે સમજ્યા નહિ, એટલે ચાર જણા બીંદીને ત્યાંથી કરનાળી દોરમાં આવ્યા. પછી તેમાંના બે જણ અમદાવાદ ભૂધર ભક્તને ઘેર આવ્યા અને બાકીના બે બારેબાર જતા રહ્યા. અમદાવાદ આવ્યા ત્યારે એ બે જણા બિલકુલ ખોલતા નહોતા. બંને તેમને ઘણા ઘણા સમજાવ્યા અને અતિ આમહાનુષંગ લોજન કરવા બેસાડ્યા. આમ છતાં તેઓ માટેથી એક પણ શબ્દ બોલતા નહોતા. પછી બંને તેમને બેભાનવાની યુક્તિ રચી. તેમણે પીવાનું પાણી માન્યું એટલે બંને તે આપવાની ના પાડી. આખરે તેઓ અકબાયા અને પછી માટેથી બેઠીને તેમણે પાણી માન્યું.

મનનમાં ગાગવા માંડ્યો. પછી તેમને કોઈ સંસાર-વ્યવહાર-નું કામકાજ પૂછવા આવતું નહિ. કોઈ ભૂલેચૂકે પૂછવા આવે તો પોતે જવાબ દેતા નહિ; પરંતુ તેમને ઈશ્વરસ્મરણ કરવાનું કહેતા. દરરોજ સવારમાં પોતે ગુરુગીતા, રામ-ચંદ્રા તથા શિવસ્થાનો પાઠ કરતા અને તે પછીજ ભોજન લેતા. વચ્ચેવચ્ચે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનો પાઠ કરતા હતા. જપોરના મુખ્ય પુરાણ વાંચતા અને સાંજે અત્મચિંતન માટે વેદાંતવિષયક જ્ઞાનના ગ્રંથો અભિજાતા.

હવે તેમનું શરીર પણ નરમ પડવા લાગ્યું; એ કોઈની દવા કરતા નહોતા. ફક્ત ચંચા મહારાજે જનાવી આપેલું એક વનસ્પતિનું તેલ માલિશ કરાવતા.

એક દિવસ પોતાના શરીરનો અંતિમકાળ નજીક આવ્યો જણાયો. તે દિવસે તે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનો, પાઠ કરતા હતા અને અરધુદાસ મહારાજ, મહાત્મા શિવાનંદ સુરસ્યામજી, મનોબારતી તથા આત્મારામ જાડિયા વગેરે વીસેક સંતમહાત્માઓ ત્યાં બેઠેલા હતા. બૃહર ભક્ત વારંવાર પુસ્તક વાંચતા અને પાછા બૂલી જતા હોવાથી વળી પાછું પહેલેથી શરૂ કરતા. એમ પાઠ કરતાં નિશ્ચયમય થઈ ગયો. તેમણે ભોજન લીધેલું નહિ હોવાથી તમના માતૃધી તેમની પાસે આવ્યા અને કપડો આપી કહેવા લાગ્યા કે, “આમ જૂખ્યા ને જૂખ્યા કયા સુધી પાઠ કરશે? હવે ભોજન કરી લો.”

“તારે ત્યારે, બાલ જનાવી લાવો.” ભક્તે જણાવ્યું.

ત્યારબાદ સાંજની તરત બાલ જનાવી આપી. તે જમ્યા પછી ત્યાં હાજર બહુને કહ્યું: “માણી હવે આ શરીરને રજા આપો, રજાની નિદ્રા આવી છે.”

નિદ્રા આવી તેમને તે સમયે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનો પાઠ કરવાનો આજ્ઞા આપી હતી.

ત્રેમપંથ પાવકની બાળા, લાળી પાછા ભાગે જા ને;
માઠી પડ્યા તે મહાસુખ માણે, દેખનહારા દાઢે જો ને.
માથા સાટે મોંધી વસ્ત્ર, સાંપડ્યા નહિ સહેજ જો ને;
મહાપદ પામ્યા તે મરજ્યા, મૂકી મનનો મેલ જો ને.
રામઅમલ્યા રાગામાતા, પૂરા ત્રીજી પરખે જો ને;
મીતમના સ્વામીની લીલા, તે રજની-દિન નિરખે જો ને.”

ભજનો ગાતાં ગાતાં ભક્તના શબ્દને દૂધેશ્વર લઈ જવામાં આવ્યું અને ત્યાં અગ્નિસંસ્કાર કરવામાં આવ્યો. ચિતાની આગ-
ળાતુ પણ સર્વે ઉત્સાહપૂર્વક ભજનો ગાતા હતા. વાડજ-
દાશમીરી મહાદેવમાં આત્માનંદ સ્વામીને પણ આ સમાચાર
મોકલવામાં આવેલા ત્યારે તેમણે જણાવેલું કે, “મારાથી ત્યાં
આવી શકાશે નહિ; કારણ કે તેમને જોતાંજ મારું હૃદય કાળૂમાં
નહિ રહે, માટે હું એક બીલીગત્ર આપું છું, તે લઈ જાઓ.”
અભ્યંતરના મહાત્માઓને સ્વામી આત્માનંદની આ વાત રુચિ
નહિ, એટલે આગડપૂર્વક તેમને કમચાનમાં બોલાવી લાવ્યા હતા.

પછી સનાતદિથી પરવારીને ત્યાંથી બધા વિદાય થયા. અત-
ર્કનાં વખત થઈ ગયો હતો; એટલે સાધુઓને બરડી, પેંડા,
દરી, આદિ વગેરે મંગાવી જમાવવામાં આવ્યા.

યોગ્ય સમયે ભૂધર ભક્તની ઉત્તરક્રિયાનો સમારંભ કરવા-
માં આવ્યો. ધામાસાના દિવસો હોવાથી જ્ઞાતિના આગેવાનોએ
તથા ઉત્તમભાઈના દાકાએ પણ સમસ્ત જ્ઞાતિનું જમણવાર
પ્રાથમ રાખવા જણાવ્યું. પરંતુ ઉત્તમભાઈનું મન માન્યું નહિ
અને નિમણવતી કરવાનું નાહી કયું.

તેની કહેલા દિવસે રસોઈ કરવાનો આરંભ કર્યો. એ વખતે
૧. ૧. ૨. તો વાદળાથી ઇલાયતુ હતું અને ચોપીસ કલાકથી મુશળ-
૫. ૫. ૧૨ સાદ સાગુ હતો. તેથી જોને કપિયાના અર્ધ ફેલવે

જાનકીદાસ મહારાજનું ટૂંક ચરિત્ર

જામીશ્રી જાનકીદાસજી પવિત્ર કીર્તિવાળા, શાંતભૂતિ હતા. જન્મસ્થાન વિષે (તેમની સેવામાં રહેનાર સંત શ્રીહીરાજાજીએ છે કે, સિંધપ્રાંતના નગરપારકર પાસેના પાટણમાં તેમનો જન્મ થયો હતો.) તેમજ પૂર્વાશ્રમના નામ પે કંઈ ચોક્કસ માહિતી મળી શકી નથી.

જામીજીએ નાની ઉંમરમાંજ સંસાર ત્યાગ કર્યો હતો. એક એક બ્રાહ્મણ કથા કરતા હતા તેમ જાનકીદાસની અનિત્યતાનો આશય રહ્યો હતો. પૂર્વજન્મના નિર્ભયતા દર્શાવે સત્વ-ધર્મેથી હોવાથી, એ કથામાં જાનકીદાસ, લગ્નમંત્ર પ્રવીણ બિનાશથી ઉત્પન્ન થયેલા ન હોય તેવા માંડ્યો અને શાસ્ત્ર, મુસ્લિમ, જીવનમાં ગમે બાવી ચિત્તની પિતા ઉપર ઉત્તરે તેઓ વ્યાપીનીકળ્યા.

અવરણ... જાનકીદાસના હાલાર (મરિયાવાડ)માં પોતાના ગામમાં જન્મ્યા ત્યાં ગામમાં વૈષ્ણવસંત મોરારદાસ-જી અને ત્યાં જન્મ્યાના જામમાં રહેતા હતા. તેમની પાસે જિજ્ઞાસુ પ્રજાપત્યની ટીલા લીધી. જામીજીને સંતોષ પીલવે પ્રજાપત્યની ટીલા લીધી. જામીજીને સંતોષ પ્રજાપત્યની ટીલા લીધી.

જળપાન માટેજ આવે છે. હું આપના શરણે આવ્યો છું અને વિશેષ તો પત્રમાં લખ્યું છે "એ સાંભળી પંડિતજીએ પત્રિકા પાંચી અને બોલ્યા કે, "આપની વિદ્યાધ્યયન કરવાની ઇચ્છા છે, તો ઘણી ખુશીથી અત્રે રહો; કેમકે આપ સુશીલ હોવાથી વિદ્યાને પાત્ર જણાઓ છો. મહંતજીએ પત્રમાં આપને વિદ્યા લઘુવવા માટે ઘણી ભલામણ લખી છે; પરંતુ ભલામણ તો અયોગ્ય બાળકને માટે મંભવે અને આપને તો જોતાંજ એવી ભલામણ કરવાની જરૂર રહેતી નથી." પછી પંડિતજીએ પૂછ્યું કે, આપનો અભ્યાસ કયાં સુધીનો છે? સ્વામીજી બોલ્યા: "હું મહિસ તથા વિચારસાગર, વિશ્વસહસ્રનામ, શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા અને આરત્વતનો પાઠ કરી શકું છું." પંડિતજીએ કહ્યું: "ત્યારે તો તમે અર્થ સહિત સાર-સ્વત વ્યાકરણ ભણો." એમ કહી ણીજ શિષ્ય પાસે પુસ્તક મંગાવી પાઠ આપવો શરૂ કર્યો.

આ વખતે પંડિતજી પાસે સ્વામી જગતપુરીજી નામના એક સંત વિદ્યાધ્યયન કરતા હતા. તેઓ ઘણા વિરક્ત અને હાથી કોટિના સંત હતા; અને સ્વામીશ્રી જનકીદાસજી સાથેજ ઉવટ સુધી રહ્યા હતા.

કેટલાક વખત પછી પંડિત ચિદંધનાનંદજીના ગુરુ વિરહ-મુક્ત થવાથી તેમને દારી જવું પડ્યું. તેમની સાથે સ્વામી જગતપુરીજી તથા જનકીદાસજી પણ ગયા હતા. સ્વામીશ્રી જનકીદાસજીએ જો કે પ્રથમ ગુરુ કરેલા હતા; તથાપિ તેમને વિદ્યાગુરુ ઉપર મહા અધિક હોવાથી ચિદંધનાનંદજી પાસે સંન્યસનીશા લીધી હતી. પંડિતજીએ તેમનું નામ પ્રદ્યાનંદ લખ્યું હતું, પરંતુ પહેલાંના ગુરુસ્થાનમાં તથા શિષ્યતેજોમાં પહેલી વખતનું નામ જનકીદાસ પ્રસિદ્ધ રહ્યું અને તે હોવાથી તેજ નામ કાયમ રહ્યું હતું. સ્વામીજીને પોતાને તો જીજ્ઞાસુ નામથી

વેદાંતની ચર્ચા કરી હતી.

અંતે અંગ્રેજ પંડિતે પૂછેલું કે, “અમે પણ વિદ્યા ભણ્યા છીએ તો પણ આપના જેવી નિષ્ઠા અમારામાં કેમ નથી આવતી?” સ્વામીજી બોલ્યા કે, “ભાઈ ! શ્રદ્ધાથી વિધિયુક્ત સંતપુરુષોને સમાગમ કર્યા કરે. અને તેમનાં વચનોમાં શ્રદ્ધા રાખી તેમના દેહેવા મુજબ આચરણ કરે તો જરૂર આપ પણ અમારા જેવી નિષ્ઠાને પ્રાપ્ત કરશો. ચત્ત કરવાથી દુનિયામાં કોઈ વસ્તુ દુર્લભ નથી. વાર્તાવિનોદમાં સંધ્યા થઈ ગઈ. સ્વામીજી પડિત ખાત્રા-નંદજીની આજ્ઞા લઈ અસિંધાટ ઉપર ચાલ્યા ગયા અને બીજા સંતો પણ પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

નડિયાદમાં શ્રીસંતરામ મહારાજના ગુપ્તસિદ્ધ સ્થાનમાં ગિરાજેલા શ્રીમલ્લિરામજી તથા જીગતરામજી કેટલોક વખત સ્વામીજી સાથે વિદ્યાધ્યયનમાં તેમજ તીર્થોટનમાં રહ્યા હતા. તે બંનેને સ્વામીજીનામાં અનન્ય શ્રદ્ધા ઊપજી હતી. એટલે સ્વામીજીને નડિયાદમાં રાખવાની અને તે દ્વારા નડિયાદવાસીઓને તેમજ મદિરના સાધુઓને વિદ્યા તથા સત્સંગાદિનો લાભ અપાવવા તેઓ ઇચ્છતા હતા. સ્વામીજી તીર્થોટન પૂરું કરીને હાલમાં હરદ્વારમાં ગિરાજે છે, એવા સમાચાર એક સત મારફત તેમને મળ્યા. તેમણે એવાન સતરામ મહારાજની ગાદીના મહંત યોગીરાજ મુકુટ-રામજીને દહી યોગીરાજની પ્રેરણાથી તથા અન્ય બ્રહ્મજનોની વિનંતિથી તેઓ બંને હરદ્વાર પહોંચ્યા. સ્વામીજી હરદ્વારમાં ગંગા-જીના કિનારા પર ગિરાજી ગંગાજીનું સ્નાન કરી રહ્યા હતા. એવામાં સ્વામીજી ! જે નમાં નામચળ ! એવો શબ્દ સાંભળી કમ્પુ એધું તેા આ બાં સતોને જોવા અને સ્વામીજી બોલ્યા, “આવો, આવો, હયાર આવ્યા છે.” સ્વામીજીના હરજીને સ્પર્શ કરી બંને સંતો બોલ્યા “આપના દર્શનાર્થે ગંગા કાંઠે આવેલા છીએ.

ક્રિયા બંધ થઈ ગઈ. એટલે બધા ભક્તોને સમજાયું કે, હવે સ્વામીજીનું શરીર પંચતત્ત્વરૂપ થઈ જશે અને તેથી તેમણે અંતક્રિયાને માટે તૈયારી કરવા માંડી. સમાધિ લેવડાવવા સારુ ખાટો ખોદાવ્યો અને ળીજી સામગ્રી તૈયાર કરાવી. તેમણે અંતિમ દર્શનનો લાભ લેવા શ્રદ્ધાળુઓનાં ટોળાં લેગાં થઈ ગયાં. આ જોઈ સ્વામીજીએ હાથના સંકેતથી કહ્યું કે, “ તમે બધા બહાર જાઓ અને થોડો વખત ઝોરડી બંધ રાખો. એમ કયાં બાહ દેખાવું જાણે સ્વામીજીએ કયું આસન કરીને શું ક્રિયા કરી કે થોડીવારમાં ઝકારનો ઉચ્ચાર કરતા સ્વામીજી બહાર આવતા દેખાયા. આ આશ્ચર્યઘટના જોઈ બધાં મનુષ્યો દિડ્મૂઢ બની ગયાં અને તેમને હંડવણ પ્રણામ કરવા લાગ્યાં.

ત્યાંથી થોડ નારણભાઈ આગ્રહપૂર્વક સ્વામીજીને પેટલાદ લાવ્યા અને એક મુંદર સ્થાનમાં આસન આપી સર્વ વસ્તુઓનો પ્રબંધ કરી દીધો. તેમના સમાગમનો લાભ હંમેશ સત્સંગીઓ લેતા હતા. એક દિવસ થોડ નારણભાઈની મુખમુદ્રા ઉદાસીન જોઈ સ્વામીજીએ પૂછ્યું કે, “ તમારા મુખ ઉપરથી જણાય છે કે, તમારે કોઈ વસ્તુની વિંતા રહે છે.” થોડે જવાબ આપ્યો: “ પ્રભુ! અમે ગૃહસ્થાશ્રમી છીએ, તેમાં સર્વથા નિશ્ચિંત રહેવું કઠણ છે. મારે સત્સંગવાળી મિત્ર છે, તેવી મિત્ર એક નવા વેપારીએ દાદી છે. તે દરીદ્રાર્થમાં ખોટાંઈ દામ કરે છે અને તેને જાંગે અમારે પણ ખોટાંઈ દામ કરવું પડે છે. તો નહીં ન મળે તેની દિશર નહિ; પણ ખોટાંઈ દામ કેમ થાય અને તે પણ કયાં મુખી થાય? જોડી દિશર દામ કરે છે.” સ્વામીજીએ કહ્યું: “ બાનો દેખાય તો સરજ છે. તમે બંધ વેપારીઓ સમજીને અનુક નહીં બાજ રાખીને દામ દેશો અને નદામાંથી દશાંશ ધમંદા કરો તો તમારી ઉણતિ જરૂર પડે ” એમની સલાહ પ્રમાણે કરવાથી તેઓ દાખો દિપિયો

જગતપુરીજી પણ ત્યાં એક શિષ્યને સાથે લઈને આવી પહોંચ્યા. આ પ્રમાણે ચારે સંતો પરસ્પર વિચારમાં અને શાસ્ત્રાભ્યાસમાં ઠાળ નિર્ગમન કરતા હતા. સાધુ હીરાપુરીજી નજીકનાં ગામડાં-માંથી અનાજ માગી લાવી રસોઈ બનાવતા અને રખારીનાં ઘરોમાંથી સ્વામીજી માટે દૂધ લાવતા હતા.

આ પ્રમાણે સ્વામીજી એકાંતમાં આનંદમાં દિવસો નિર્ગમન કરતા હતા. આ જાણુ સત્સંગીઓમાં સ્વામીજી કયાં છે એની તપાસ ચાલી રહી હતી. પેટલાદ, નડિયાદ, બાઢરણ વગેરેના સત્સંગીઓ અરસપરસ પૂછપરછ કરતા કે, સ્વામીજી કયાં છે? હરમિયાન દૈવયોગથી એવી ઘટના બની કે, મહુધાના એક ભક્ત બ્રાહ્મણ જેમણે સ્વામીજીના સમાગમનો લાભ પલોલમાં લીધો હતો, તેઓ કેાઈ દાયેને માટે નજીકના વાસણા ગામમાં ગયા. ત્યાં જઈને એ સત્સંગના વ્યસની બ્રાહ્મણે ત્યાંના માણસને પૂછ્યું કે, “આટલામાં કેાઈ મહાત્મા રહે છે? કેમકે મારો એવો નિયમ છે કે, હું કેાઈપણ મહાત્માનાં દર્શન કયાં સિવાય લોજન લેતો નથી.” આવું સાંભળી એક જણે કહ્યું કે, “અહીંથી થોડે દૂર લોટેશ્વર મહાદેવનું મંદિર છે, ત્યાં છ-સાત માસથી ચાર મહાત્માઓ રહે છે.” આ સાંભળીને બ્રાહ્મણને નિશ્ચય થયો કે, જરૂર તે સ્વામી શ્રીમનકીદાસજી હશે તરતજ તે બ્રાહ્મણે ત્યાં જઈને એણે લો ખરેખર, તેની ખાત્રી નાખી દીધી.

તે બ્રાહ્મણ સ્વામીજીના ચરણોમાં પડી પ્રેમાત્મથી રૂદન કરવા લાગ્યો. સ્વામીજીએ બધા સત્સંગીઓની ખબર પૂછી. પછી બ્રાહ્મણે કહ્યું કે, “મજા! હવે બધાને જરૂર દર્શન આપવાં એવું છે.” બ્રાહ્મણે ત્યાંથી ધીરે ધીરે શ્રીમન સત્સંગીઓને ખબર આપી. આથી જેમ જેમ સત્સંગીઓને ખબર મળતી ગઈ તેમ તેમ સ્વામીજીના દર્શન આવતા ગયા. આમ રાજ સત્સંગીઓની અવરજવર

એ હશે એમ સમજી મેં મકાનની બહાર કાઢવાનું કહ્યું હતું.”
સ્વામીજી બોલ્યા, “અમે પ્રથમથીજ વૃક્ષો નીચે રહેવાવાળા છીએ.
આથી અમને કંઈ ખેદ થયો નથી.” આ સાંભળી અધિકારી
સ્વામીજીના ચરણોમાં પડ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે, “ભલે આપ
આ ધર્મશાળામાં આસન કરો, અમે વૃક્ષ નીચે રહીશું.” પછી તેણે
સિપાઈઓને આજ્ઞા કરી કે, “ઝાડ નીચે તંબૂ લગાવી દો.” બધી
વ્યવસ્થા કરી પછી તે અધિકારી સ્વામીજી પાસે આવીને બેઠા
અને કહેવા લાગ્યા કે, “અમારા જેવી કેાઈ સેવા બતાવો કે, જેથી
અમે દૃતાઈ થઈએ.”

સ્વામીજીએ કહ્યું: “બધી સેવા તમારીજ છે; આ સાધુ ગામ-
માંથી માગી લાવે છે, જેથી અમારે બીજી કેાઈ વસ્તુની અપેક્ષા
નથી. પરંતુ જો આપ કરી શકો તો એક કામ છે અને તે એ
કે, અહીં પારધિઓ આવે છે અને બંદરેથી જનવરોને મારી નાખે
છે; તેથી અમને બહુ ખેદ થાય છે. જો આપનાથી બની શકે તો આ
મહાદેવની નજીકની ભૂમિમા જીવહિંસા બંધ થાય એવી વ્યવસ્થા
કરો.” અધિકારીએ કહ્યું કે, “એ કામ તો સહેલું છે. હમણાંજ થઈ
જશે.” એમ કહી સિપાઈને મોકલીને પાસેના ગામના માણસોને
બોલાવ્યા અને હુકમ આપ્યો કે, “હતકેશ્વર મહાદેવની ઝાડીમાં
બંદરેથી અથવા બીજા કેાઈપણ શત્રુથી અથવા દૂતરાઓથી
કેાઈપણ જીવની હિંસા કરનાર ગુનાને પાત્ર બન્યાશે.” આ પ્રકારે
સ્વામીજીની કૃપાથી આ વનમાં રહેતાં પ્રાણીઓની રક્ષા થઈ. તે
અધિકારીએ સ્વામીજીને માટે એક ગ્રામ્ય સ્તોત્રનો પાનાના
તરફથી રાખી સ્વામીજી ત્યાં રહે ત્યાં સુધી ખાનપાનનો ખર્ચો
બજત કર્યો હતો. આ જંગલમાં કોરોડો વખત રહ્યા બાદ સ્વામીજી
રાતસંગીઓની વિનંતિથી કપડાંજતાં ચાતુર્ભીન રહ્યા હતા;
ત્યારબાદ નરિયાદમાં પધાર્યો હતો.

વગેરેનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.” ભક્તોએ કહ્યું: “મહારાજ! આપના કંઠમાં કંઈનો શબ્દ થાય છે તે અન્તનું ચિહ્ન છે અને તેથીજ અમને ધીરજ રહેતી નથી.” સ્વામીજી બોલ્યા: “એ વાતની તો તમને ખબર નથી કે એ તો જીનો ધ્વનિ થઈ રહ્યો છે. કંઈ તો જે લોકો આત્મસ્વરૂપને નથી જાણખતા તેમના કંઠમાં બોલે છે.” એમ કહી પોતે આત્મચંચક બોલવા લાગ્યા અને જીકારનું ઉચ્ચારણ કરતાં કરતાં કારતક વદ દ ના સવારના અગિયાર વાગે શરીરને તણ દીધું. એક સંતે કહ્યું છે કે:-

સાધૂનાં દર્શનં પુણ્યં તીર્થમૂતા હિ સાધવાઃ ।

તીર્થં ફલતિ કાલેન સઘઃ સાધુમમાગમઃ ॥

સાધુ તો એક જગત તીર્થરૂપ હોઈ ઘણી જગ્યાએ વિચરણ કરી પોતાના રહેણીકરણીના દર્શાતથી તેમજ ઉપદેશથી ઘણા જીવોનું કલ્યાણ કરે છે. આવા સંતમહાત્માઓનો સમાગમ પૂર્વનાં પુણ્યયોગે કરીને પ્રાપ્ત થાય છે.

સ્વામીજી આ ક્ષાની દુનિયામાંથી સદ્ગત થયેલા છે; તોપણ એમનું જીવન અને ઉપદેશ તેમના સમાગમમાં આવનાર દરેકની દિદિમાં હજી પણ જેવો ને તેવોજ તરવરી રહ્યો છે. એટલે આપણે એવા મહાત્માનાં જેટલાં ગુણગાન કરીએ તેટલાં બોધાં છે. સર્વશક્તિમાન પરમાત્મા એમના આચારવિચાર અને ઉપદેશની છાપ અપણા હૃદય પર હંમેશને માટે અંકિત કરે એજ પ્રાર્થના છે.

સર્વેષ્વરગુણિનઃ સંતુ સર્વે સંતુ નિરામયાઃ ।

સર્વે મદ્રાણિ વચ્ચંતુ મા કષિદુ દુઃસમાગ્ મવેદ્ ॥

સ્વામીજીની ફેરલોક વિશિષ્ટતાઓ

સ્વામીજીએ કોઈ શિષ્ય બનાવ્યો નથી, તેમજ સંજ્ઞેન દેવા ઉતાં મશાન-મશના અધિપતિ થયા નથી પોત ને કનકશાન્તાનો

કેટલાંક ભજનો ઇત્યાદિ

પદ-રાગ ગોડી

(રાગ-નાથ હૈસે ગજ ઠો ગંધ છુડાયો.)

કોન કુટિલ ખલ કામી, મોસમ-(ર) ટેક૦
તુમ સેં કાહ છિપી કરુનાનિધિ,
તુમ હર અંતરજ્વમી—મોસમ૦
ભરી ભરી હૃદર વિપયરસ પાવત,
જેસે સૂકર ગ્રામી—મોસમ૦
જે તન દિયો તાહી ખિસરાયો,
એસો નિમકદરામી—મોસમ૦
જહાં સતસંગ તહાં અતિ આલસ,
ખિપયન સંગ ખિસરામી—મોસમ૦
ધ્રીદચિયરાગ છાંડી એરન થી.
નિશદિન કરન ગુલામી—મોસમ૦
પાપી પતિન અધમ પરનિંદક.
મળ પતિતન મેં નામી—મોસમ૦

વકરવરતીને ભીખ મંગાવે, રંકને કરે રાય;
 જળને ઠેકાણે વાલો થળ ચલાવે, થળ થાનક જળમાંય;
 મરણનો તો મેરુ રે, મેરુનો બહાલો તરણ કરે.—જેને
 નેભાડામાંથી બળતાં ઉગાર્યાં, મંજરીનાં બાળ;
 ટિંટોડીનાં ઢાંઢાં ઉગાર્યાં, રાય થયા છે રખવાળ;
 અંતરજ્ઞમી આવ્યા રે, ધાયા પ્રભુ તેની પખે.—જેને
 શીર ઉપર સીંચાણો ભમીયો, પારધી કરે તકાવ;
 પારધીને પાયે વશિયર વળગ્યો, શીંચાણા શીર ધાવ;
 બાજ પડ્યો હેઠે રે, પંખીડાં તો ઊડ્યાં હખે.—જેને
 ગજ કાતરણી લઇને ખેઠા, દીનોનાથ દયાળ;
 વધે ઘટે તેને કરે ખરાખર, સૌની લે સંભાળ;
 ધણી તો ધીરાનો રે, હરિ મારો હિંડે હકે.—જેને

૫૬-ધૂન-ચાલ દેરવાની

હું રોઇ રોઇ અખિયાં રાતી કરું.
 રાતી કરું ને ગાતી કરું—ટેક
 અન્ય કોઇ મારી નજરે ન આવે.
 વર તો ગિરિધારીને વરું—હું રોઇ
 સેવા ને સમરાખુ એનુંજ નિશદિન.
 દ્વયક્રમણમેં ધ્યાન ધરું—હું રોઇ
 મીરાં કરે પ્રભુ ગિરધરના ગુણ.
 ગંગાજમના નહાતી કરું—હું રોઇ

નંદન વનના વહેણામાંથી,
લેતો હશે પરાણે રે-દીઠાં

રેતી રાખ ને લાદ ઠેકાણે,
ગુણ અવગુણમાંથી ભેળે રે;

આત્મન જળ સીંચીને એમાં,
મૃત સ્વરૂપ ઉકેલે રે-દીઠાં

દીવ્ય ખીલા પર ચાક ચડાવે,
પૂતળાં કરોડ બનાવે રે;

યા એવું કહેતાંની સાથે,
અણુનમ ઘાટ ઉપજાવે રે-દીઠાં

એ પૂતળાંને વળી આધિવ્યાધિરૂપે,
ભોગરી વડે મઠેરે રે;

ટપટપ ટપટપ ટીપવા સાથે,
આશિષ નિજની વેરે રે-દીઠાં

માત ઉદર નામે એક ભણી,
નવ માસ એને બાળે રે;
એ ભણીમાં પકવ બને સૌ,
માત દૂધને બહાલે રે-દીઠાં

ત્યાર પછી એ માનવ પૂતળાં,
માંરે પૃથ્વી પગલાં રે;

હું આશકે ઓર માશુકે જડાં,
વહાં શાહ વહુરી હય બાબા;
ના રોના હે. ના ઘોના હે,
ના દર્દ અશીરી હે બાબા! -ફિર૦

દિનરાત બહારે એશ લીએ,
ઓર ઇશકે જગીરી હું બાબા;
ને આશકે હોવે સો બને,
યહ બેદ ફીરી હું બાબા ! -ફિર૦

હું આહ ફક્ત એકે દિલબર શી,
ફિર ઓર કિસ શી આહ નહીં;
એકે શાહ ઉમી મેં રખને હું,
ફિર ઓર કિમી શી આહ નહીં. -ફિર૦

યહાં છતના રંજેતર દુર હું,
દમ એકે મેં લી આગાહ નહીં;
કુછ મરને કા અફસોસ નહીં,
કુછ છને શી પરવાહ નહીં. -ફિર૦

કુછ ભુલમ નહીં કુછ જોર નહીં,
કુછ પાપ નહીં ફરિયાદ નહીં;
કુછ કેદ નહીં કુછ બંદ નહીં,
કુછ સખર નહીં આખદ નહીં. -ફિર૦

શાગીર્દ નહીં ઉસ્તાદ નહીં,
વીનાન નહીં આબાદ નહીં;

હોટાં મેં રાગ તમાશે કા,
 ઔર ગત પર બજતી તાલી હૈ;
 હરરોજ બસંત ઔર હોલી હૈ,
 ઔર હરચેક રાત દિવાલી હૈ.-ફિર૦
 હમ આકર હસકે હુશન કે હૈ,
 વોહ દિલબર સખ સેં આલા હૈ;
 ઉસને હી હમકો હખ ખશા,
 ઉસને હી હમકો પાલા હૈ.-ફિર૦
 દિલ અપના ભોલા ભાલા હૈ,
 ઔ હંરક બહા મતવાલા હૈ;
 કયા કહિયેં ઔર નજીર આગેં,
 અખ કાન સુખજનેવાલા હૈ.-ફિર૦

૫૬ ગગ આખાદરહની ગાપાઈ

ભક્તિ એવી રે ભાઈ એવી. જેમ તરખ્યાં ને પાણી જેવી;
 એક ગાંધન ચરવાને જાય. એની મુરતી વાછરણાં માંય;
 બરાંગ દરવું ને ચોરિશ ચરવું.

એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું—ભક્તિ૦

૬૫ મુવતી જાળ ભરવાને જાય.

સામી સખીઆમી વાનો માય;
 માંગે બંદુ'ને લિયે તાળી. મુખે હસે છે વારી વારી;
 બેડું નિતપી નપી રે વીનરુંવ.

એવું હરિચરણે ચિત્ત ધરવું—ભક્તિ૦

ભજન

ભજન કરે ભવસિંધુ તરવા (૨) - પ્રેક.

ખોવા જગત જંગળ જુઝામાં. ભરકેશું કરવા-ભજન
ભક્તિનાવ ગ્રામી સે પ્રાણી. સદ ચલાવી થા મુક્ત

પારે ઊતરવા ભજન
વૃથા ન જાય હરિનામ લીધું. ભક્તિને વશ છે દયાસિં
સદાય જે કરવા-ભજન

ખાઈ મીરાં કહે, પ્રભુ ગીરધરના ગુણ
ચરણ ચિત્ત ધરવા ભજન

ભજન

વારે વારે કહું મારા દિલ્લડાની વાત.

જાડેજ કરી સે ભસાયું થોડા વહણાદે જેસલછ. કે
હેડ ખેડતો મેં તો હાલીને માર્યો,

પાદર લૂંટી પાણિયારી કાઢીરાણી પાપ પ્રકાશો-વારે
ચોવીસ વરસ મુધી મેં ચોરિયું કીધી.

અમારા અવગુણનો નહિ પાર;

કાઢીરાણી પાપ પ્રકાશો ઘણી આગળે-વારે
આવી આવી અતિથિની જમાત જાડેજ,

તેમાં તે સાયબો આવિયો;

અવર રોજને સાંખી સીંગ જાડેજ-વારે
સાયબાને કસ્તૂરી કેવડે રે,

જેસલછ ખોલિયા તોરસ કાઢીરાણી જાડેજ,

હ્યા તે પીર હું લી પાખંડી રે. વારે

ભજન

ધ્યાન ધણી કેરું ધરવું રે, બીજું મારે શું કરવું;
શું કરવું રે સુંદરશ્યામ, બીજને મારે શું કરવું.

નિત્ય ઊઠીને અમે નાઈ એ ધોઈએ;

ધ્યાન કેનું ધરીએ રે—બીજુંં

સંસારસાગર મહાજળ ભરિયોને વહાલા,

નારા ભરૂંએ અમે તરિયે રે.—બીજુંં

સાધુજનને જમાડીને રે વહાલા,

જૂઠું વધે તે આપણુ જમિયે રે.—બીજુંં

વૃન્દાવનમાં રાસ રચ્યો રે વહાલા,

રાસમંડળ નો અમે રમિયેરે.—બીજુંં

હીર ને ચીર મને કામ ન આવે વહાલા.

ભગવાં પદેડીને અમે ભમિયે રે.—બીજુંં

બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગીરધરનાગર

ચરણકમળ ચિત્ત ધરિયે રે.—બીજુંં

અખા ભગતના છપ્પા

નિલક કરનાં ત્રેપન વળાં.

જપમાળાનાં નાકાં ગયાં;

તીરથ દર્શી દર્શી યાત્રા ચર્ણ.

તોય ન પદેડિયા દરિને ચર્ણ;

હયા મુખી મુખી દેવતા દાન.

અખા નોય ન વ્યાચકું અજ્ઞાન.

એક મૂરખને એવી ટેવ.

પથથર એટલા પૂજે દેવ;

પાણી દેખી કરે સ્નાન,

તુલસી દેખી તોડે પાન;

એ તો અખા બહુ ઉત્પાત,

ઘણા પરમેશ્વર એ ક્યાંની વાત!

*

આંધળો સસરો ને સણગટ વહુ,

એમ કયા સુણવા આશ્યું સહુ;

કહ્યું કાંઈ ને સમજ્યાં કશું.

આંખનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું;

ઉડિ કૂવો ને ફાટી બોખ,

શીખ્યું સાંભળ્યું સર્વે ફોક.

*

ગુરુ થઈ બેઠો શેનો સાધ.

સ્વામીપણની વળગી બ્યાધ;

ને પીડાથી દુખિયો થયો.

રોગ કરાર અનુભવથી ગયો;

વાયકજળમાં ગૂંચવી મરે,

અખા અજ્ઞાનીનું કહ્યું કેમ કરે!

*

દેહાભિમાન હતું પાશેર.

વિદ્યા ભણતાં વાધ્યું શેર;

ચરચા વહતાં તોણું થયો.

ગુરુ થયો ત્યાં મળ્યાં ગયો;

અખા એમ હલકાથી ભારે હોય,
આત્મજ્ઞાન મૂળગું તે ખોય.

લ્યાં જોઈએ ત્યાં કૂડે કૂડ,
સામેસામાં ખેઠાં છૂડ;
કોઈ આવી વાત સૂરજની કરે,
તે આગળ લઈ ચાંચ જ ધરે;
અમારે હજાર વર્ષ અંધારે ગયાં,
તમે આવાં દાહ્યાં ક્યાંથી થયાં;
અખા મોટાની તો એવી જાણ,
મૂડી હીરો ઉપાડ્યો પાણ.

મૂડી વાળુ કંઈ મહીપતિ વહ્યા,
મૂડી વાળુ કંઈ લોક જ રહ્યા;
મૂડી વાળુ કંઈ કહાવે મહંત.
મૂડી વાળુ કંઈ બેખ અનંત.
મૂડી વાળુ કંઈ ધનવંત ધણા.
હીરા માણિકની નહીં કંઈ મણા;
અખા રોડેલી ચાંક લખ્યો નહિ એક,
એમ એકડા પરોણાં મીઠાં અનેક.

વાળું હું તમે વખવાનુદાર.
ને વાળું શાને ધરે અહંકાર;
ને જોતાં સર્વ તમારો દામ.
આ અછતાનું અછનું નામ;

ધન ધન વાજુ ધણી કર થવે,
 અખા આમુરી કર નવ અવજુ
 નથી વાંક વિશ્વંભર નંગા.
 જે દહીએ તે વાંક આપ
 જેમ કોઈ ભાજન જમાડવા કરે.
 ત્યાં રીસાળો તે રીસે
 પૂણીનંદ પિરસનારે રહે.
 અખા અભાગિયાને કાણુ કે

રામ હી રામ

(કેશક-શ્રી મુન્દ-કામડ)

બેસત રામ હિ ઉડત રામ હિ.
 બેસત રામ હિ રામ ગ્યો
 હમત રામ હિ પીવત રામ હિ.
 ધીમત રામ હિ રામ ગધા
 જગત રામ હિ સોવત રામ હિ.
 જોવત રામ હિ રામ સવો
 દેતહુ રામ હિ લેતહુ રામ હિ.
 મુન્દર રામ હિ રામ ક્યો કે
 ઓતહુ ગમ હિ નેતહુ રામ હિ.
 બદતહુ ગમ હિ ગમ હિ ગાર્ગઃ

મીસહુ રામ હિ હાથ હુ રામ હિ,
 પાવ હુ રામ હિ રામ હિ સાર્જ,
 પેટહુ રામ હિ પીઠહુ રામ હિ,
 રેમહુ રામ હિ રામ હિ બાર્જ.
 અન્તર રામ નિરન્તર રામ હિ,
 મુન્દર રામ હિ રામ બિરાર્જ.

(“દશાણ્વ” ખાસિકના એક અંકમાંથી)

ગરુડ

(૧)

ક્યા ઇલમ ઉન્દોને મીખ લિયે,
 ને બિન લીખેં કે બાંચે હેં;
 ઔર બાત નહીં મુદસેં નિકલે.
 બિન હોં દિલાયે બાંચે હેં.
 દિલ ઉનકે તાર સિતારેં કે.
 તન ઉનકે તખલ તમાંચે હેં;
 મુંદ અંગ જખાં દિલ સારંગી.
 ખા ખૂંચે દાય કમાંચે હેં.
 હેં રાગ ઉન્દી કે રંગ ભર.
 બોં ભાવ ઉન્દી કે સાંચે હેં;
 ને બે-ગન બે-મુન્નાલ હુએ.
 બિન તાલ પખાવજ નાંચે હેં.

(૨)

જળ દાથ કે ઘોયા દાથોં સે.
 જળ દાથ લગે થિર કાને કેઃ
 ઓર પાંવ કે ખીંચા પાવોં સે.
 ઓર પાંવ લગે ગત પાને કે.
 જળ આંખ ઉઘાર્ હસ્તી સે.
 જળ નયન લગે મટકાને કે;
 સખ કાજ કહે સખ નાચ નચે.
 ઉસ રસિયા છલ રિકાને કે.
 હું રાગ ઉન્હી કે રંગ ભરે.
 ઓ ભાવ ઉન્હી કે સાંચે હું.
 જો જો ગત જો-મુરતાલ હુએ.
 બિન તાલ પખાવજ નાચે હું.

(૩)

થા જિસટી ખાતિર નાચ શીયા.
 જળ મૂરત ઉસટી આય ગઈ.
 કહીં આય કહા કહીં નાચ કહા.
 ઓર તાન કહીં લહરાય ગઈ.
 જળ છલ-છમીસે સુંદર શી.
 જળ નેનાં બિનર છાઈ ગઈ.
 પેક મરછા ગતિ સી આય ગઈ.
 પૌર જ્યોત મેં જ્યોત મમાય ગઈ.

હૈ રાગ ઉન્હી કે રંગ ભરે,
ઓ ભાવ ઉન્હી કે સાંચે હૈ;
જો બે-ગત બે-સુરતાલ હુએ,
ખિન તાલ પખાવજ નાચે હૈ.

(૪)

સખ હોશ બદન કા દૂર હુઆ,
જામ ગત પર આ મિરદંગ બહ;
તન ભંગ હુઆ દિલ દંગ હુઆ,
સખ આન ગઘ બે આન સહ.

યદ નાચા કૌન નહર અખ ચોં,
ઓર કીસને દેખા નાચ અહ;
જખ ખૂંદ મિત્તી બ દરિયા મેં,
કિસ તાન કા આખિર નિકલાહ.

હૈ રાગ ઉન્હી કે રંગ ભરે,
ઓ ભાવ ઉન્હી કે સાંચે હૈ;
જો બે-ગત બે-સુરતાલ હુએ,
ખિન તાલ પખાવજ નાચે હૈ.

ગરજ

હમન દે દીક્ર કે માને, હમન કો દીસને કયા હૈ;
નાલી કુછ માલ કી પરવાહ, કીસી કી ચિનને કયા હૈ
રેત કાઈ કાબૂ રચાને હૈ, તીના કું ખટક માને હૈ;
હમન આગાઝ દિસાને હૈ, હમન કો ઈન્જને કયા હૈ

કમર રોસે વણગાં કે, ખરકે બખ્તર ગરીગાં કે;
 હમન એસે કડીગાં કે. છખીલી નામ તેં કયા હ.
 હમન દિન-રેન જલને હં, કાઠા બિન નેત્ર નતને હં;
 આખ બિન લોન ગલને હં, હમન કે અસર તે કયા હ.
 ખાને કે રૂખી રાટી બસ. પીને કે એક લોટી બસ;
 બિલસ ભરકી લંગોટી બસ. હમન કે સીજન કયા હ.

ગરબ

હમ ન આશકે દિવાને હં. હમન કે હોશિયારી કયા;
 રહે આઝાદ હો જગ મેં. હમન દુનિયાં સે યારી કયા.
 જગત સખ નામ અપને કે, બહુત સા સીર પટકાતા હં;
 હમન ગુમ નામ આલમ હં, હમન કે હોશિયારી કયા.
 ને બિછે કહું પિયારે સેં. વા દર દર ભટકને ફિરતે હં;
 હમારા યાર હમસન હં, હમન કે એકરાતી કયા.
 ન પલ બીછેડ પિયા હમ સેં. ન બીછેડે હમ પિયારે સેં;
 જહાં થેં પ્રીત લાગી હં, તહાં ફિર ચિંતહારી કયા.
 હુએ આઝાદ આં દારગ, ગરૂડી દાર સખ દિલ સેં;
 જો ચલના રાહ નાબુક હં, હમન કે બાજ બારી કયા.

મન દિનરાત રોતે હું, કિ ગમ સે જન ખોતે હું;
 મુલોં થી સેજ સોતે હું, ખિરહ સે હમ અકાને હું.
 તહ ખીજમત અમીરી થી, પાઈ લીજત ફૂંકી રીથી;
 ચઢે ફીસ્તી સખૂરી થી, ફૂંકર કે ચે મકાનેં હું.
 હમન એક યાર હું જની, પિયા હરિ નામ કા પાની;
 ફળી નહિ હોએગે ફાની, વસી રામે સમાને હું.

સંત તુલસીદાસની સાખીઓ

સખ ધરતી કાગજ કરું, લેખન સખ ખતરાય;
 સમુદ્ર સખ સ્વાહી કરું, હરિગુન લીખ્યા ન જાય.
 એક થડી આધી થડી, આધી મેં પુનિ આધ;
 તુલસી સંગન સાધુ કી, કંઈ કોટિ અપરાધ.
 દયા ધર્મ કા મૂલ હું, પાપ મૂલ અલિમાન;
 તુલસી દયા ન છાંડિયે, જખ લગ થટ મેં પ્રાન.
 મારખ્ય પહિલે જની, પીછે જના રાગીર;
 તુલસી ચહ આશ્ચર્ય હું. મન નહિ માને ધીર.
 હવ હવ કે આસરે, હવ કરત હું રાજ;
 તુલસી રમુવર આસરે. ક્યું ખીગરેગો કાજ.
 ગાધન ગજધન બાહુધન. ઓર રતનધન ખાન
 જે આવે શ્રીરામ ધન. સખ ધન મૂલ સમાન

માતી કણ મોંઘા ક્રિયા, સોંઘા ક્રિયા અનાજ;
 તુલસી તળ મેં જનીયો, બડો ગરીબનિવાજ.
 દામ પિયારી નારી જ્યુ, લોભી પિયારો દામ;
 અસે કબહીં લોગ હો, તુલસી કે મન રામ.
 અરખ ખરખ લોંધન મિલે, ઉદય અસ્ત લો રાજ
 તુલસી હરિભક્તિ ણિના, ચારો વર્ણ ચમાર.
 કાહું કે ધનધામ હું, કાહું કે પરિવાર;
 તુલસી મો સમ દીન હું, સીતારામ આધાર.
 સીતાપતિ રઘુનાથહ, તુમ લગ મેરી દૌર;
 ઐસે કૌઆ ઝાઝ કા, અલન સકન કહુ ઔર.
 નહીં વિદ્યા નહીં બાહુબલ, નહીં ખરચન કે દામ;
 તુલસી મો સમ પતિન થી, તુમ પતિ રાખો રામ.
 એક ભરંસો એક બલ. એક આગ વિનાસ;
 રવાનિયુંદ રઘુનાથ હું, ચાનક તુલસીદાસ.

સંત કબીરની સાખીઓ

હરે કબીર કમાલ હું રા. બાનાં લિખ લે:
 હરે સાહેબ હી બંદગી. ભખે હું કહુ રે.
 મહીં અલની રખે રે. રિયા કબીરનાં રાય:
 રા પદ બીંતર આગે રે. અગિન રદા ન રાય.

કબીર કોઠી કાંઠ ધી, દહુ દિસ લાગી આગ;
 પંડિત પંડિત સખ મુઝે. મરખ ઉગરે ભાગ.
 ચલતી ચક્કી દેખ કે, દિયા કબીરા રોઝ;
 દોઉ પટ ભીંતર આય કે. સાચુત રહા ન કોઈ.
 ધન દીયે ધન ના ઘટે, નદી ઘટે નહિ નીર;
 અપની આંખે દેખ સો. યું કથ કહે કબીર.
 કબીર તાસુ' પ્રીત કર, જ કો કાકુર રામ;
 પંડિત રાજે ભપનિ આવહી કોને કામ.
 કબીર કુકર રામ કા. મોતિયા મેરે નાઉં;
 ચલે હમારે જેવરી, જહાં ખીંચે તહાં ગઉં.
 ના હમ કિયા ન કરહીંગે, ના કરી સકે શરીર;
 જે કહ્યુ કિયા સો હરિ કિયા, ભયા કબીર કબીર.
 રામ પદારથ પાછ કે, કબીરા ગાંઠ ન ખોલ;
 નહીં પદ્મ નહીં પારખુ', નહીં ગાહન નહીં મોલ.
 જૂન જૂઝ જડ હો રહ્યું. બલ નહિ નિરબલ હોય;
 કહે કબીર તા હાસ કું, ગાંઠ સકે નહિ કોય.
 કબીર સખ તેં હમ જરે. હમ તજ ભલો સખ કોઈ;
 જન યસા કર જૂઝિયા. મીન હમારા સોઈ,
 કબીર મન નિરમલ ભયો, જસ્યા ગંગાનીર;
 પાછે જાગે હરિ દિરે. કહે કબીર કબીર.

તીરથ નાહે એક ફલ, સંત મિલે ફલ ચાર;
સતગુરુ મિલે અનેક ફલ, કહે કબીર બિચાર.
કબીર સોઘ મુખ ધન્ય હૈ, જા મુખ કહિયે રામ;
દેહ કીસકી બાપુરી, પવિત્ર હોવે નામ.

કબીર તાસું પ્રીત કર, જા કો હાકુર રામ;
પંદિત રાજે ભૂપતિ, આવહીં કૌને કામ.

હિંદુ ભલે રામ કહિ, મુસલમાન ખુદાય;
કબીર સાધ જન નિર્મલા, દોહ નિકટ ન જાય.

હિંદુ ધ્યાવે દેહરા, મુસલમાન મસીત;
કબીર ધ્યાવે તાસુ કો, જહાં દોનુ શ્રી પરતીત.

રાજે પ્રત એકાદશી, કરે અગ કો ત્યાગ;
ભાંગ તમાકુ ના નહર, કહે કબીર અભાગ.

હરિજન કો સાહે નદીં, હુક્કા લાય કે માંદીં;
કહે કબીર રામજન, હુક્કા પીયે નાદીં.

શુરુ નાનકની સાખીઓ

પતિત હિદાયત બચ દબન, હરિ અનાથ કે નાથ;
કહુ નાનક તિહિં જ્ઞાનિ હૈ, મદા વનન તુમ આથ.
તમ, પના, અર પાળનુ જિસા, અર જીદની કેધામ;
કહુ નાનક નેત રે મના, મુમને રાતીં ન ગમ.

નાનક જહાં જહાં મં ફિર્યા, તહાં તહાં સમ્યા સે
 જહાં દેખા તહાં એક હૈ, ગુરુ મુખ પરગટ હોઈ
 ચતત બાહુત મેં કરી રીયો, મીઝો ન મન કો મ
 દુરમતિ સ્યોં નાનક કસ્યો, રાખી લેહુ ભગવાન
 બસ છટક્યો બધન પયો, કહુ ન હોત કિપાક
 કહુ નાનક અખ ઓટ હરી, ગજ જ્યોં હોહુ ચહા
 ગુણ ગોવિંદ ગાયો નહીં, જન્મ અકારત શ્રીન
 કહુ નાનક હરિ ભજ મના, હહિં બિધિ જલ કો મ
 સખ સુખદાતા રામ હે, હસર નાહીં કોઈ,
 કહુ નાનક સુન રે મના, તિહિં સિમસ્ત ગતિ હોઈ
 સુખ દુઃખ હહ પર સે નહીં, લોભ મોહ અભિમાન
 કહુ નાનક સુન રે મના, સો મૂરતિ ભગવાન
 સ્તુતિ નિંદા નહીં હ હીં, કંચન લોહ પમાન
 કહુ નાનક સુન રે મના, મુક્તિ તાહીં તે જન
 હરખ શોક જ કે નહીં, વૈરી મિત્ર સમાન
 કહુ નાનક સુન રે મના, મુક્તિ તાહીં તે જન
 સ્વામી કો ગૃહ જ્યોં સદા, સ્વાન તજત નહીં નીત
 નાનક યહ વિધ હજિ ભજત, એક મંન એક ચિત.

અન્ય સંતોની સાખીઓ

વિનવત હું કરે જોરી કે, સુનિયો કૃપાનિધાન;
 સંતસંગત સુખ દિજિયો. દયા ગરીબી દાન.
 મુરત કરો મુજ સાંધયાં, હમ હું ભજવલ માંહી;
 આપેહીં વહી જએંગે. જો નહીં પકરો બાંહી.
 અવગુણ મેરે હું પ્રભુ, બખશો ગરીબનિવાજ;
 હો તો પૂત કપૂત હો, તુમ પિતા કો લાજ.
 અવગુન કિયે તો બહુ કિયે. કરત ન કિયા બિચાર;
 ભાવે બંદા બખશીયે. ભાવે ગરદન માર.
 સાંધ તેરે બહુત ગુણ. અવગુણ કોઈ નાહી;
 જો દિલ જોજું આપના. સખ અવગુણ મોહિ માંહી.
 અંતરજનમી અંક તું. આનમ કે આધાર;
 જો તુમ છોડી સાથ કો. કીન કિનારે પાર!
 આદેખ તુમહીં દયાલ હો. તુમ લગ મેરી દૌર;
 જોજોં દાગ જહાજ કો. મુજે આર નહોર.
 જિનકો સાંધ રંગ તે. કબહું ન હોઈ કુરંગ;
 દીન દીન વાળી આગની. મેરે મવાયા રંગ.
 સાંધ તુજનેં આદેખ. દૌદી મોલ બિદાય;
 જો પિરપર તું મની. લાખા મોહલનાર.
 ગમતામ રહેને રો. જજ લગ વટ મેં પ્રાન;
 કબહું દીન દયાલ હો. મજ પહેજો દાન.

રામનામ જપને રહેા. ધરે રહેા મન ધીરે;
કમલુક કાજ મુધારણી, કૃપાસિંધુ રઘુબીર.

પ્રેમ છિપાયા ના છિપે, જ વટ પરગટ હોય;
મુખ સેં બોલે નહિ નખે, નયન દેવ દે રોય.

પડે રહે દરબાર મેં, ધકા ધણી કા ખાય;
કહુંકે લાહેર દરિયાવ શ્રી, દુઃખ દારિદ્ર નય.

મો મેં ગુણ કછું હું નહીં, તુમ હો ગુણ કે જહાજ;
ગુણ અવગુણ ન વિચારિયેં, આંધ્ર ગ્રહે શ્રી લાજ.

મં અપરાધી જનમ કા, નખશિખ ભરા વિકાર;
તુમ દાતા દુઃખ ભંજના, મેરી કરે સંભાર.

કયા મુખ સે બિનતી કરું, આવંત લજ્જા મોર્ધ;
તુજ દેખત આંગુન કરું, કંસે ભાઈં તોઈ.

તું તું કરતા તું બયા, મુજ મેં રહી ન હું;
વારી નેરે નામ પર, હત દેખું તીત તું.

હમસે તુમ હો બહુત હું, તુમ સેં હમ હો એક;
કમલન હો રવિ એક હું, રિવ હો કમલ અનેક.

બલ હોવે બંધન છુટે, સખ કછું હોત ઉપાય;
મખ કછું તુમરે હાથ મેં, તુમહી હાહું સહાય.

કરની બાપુરી કયા કરેં, જો રામ ન હોઈ સહાઈ;
હલ હલ કાગી પગ ધરે, આઈ નમી નમી બઈ.

વારું હરિ કે નામ પર, કીયા હરિ કા લોન;
 હસે ચલાવે પંથ તું, તીસે ચલાવે કોન.

જે કછુ કિયા સો તુમ કિયા, મેં કછુ કિયા નહીં;
 કહું કહીં જે મેં કિયા, તુમ હીં થે મુજ માંહીં.

મેરા મુજ મેં કુછ નહીં, જે કુછ હું સો તેરા;
 તેરા તુજ કે સાંપતે, કયા લાગત હે મેરા.

જે તુમ સમરથ સાંધયા, દૃઢ કરી પકડે બાંધ;
 ધુરથી લેધ પોચાવ હું. મન છાંડે મધ માંધ.

ઇત કૃપા ઉત વાવડી, ઇત ઉત થાહ અથાહ;
 દોઉ દિશા હું દોહડી. સમરથ પાર લગાહ.

તેરે સેં સળ હાત હું. મેરે સેં કુછ નાહીં;
 રામ સેં પરબત કરે. રામ પરબત માંહીં.

કાલ કરંતા આજ કરે. આજ કરે સાંઝ કાલ;
 પાછે કછુ ન હામગા. જે સીર આયા કાલ.

અમર શિષ્ય નવ નિષ્ઠ કી. હરે મેં લેશ ન આશ;
 મુક્ત દાંડે નાહી સંત કું. મગર મિત્રે અધિનાશ.

ગર્ભવાસ મેં હન રહેયા. રે રે અમૃત આહાર;
 મુક્ત દાંડે તાહું બને. વિશ્વંબર દિરનાર.

પાંડ્યાના નામ વનિયેં, હરિ મેં લાગે મન;
 રાત દિન નહીં બીનરે, જ્યેં કંપીત કે મન.

આખ ગઈ આદર ગયા, નયનન ગયા સનેહ;
તે તીનોં તબહી ગયેં, જખી કહા કહુ દેહ.

ચિંતા મત કર અચિંત હો, દેનહાર સમરથ;
પશુ પંખેરુ છવજંત, તાટી ગાંઠ ન ગરથ.

અજગર કરે ન ચાકરી, પંછી કરે ન કામ;
દાસ મહુકા ચોં કહે, સખ કા દાતા રામ.

કંચન તજના સહેલ હૈ, સહેલ પ્રિયા કા નેહ;
માન, બદાઈ, ઇરપા. દુર્લભ તજની એહ.

ચાહ મટી ચિંતા ગઈ, મનવા ગેપરવાહ;
જિનકો કહુ ન આલિયેં, સોલિ શાદન શાહ.

સાધ કદાવત કહિન હૈ, ચદના લંબી ખતૂર;
ચદ નો આખે પ્રેમરસ, ગિર નો ચદના ચૂર.

સિંદન કે મુદે નર્દી, લંસન કી નર્દી પાંત;
સા લોપી નર્દી ગોરિયાં, સંત ન ચલે જમાન.

એક કનક ઔર કામિની, મનને રહિયે દર;
જપ, નપ, સંગમ લેત હૈ, તે અંખિન ખેં પૂર.

રૂપા મખા પાય કર, દંડા પાણી પીવ;
રેખ પગાં ચોપરી, રૂપોં નરનાંવે દવ.

ભજને રે બાહ્યંત નું, કલકું કહીં મન હોડ;
તુજે પગાં રૂપા પગી, ચપની ચાપ નીવેડ.

પાની પ્યાવન કયા ફિરે, ઘર ઘર સાયર-વારિ;
 તૃપાવન જો દોયગા, પીવેગા ઝખ મારી.
 પદના ગણુના આતુરી, એ તો જાત મહેલ;
 ગગન અદન મન અસ, કરન કામ દદન મુશ્કે
 માન બરાઇ કુકરી, સંતન કે દરબાર:
 હસ્તી અદકર ડોલિયેં, કુકર ભસે હજાર.
 રાજદવારે રામજન, તીન બસ્તુ કે ગઠં:
 કે તીહા કે માન કે, કે માયા કી આહ.
 કે મુખ પટ દીને રહે, કે ચથાર્ય ભાખંત:
 ભજન કિયે તેં પચન હે, નહિંતર કરજ બઠંત
 રામનામ કે કારણે, સખ ધન હાર્યો ખોય;
 મૂરખ જન ગિર પડ્યો, દિન દિન ફગો હોય.
 કયા કરીયે કયા જોરીયેં, થોરે હવન કાજ;
 છાંડી છાંડી સખ જાત હે, દેહ ગેહ ધનરાજ.
 ખેલ ખૂબ સંસાર મેં, બાંધ સકે નહીં કોય;
 ઘાટ જકાતી કયા કરે, સીર પર બોજ ન હોય.
 રામ ભરોસા રાખ લે, અપને મન કે માંહી;
 કારજ સરવ સમારહીં, બિગરેગો કછુ નાહીં.
 નારાયણ તું ભજન કરે, કહા કરેંગે કૂર;
 સ્પતિ નિંદા જગત થી, દોનોં કે સીર ધૂર.

હરિજન તોહારા ભક્તા, છતન દે સંસાર;
હાથી હું તો હર મિલે, છતે હું જમદાર.
જગ મેં ઊંચી કોઈ નહીં, જો મન શીતલ હોઈ;
યહ આશા તું ઠાર દે, દયા કરે સખ કોઈ.

તુજે ખિડાની ક્યા પડી, અપની આપ નિવેડ;
તેરી જહાજ દરિયાવ મેં. દૂખે નહિ ત્યું ખેડ.

ભરત અપની જનની તણ, પિતા તજ્યો પ્રહલાદ;
ખિલિશ્યાય ખંધુ તજ્યો. શ્રી રામ કે કાજ.

ભોજન છાજન કી નહીં. સાચ કરે હરિદાસ;
વિશ્વભરન પ્રભુ કરત હું. સા ક્યું રખે નિરાશ.

રૂપા મુખા પાય કે. હંસ પાની પીવ;
દેખ પરાઈ ચોપડી. ક્યું તરમાવે જીવ.

સાધુ ભણે ભાવ કે. ધન કે ભણે નાહીં;
જો સાધુ ધન કે ભણે. સોઈ સાધુ નાહીં.

કરમ હું બાહુ કરી કરી. નેરે સાખ કોર;
મલતી ઘેરન કણ મિરયા. સહ સગીરી મોર.

રાવે રાજ ન રોગ ને. નિરાયે રો. નિમંદ;
તો જન નિરાયે રહે. જો જિને ઇન્દ્ર હા રહે.

પ્રેમ ન બાટી વાવડે. પ્રેમ ન રાય બિરાય;
રાખ રાના જે રહે. રીને રા. રા. અય.

પાંડિત ઔર મશાલચી, દોનુ મૂઝે નારીઃ
ઔરન કો પરકાશ દે. આપ અંધેરે માંડી.

માલા નો કરમેં ફિરે. હુબ ફિરે મુખ માંકિઃ
મનવા નો ચો દિસ ફિરે. ચે નો મુમિરન નારી.

ઐરણુ થી ચોરી કરે. કરે મુઝ કો દાનઃ
ભરમે ભલ્યા માનવી. કહાં આવે વેમાન.

માખી અંદન પરકરી. મસિન જગ પર જાયઃ
ચૌ પામર કું હરિ કયા. ડાંધે યા ડિની જાય.

અગત પસિના રાજદંડ. ચોર મૂશ સે જાયઃ
ઇતના દંડ દુનિયા સહે. ધર્મદંડ સદ્યો ન જાય.

જે જલ ખાદે નાચ મેં. ઘર મેં ખાદે દામઃ
દોઉ હાથ ઉલચીયેં. યહી સજ્જન કો કામ.

રોડા હોઈ રાહુ વાટકા. તહ મન કો અભિમાનઃ
હરિજન અંસા હો વહીં. તાહિં મિત્રે ભગવાન.

ખાહુ પેઠી અંધન હુઆ. માન અડાઈ અહોરઃ
જે પદવે અંધન મિટ. સો પદના કહુ ઔર.

કેસા કહાં અગાધિયા. જે મૂડે સો વારઃ
મનકો કયોં નહિ. મુ રિયે જ મેં વિપયવિકાર.

આર્થી સાળી શિર કરે. સારી કહાં સમાયઃ
રતિ એક ઘટ મેં કિતરે, અજર અમર હો જાય.

જહાં દયા તહાં ધર્મ હૈ, જહાં લોભ તહાં પાપ.
જહાં ક્રોધ તહાં કાલ હૈ, જહાં ક્ષમા તહાં આપ.

જે ઘર નોખત બાજતી, હોતે છત્તીસ નાદ;
વા મંદિર ખાતી પડે, બેઠન લાગે કાગ.

સખ ઘટ મેરા સાંઘ્યાં, સુની સેજ ન કોય;
બલિહારી વા ઘટ કી, જ ઘટ પરગટ હોય.

તું તું કરતા તું લયા, મુજ મેં રહી ન હું;
અખ આપા પર કા મિટ ગયા, છત દેખું તીત તું

ખાંડી છુટાયે જત હો. નિર્બલ જન કે માંડી;
હિરદે તેં જાઓ જાએ, તખ મેં જનું તોડી

જતુની જણ તો ભક્તજન. કાં દાના કાં સ્વર;
તહીં તો રહેજે વાંઝણી. મન ગમાવે નર.

પુત્રવતી યુવતિ જગ નેહા

રમુવર ભક્ત જનમન નેહા

મમ ગુણ ગાવન નેહા નેહા

ગદ ગદ ગિરા નેહા નેહા

જહાં સુમતિ તહાં સ પાન નેહા

જહાં દુમતિ તહાં વિપાન નેહા

શમ ભવે હિન દોષ નુમા

ભિનુ દરિદ્રા નિસન નેહા નેહા

હરિ નારાયણ ગોવિંદા, રામાકૃષ્ણ ગોવિંદા !

હર હર શંભુ સાંભ સદા શિવ હર હર શંભુ !

હર હર મહાદેવ શંભુ, કાશીવિશ્વનાથ ગંગે !

નારાયણ, નારાયણ, નારાયણ !

સત્યનારાયણ, સત્યનારાયણ, સત્યનારાયણ !

રામનામ સાંભળેગો પ્રેમપદારથ પાવેગો ;

રામનામ વિસારેગો છતી બાહ્ય દારેગો.

રઘુપતિ રાધવ રાજરામ.

પતિત પાવન્ શીતારામ.

રામલક્ષ્મણ બનદી, જય બોલો દનુમાનદી !

દાજ પડ્યું કેમવા ' દરગઢ' વિહાર !

વિહાર રૂઢમાઈ, વિહાર રૂઢમાઈ !

હરિ વિહાર ' હરિ વિહાર !

વિહાર, વિહાર, વિહાર, વિહાર !

રાજગિરનાઈ હી બલિદારી,

શ્રીરંગદેવરાય હી બલિદારી !

જય રાજગિર મહાનાથ, જય શ્રીરંગ મહારાજ !

શ્રીરંગદેવ, શ્રીરંગદેવ, શ્રીરંગદેવ, શ્રીરંગદેવ !

યજે યજે રાજન સ્વાયં સ્વયં તમારો દામ્ભિયાં

